

Romanesko-poetska gromada
Vladimira Kirde Bolhorvesa

PUTOVANJE VETROM I VATROM
treći poetski tom,
ujedno i petnaesti tom
beletrističkog spleta

Slika-kolaž na naslovnoj korici
Marija Jakim

Dizajn naslovne korice
Silard Baldo

Prvo izdanje

Vladimir Kirda Bolhorves

heuteranističko-beletristički venac

**SNEVAJUĆI ZVEZDU
HEUTERANIJE**

petnaesti beletristički tom

PUTOVANJE VETROM I VATROM

poezija

Novi Sad, 2012.

PUTOVANJE VETROM I VATROM

PRELETI NEBO

Boravio si, u više navrata,
na Bliskom i Dalekom istoku.

Nisi odande doneo čarobnu lampu,
ni leteći ćilim, ni vatronosnu aždaju.

Posmatrao si urbane mravinjake
sa njujorških i čikaških nebodera.

U bešumnim liftovima nisi dokučio
kako se savladava Zemljina teža.

Hodao si po oblacima, u Andima,
obilazeći samotna svetišta Inka.

Nisu ti rekla kako se odande poleće,
kroz grmljavinu, prema Bogu Sunca.

Posmatrao si, u Skandinaviji,
magičnu igru polarne svetlosti.

Jednom ti se učinilo da nisi na zemlji,
da lebdiš, pijan, kô nekad, u mladosti.

Ali samo u ateljeu pokatkad osećaš,
kad misao i mašta plamti kako treba,

da, bestelesan, prevazilaziš sebe,
da letiš vrlo visoko, čak iznad neba.

PREPEŠAČI ZEMLJU

Nema na svetu lepšeg, pitomijeg,
šarolikijeg, čarobnijeg kraja
od keresturskog hatara,
od njegovih polja, pašnjaka,
salaša, kanala, raspevanih
vivaka i čutljivih seljaka.

Međeš ti je ishodište, jer je tamo,
za Visokim mostom, na samom
obodu hatara, davno, veoma davno,
kad si molio dedu da ti uhvati dugu,
postojala ruralna, salašarska Atlantida
(da bi kasnije potonula u tvoju tugu).

Na Kosceljisko je, pre više od dva i po veka,
dolutala prva šaka tvojih ubogih predaka.

Na Beloj si, sa vrha Šimkove vetrenjače,
pokušavao da razaznaš gradove iza izmaglice.
Selište pamtiš pre svega zbog zelenog kanala
i dva drvena, škripava pontonska mosta.

Ceo svet ne možeš, ma koliko putovao, upoznati,
pa se nemoj satirati, na sto strana zagledavati.

Ko je svugde, nije nigde, reče mudrac. A drugi:
Ko je video jedno, video je sve. Pogotovo,
dodajem, ako veruje da je u tom jednom
bitno i malo i veliko, i staro i novo.

PREPLIVAJ OKEAN

Ako ti još neko bude rekao,
dobronamerno ili s ironijom,
da već godinama, decenijama
ne samo u reci zvanoj Život
nego i u svom razuđenom Delu
plivaš, uporno ali, po svoj prilici,
bezuspešno, jer druge obale
nikako da se dokopaš,
ti se samo setno osmehni.

Dobronamernom ili ironičnom
kaži da voda u kojoj plivaš
ne čini reku, nego široko more,
a možda, avaj, i čitav okean.
Tokom četiri decenije zamahivanja
u toplo-hladnoj struji svoga Dela
prevalio si dobar deo rute.
Al' šta je to u širokom moru,
šta tek u beskrajnom okeanu?

E sad, pitanje je zašto
o drugoj obali nisi kontao
pre nego što si u vodu skočio.
Mnogi plivač bar jednom oseti
bojazan da se druge obale neće dokopati.
Razboriti stoga biraju kraće rute.
Ludi pak ambiciozno krenu,
a kad se osveste, nastave
da zamahuju i – dokle stignu.

I

OČAJANJE, OGORČENJE, SAMOLEČENJE

Početak 2005. godine, početak pisanja petnaestog osnovnog toma. Treća knjiga razdelnica. Poezija.

Nakon završetka pisanja Druge knjige razdelnice, Aleku i Borisu sam, očajan, kao na sahrani nekog veoma bliskog, rekao:

“Nikad više poezija! Vraški težak posao! Istina, lakši je od pisanja Osvitnih principa, ali teži od pisanja romanesknih tomova.”

Početakom 2005. nastavili smo razgovor vođen pre nešto više od četiri godine. Saradnici su od mene saznali i ovo:

“Pre ravno četrdeset godina počeo sam da pišem prvi tom Knjige o nama. Nakon četiri decenije maštanja, istraživanja, mudrovanja, rintanja i nadanja još sam, da se poslužim otrcanim izrazom iz književnog života, *mlad, neafirmisan, perspektivan pisac*. (Ono *mlad* mi se najviše dopada, ha-ha-ha!) Ogorčen sam na Sudbinu, što je odredila da se rodim kao pripadnik mikroetničke zajednice, koja se danas sve brže kotrlja na nizbrdici iščezavanja. U groznoj situaciji je pisac koji nema zaleđe, publiku, podršku, koji ne pripada velikoj, ili bar pažnje vrednoj naciji, kulturi, literaturi.”

“A kad sam te zvao u Nemačku, potom u Francusku, nisi valjano reagovao”, podsetio me je Alek.

“Na sebe sam ogorčen neuporedivo više nego na Sudbinu. Jer svoju životnu putanju čovek često drži u vlastitim rukama. Ja sam nekoliko puta učinio katastrofalne greške, pa sad mogu da se slikam!”

“U celom svetu je, kao što si i sam više puta konstatovala, književnost, umetnost uopšte, marginalizovana, ne samo u Vojvodini i na Balkanu”, ubaci Boris. “Svuda, pa i na bogatom, uređenom, kulturnom, visokocivilizovanom Zapadu ima više pisaca, slikara, glumaca, muzičara nego čitalaca, gledalaca, slušalaca, kupaca umetničkih vrednosti, novaca nikad nije dovoljno, ljudima je, razume se, uvek bilo važnije ono što zadovoljava njihove egzistencijalne nego ono što zadovoljava duhovne, duševne, emocionalne, relaksativne potrebe, ali sve to na tvoje stvaralaštvo ne bi trebalo presudno da utiče, jer ti ne pišeš za konkretnu realnost, nego za večnost (hm-hm!).”

“Pišem i za konkretne čitaoce, ali ne smem na njih da mislim, jer ne znam kad ću da ih imam”, odgovorih smireno (bar naizgled). “Stoga se već duže vreme i ne pitam da li će ikoga zanimati ovo što, uz vašu pomoć, stvaram. Kad se, sa vizijom sadržaja i oblička začete pesme, nađem u auri inspiracije, potom i pred svetlim sivilom kompjuterskog monitora, pred mukom u koju treba, kao u hladnu vodu, zagaziti, koju treba prebroditi, govorim sebi: Kroz nekoliko sati, ili kroz par dana, kad pesma bude napisana, osetićes veliko zadovoljstvo. A kroz godinu dana, kad cela Treća knjiga razdelnica bude završena, osetićes još veće zadovoljstvo. Zbog tog zadovoljstva, koje osećaš svaki put kad težak posao iza sebe ostaviš, vredi pisati, bez obzira na to kolika je umetnička, kulturna i društvena vrednost onoga što stvaraš... A vi, dragi moji saradnici? Kako se vi borite sa problemima o kojima je reč?”

“Eh, mi. Za nas ne brini.”

DA SAM MOZGAO, DA NISAM GREŠIO

Neprijatno sam iznenađen,
da ne kažem šokiran, svaki put
kad pomislim da sam ušao
u šezdeset treću godinu života,
da se približavam sredini
sedme decenije svog mandata.
Šok se pretvara u očajanje,
u užas, svaki put kad pomislim
da sam, štono bi rekli frazeri,
iz objektivnih i subjektivnih razloga,
na književnom putu, i na koloseku pisanja,
a pogotovo na koloseku objavljivanja,
maltene još na samom početku.
Jedva da me, kao pisca, iko poznaje;
čak ni u ovoj skućenoj sredini
za moje delo niko ne haje.

Sve češće mi se, kao jalove
varijacije, po tintari motaju
mučne, zamorne preokupacije.
Užasnut, i besan, očajnik mi govori:
Mnogi tvoji vršnjaci sa istog puta
odavno, ili bar odnedavno, ubiru
plodove svog umeća, znanja, talenta,
stvaralačkog iskustva i truda.
A ti, manjinac, tuđinac u okrilju
autarkične, pa i ksenofobične kulture,
moraš da na uspehe za života gledaš
kao na premiju koja je drugima namenjena.
Ti bi, nesrećniče, bio srećan, ili bar zadovoljan,
da tomovima svog opusa stvoriš uslove
za puko preživljavanje do nekih boljih
(ni sam ne znaš kojih) vremena.

Da li bi, pitam se, moja
životna i književna putanja
bila drugačija da sam u mladosti
više mozgao, manje grešio,
da nisam u intelektualnom, emocionalnom,
u sveukupnom mentalnom sazrevanju
čak desetak godina zakašnjavao?
Da li bih danas bio srećan,
ili bar zadovoljan, da sam tada
na Zapad otperjao, da sam, stekavši
solidnu materijalnu podlogu, svom opusu
bar na taj način stvorio uslove
da zaživi, da potom samostalno
do boljih vremena preživi?

Jeste, velika je šteta što sam
na prvim raskrscima života
malo mozgao, mnogo grešio,
što sam u sazrevanju zakašnjavao,
što prokletu Jugoslaviju nisam napustio.
No da se tada sve drugačije odvijalo,
ko zna šta bi se sa mnom, s mojim delom
dogodilo. Možda me, pa onda ni njega,
danas uopšte ne bi bilo. U svakom slučaju,
vajkanje valja tretirati kao kusu rabotu.
Poruči sebi, sa setnim osmehom:
Biće bolje u nekom drugom životu.

OČEVI, MAJKE I DEČICA POD TUŠEM

Šta je niska mojih muka, trauma,
proizašlih iz nezadovoljenih ambicija,
šta su moji šokovi, "užasi", nakalemljeni
na pomisao da sam već u sedmoj deceniji,
u poređenju sa mukama, traumama,
šokovima i užasima živih konclagerskih kostura,
koje je iščekivala neizbežna gasna komora?
zapitah se malopre, gledajući tv prenos
svečanosti povodom šezdesetogodišnjice
oslobođenja paklenskog Aušvica.

Tišina. Idilične, razigrane pahuljice.
Upaljene sveće duž zavejanih, mestimično
otkrivenih šina logorskog ćorsokaka.
Otužan zvižduk dolazećeg imaginarnog voza.
Na središnjem punktu ceremonije državnici:
Kacav, Putin, Čejni, Stro, Širak, Kvašnjevski...
I Keler. Reprezentant nacije i države koja je,
pomahnitavši u jednoj mračnoj epohi,
rodila najmonstruozniju zver
u celoj ljudskoj istoriji.

Očevi su, sve bliži poslednjem hropcu,
na surovim, neproaktivnim radilištima rintali,
majke su nastojale da dečicu zadrže uza se,
da ih, i same umirući od gladi, nahrane,
da ih, i same bespomoćne, zaštite.
Pobesnili "nadjudi", germanski pedantni,
sistematični, arogantni, kruti, bezdušni,
sve te objekte svoje monstruoznosti
terali su, u izbezumljenim grupama,
prema komori sa crnim tuševima.

Narodi ne čine zločine.
Krivci su samo pojedinci,
veli pokatkad Alek Vislavski,
i mnogi sličan mu nespokojan čova,
zamišljen nad manama i vrlinama
pripadnikâ grešnog ljudskog roda.
I zlodela i uspehe pojedinaca
treba individualizovati, dodaje
u takvim prilikama prikan Boris
(znajući da crta lelujav obris).

Sva trojica slažemo se
da nijedan narod ne može biti
krivično gonjen ni za kakve gadosti,
ali da svaki mora savesno da nosi breme
opšte, moralne, istorijske odgovornosti.
Narodi, avaj, katkad umeju da budu
čudovišni, masovni zločinci,
kao i pogani pojedinci.

Da, zločinci! Kad pomislim da je,
od pamtiveka do današnjeg dana,
skoro svaki tren Gospodara Planete
obeležilo neko zlo, bezumlje, krvoproliće,
obuzme me patološko, ubitačno očajanje,
plamsavo, destruktivno ogorčenje,
i stid što sam ljudsko biće!

OČEVI, MAJKE I DEČICA POD NOŽEM

Sudbina ih je, dajući im
zajedničke korene, isti jezik,
jednu teritoriju, u velikoj meri
identičnu istoriju, učinila braćom.

Religija, ta zlotvorka u mantiji
dobrotvorke, stoglava hidra,
učinila ih je razbraćom.

Vekovima su se gložili, i mirili.

Zajednički neprijatelji su ih
ujedinjavali, različiti
gospodari su ih razjedinjavali.

Slatkorečivi očevi u rizama
u miru i ratu su ih blagosiljali,
i jedne na druge huškali.

Napokon, dočekali su Najveću priliku.

Klali su i četnici, ali ustaše ih nadmašiše.

Njihovi gospodari večno će biti pamćeni
kao gasno-krematorijumski šampioni.

Ništavni slugani večno će, u skladu sa
vlastitim civilizacijskim nivoom,
biti pamćeni kao krvožedni,
suludi, sadistički koljači.

Podzemni gradovi krvave zemlje
jesu, i treba da budu njihova
sramota za sva vremena!

Njihovo bezumlje, njihovi noževi,
sve njihove gadosti jesu, i treba
svim pokolenjima da budu
neizbrisiva opomena!

Čuđenje, prezir i gnušanje
zahvata me svaki put kad se setim
da Saveznici nisu blagovremeno umanjili
gasno-kramatorijumsko-koljačke užase
u nacističkim i ustaškim logorima.
Da sve bude gore, nemoralnije, sramnije,
zapadnjaci su nakon Najvećeg zverstva
najkrvožednijim ustaškim zverima
sve monstroznosti opraštali,
i glave njihove sačuvali.

Uostalom, kad pomislim da je,
od pamtiveka do današnjeg dana,
skoro svaki tren Gospodara Planete
obeležilo neko zlo, bezumlje, krvoproliće,
obuzme me patološko, ubitačno očajanje,
plamsavo, destruktivno ogorčenje,
i stid što sam ljudsko biće!

Očajanje i ogorčenje pojačava
pomisao da se patnje stradalnikâ
ne mogu ispraviti, poništiti.
Kako se od njih valja lečiti?
Samoživi ih u zaborav potiskuju,
savesni se leče, i ranjavaju,
tako što ih u sećanju čuvaju.

OČEVI, MAJKE I DEČICA POD LEDOM

Četrdeset druge, u belom januaru,
hortijevski fašisti su, nakon nekoliko
čarki sa grupama borbenih slobodoljubaca,
odlučili da masakrima zastraše žiteljstvo
južne Bačke, i samog grada Novog Sada,
a “usput” i da potamane obeležene Jevreje.
Ubijali su u dvorištima, na zavejanim ulicama.
Varvarstvo, sadizam, gadnu ćud su pokazali
i na ledu blizu obale Dunava. U njemu su
isekli oveću rupu, te u vodu čakljom gurali
muškarce, žene, dečake i devojčice koje su
pre toga metkom ili bajonetom ubili.

Nije teško zamisliti šta se dešavalo
u glavi i u duši onih koji su satima,
na snegu, u redu za likvidaciju čekali.
Teško je zamisliti šta se dešavalo
u glavurdi, u (besnilom zaraženoj?) nutrini
onih što su, u trenucima pokolja, roditelje
i promrzlu, drhturavu dečicu u lice gledali.
Da li su ih otvorenih očiju posmatrali?
Da li im savest beše umrtvljena tupošću,
rasističkom mržnjom ili palinkom?

Utrnem, sledim se, izgubim volju
za životom svaki put kad ugledam
pomodrelu, uplakanu, na ciči zimi
skočanjenu dečicu, kad čujem cviljenje:
“Mamice, hladno mi je. Kad ćemo doći na red?”
Morbidno olakšanje osetim samo kad se
setim da ta dečica nisu bila “usamljena”.
Patnika je tada bilo mnogo miliona.

Uostalom, kad pomislim da je,
od pamtiveka do današnjeg dana,
skoro svaki tren Gospodara Planete
obeležilo neko zlo, bezumlje, krvoproliće,
obuzme me patološko, ubitačno očajanje,
plamsavo, destruktivno ogorčenje,
i stid što sam ljudsko biće!

A ipak, normalno živim.
Jedem, spavam, ljubav vodim,
povremeno čak i pesme pišem.
Da li i zbog toga treba da se stidim?
Govorim sebi da u toj hudoj raboti
imam olakšavajuću okolnost:
ljude podsećam, opominjem.

Eh, naivni pesniče! Tvoje opomene
ne proizvode baš nikakve promene!
Da sve bude gore, jasnije, depresivnije,
svojom poezijom ne samo što ne možeš
druge popraviti nego nećeš, očigledno,
ni prilike na vlastitom životnom
i književnom putu poboljšati.

JESAM GREŠIO, ALI NEŠTO I STVORIO

*Pesme moje – napisane
Hoće li vas iko čitati?
Pesme u srcu odgojene,
Hoće li vas ljudi voleti?*

*Hoćete l' ikad svet taj beli
Ugledati – iz tmine izaći?
Ili ćete možda nesrećne
U tami tamnoj zaginuti?*

*Hoće li naš narod propasti?
Hoće li se kadgod tako nešto
Vama dogoditi, da ćete moći
Njemu na šta se predati?*

Tako je svojevremeno jadikovao
Gabrijel Kosteljnik, utemeljivač
kulture, književnosti, jezika
jugoslovenskih Rusina.
Gnezdašće u kome se ispilio
iskreno je, silno voleo, ali je
filozof, teolog i pesnik u njemu
za velikim svetom čeznuo.

U taj svet se mlad otisnuo.
U njemu je decenijama učio,
pevao, plakao, stvarao, čuda činio.
Veliki svet ga je na smrt osudio.
I za života, i nakon pogibije,
kao tuđinca ga je tretirao.
Njegovo delo ni do danas
nije valjano sagledao.

Ako si ti, oče, tako prošao,
šta da očekujem ja, koji nisam,
poput tebe, rano sazreo, ali sam
naše gnezdašce takođe napustio?
Vredi li da išta očekujem od tuđine,
ove bliske, iskidane, jugoslovenske,
one dalje, mnogo šire, evropske,
i od najdalje, najšire, belosvetske?
I ubuduće ću sebi, s vremena na vreme,
ovakva pitanja postavljati, i ubuduće ću
svoju (skromnu) snagu u probijanje leda
ulagati; a formula autoterapije će biti:
Ipak je najvažnije visokovredno,
relevantno delo stvoriti.

Na kraju krajeva, oče Gabrijele,
utehu možemo potražiti i u činjenici
da su u tami tamnoj, Večnom Ništavilu,
neminovno nestali i oni koji su od ljudi,
od života dobili mnogo, ili čak veoma mnogo,
i oni koji su od Efemernosti dobili malo,
ili čak veoma malo, gotovo ništa.
To jeste iščašena, morbidna uteha,
ona nije za običnu, narodnu glavu,
ali upravo je narod rekao:
Na ljutu ranu ljutu travu!

II

ŽUDNJA ZA NOVIM PRIZORIMA

Pre mesec dana, na novosadskom Telepu, prilikom prvog serioznog razgovora o kosturu i tkivu ove knjige, Rosven je Borisu i meni sugerisao da u uvodnim celinama ne otkrivamo male tajne našeg stvaralaštva.

“Kad sam već ja nepromišljen”, reče, “pa u pojedinim to-movima i poglavljima čitaocima pokazujem alatke kojima se slu-žim u svojoj književnoj radionici, voleo bih da vi budete pametni-ji. Da bar tu i tamo budete zagonetni. Naterajmo proučavaoce naših života, karaktera i dela da se, kad budu počeli da pome-nuta čuda istražuju, malo pomuče. (Ha-ha-ha!)”

“Boli me levi nokat za tvoje posthumne kalkulacije”, rekoh nemarno, to će reći drsko. Znao sam da smo nominalnom auto-ru Treće knjige razdelnice moj tetić i ja potrebni, te poželeh da ga malo zezam.

“U redu, Aljoša, tematizuj šta god hoćeš”, reče popustlji-vo. “Pevaj o bilo čemu, i u proznim i u stihovanim celinama, sa-mo mi napišite, Boris i ti, po tri kompletna poglavlja. Vi ste mi dragoceni saradnici, jer me stihotvoračko rudarenje povremeno već iznuruje... Doduše, kad nađem temu, kad smislim modus njene obrade, kad pesma krene, kad počne sama da se piše, mučenje biva sve manje, uživanje sve veće. Počeci su u stiho-tvorstvu – kao, uostalom, i u mnogo čemu drugom – najteži.”

“Nije ni nama lako (jao!), iako se na razne načine dovija-mo”, odgovorih. “Tražimo, ponekad i nalazimo, olakšice. Meni su, recimo, likovni i arhitektonski radovi, pa i čitavi ciklusi, naj-

pre služili kao šlagvorti prilikom zapisivanja dnevnčkih i inih beležaka, a sad mi služe i kao šlagvorti prilikom stvaranja pojedinih pesama, pa i čitavih poetskih ciklusa. Mom tetiču preokupacije iz vlastite profesije (koja osvetljava prvenstveno prošlost, ali pokušava da tumači i sadašnjost) takođe povremeno služe kao šlagvotri prilikom stihotvorenja.”

“Drago mi je”, uzvratu Rosven suvo. “Rekli smo: Boris i ti ne treba da otkrijete baš sve tajne vašeg stvaralaštva. Neke ostavite pod velom.”

Neću uslišiti molbu koordinatora našeg rada.

Okrnjiću bar jedan čošak njegovog koncepta.

Najpre ću kazati da sam ovu celinu doista napisao mesec dana nakon Nove godine, ali samo u radnoj verziji. Tokom sva četiri godišnja doba Boris i ja bili smo u neprekidnom kontaktu s Rosvenom. Njih dvojica šetali su i ćaskali skoro svakodnevno. Na Novom naselju, na Telepu ili na dolmi Dunava. Ja sam s obojicom najviše komunicirao putem elektronske prepiske.

Krajem godine još jednom smo “usaglasili stavove”.

Još jednom proradili svaki svoje “domaće zadatke”.

Nominalni autor ovog toma tokom proleća i leta nekoliko puta je ponovio sugestiju da ne otkrivam baš sve tajne svoje dvodelne umetničke radionice. (Dvodelne, velim, zato što sam kao slikar, pa i kao pesnik, inspirisan čas u Velikom ateljeu, u Bulonj-Bijankuru, čas u Malom ateljeu, na Monparnasu.)

Neću, gospodine Šelgardon, obelodaniti baš sve. Ali, tako mi neba, moram da kažem da su pojedina dvodimenzionalna ovaploćenja mog poetskog realizma, nadrealizma i hiperrealizma poslužila, ili će poslužiti, kao šlagvorti ne samo meni nego i mom tetiču kao pesniku. Naročito prilikom stvaranja pesama s (nevidljivim) ključem.

Pisanje tih pesama, da otkrijem i to, Borisu pada teže nego pisanje ostalih. Zato eskivira kad god treba da ovaj Rosvenov nalog izvrši. A dirigent baš insistira da u svakom, ili skoro svakom poglavlju Treće knjige razdelnice bude po jedna pesma s ključem.

Možda se pitate: Zašto su mu one potrebne?

Ako bih rekao, u “izdajništvu” bih preterao.

DOTAKNUTA DIVLJINA

Kolegama arhitektima i urbanistima,
te prijateljima na kućnim sedeljkama,
govorim da prema neomeđenim, golemim
urbanim konglomeratima osećam averziju.

No, kad malo promislim, shvatam
da mi je uvek lepše među ljudima,
čak i ako smo u haotičnim ambijentima,
nego među lepim, ali pustim predelima.

Vile što su mi dušu cedile, znaju
da me, recimo, netaknuta pustoš
tropskih, u beskrajju okeana izgubljenih
atola nikad nije bogzna kako privlačila.

Na skrajnutim žalima Malih Antila,
te Havajskih i Marijanskih ostrva
pesak me je pekao zato što sam robovao
fatalnim, tek nakratko osvojenim hurijama.

Pokatkad mi prija samoća
(naročito samoća udvoje)
u čistim, ali ljudskom rukom i nogom
bar letimično obeleženim predelima.

“Drag mi je čovek kao saradnik
Prirode, kao njen oplemenjivač”,
šaputao sam nekim zaspalim anđelima.
“Snevač, jahač (jao!) – ne i zagađivač.”

OPASNOSTI PREPUŠTAM LUDACIMA

Gledah bandži-džampere koji,
sa užetom oko nožnih članaka,
skakahu sa visine od dvadesetak metara.
Ako je uže malo duže, razbije se tintara.

Gledah motociklističke
i automobilske kaskadere,
toreadore, bogataše koji lete balonima,
frajere koji su zaljubljeni u paraglajdere.

U Bombaju sam posmatrao fakira,
šoumena sa zmijama otrovnicama.
U Katmanduu sam dva sata razgovarao
sa alpinistima opsednutim Himalajima.

Fakirovog oca dokrajčila je kobra.
Alpinisti su mi, smejući se, govorili
da pored staza koje vode na Mont Everest
godinama smrznuti leže oni što su poklekli.

Mnoge gorogane privlače avanture.
Većinu samo one koje nisu opasne.
Sujeta, obest, egzibicioznizam, praznina
iščašenike tera u smrtonosna uzbuđenja.

Opasni izazovi, govorim Klaudiji,
ne mame samopotvrđene tipove.
U opasne avanture ne srljaju stvaraoci.
Kroz njih iz praznine beže samo ludaci.

MONTENEGRINSKA EGZOTIKA

Odavno nam je, Borisu,
Mironu, Rosvenu i meni,
keresturski hatar najuži zavičaj,
vojvođanska ravnica najmiliji kraj.

Jugoslavija, donedavno stvarna,
danas imaginarna, i dalje je naša
najšira zavičajna panorama, iako više
ne živimo u njoj, nego ona živi u nama.

“Obišao si pola zemaljske kugle,
vreme je da obiđeš i neke krajeve
svoje prve domovine”, rekao mi je, šaljivo,
Mark Orlović, još početkom minule decenije.

Dosad sam četiri puta s njim,
sa Fransi, i njihovom decom,
derao đonove na planinama Crne Gore.
Svaki put nam je odmor pružalo i more.

Pučina me je uvek fascinirala.
Ipak, visine i osame Lovćena,
Durmitora, Sinjajevine, Bjelasice, Komova,
uzbuđivahu me, kao da su predeli bogova.

Više puta sam u sebi čuo pitanje:
Zašto se ovde osećam uzvišenije
nego na gromadama Alpa, Kordiljera,
Anda, Atlasa, na prilazima Himalaja?

Svaki put je odgovor glasio:
Izuzetnost, veličanstvenost,
atraktivnost, egzotičnost planinčina
čine ne samo njihove prirodne lepote

nego i tragovi koje na njima
ostaviše bitni ljudi i događaji,
istorijska obeležja koja obronci i uvale,
prevoji i vrhovi kao magičnu auru nose.

Šta bi crnogorske planine bile
bez Njegoša i Marka Miljanova,
bez serdara, njihovih sabalja i džeferdara,
bez čojstva i junaštva u mnogim bitkama?

Šta bi bile da nisu uvek činile
sure kule neosvojive tvrđave,
u kojoj su glave gubili Osmanlije, Habzburzi,
Arnauti, Musolinijevi fašisti i Hitlerovi nacisti?

Časovi istorije, i životne filozofije,
na licu mesta, pod svojim nebom,
uverili su me da, u potrazi za izuzetnostima,
nije uvek neophodno lutati velikim svetom.

IZ SKICENBLOKA III

Znam da moja koncentracija,
naporno mozganje, ne može
da traje duže od pola sata. Zbog toga me
u studiju "Kriskar" ponekad uhvati muka.

Nikome, ni Kristoferu, o njoj ne pričam.
Na razne načine se potajno odmaram.
Mnogo mi je lakše kod kuće. Pauze provodim
kod Klaudije. Nekoliko minuta s njom ćaskam.

"Ljubavi, gde se događa radnja
ovog filma?", upitah je malopre,
zagledanu, u dnevnoj sobi mog (našeg) stana,
u gradsku uličnu epizodu na maski tv ekrana.

"Koliko vidim, u Peruu", rekoh
pre no što sam dobio odgovor.
"Otkud znaš?", začudila se moja zavodnica.
"U Boliviji. Ali ova razlika je takoreći sitnica."

"Poznajem svet kao svoj džep",
uzvratih tonom pukog puvadžije.
"Nisam bio baš u svakoj zemlji na planeti,
ali sam upoznao mnoge krajeve, gradove."

"Ako me voliš kao što govoriš,
i mene ćeš po svetu da vodiš.
Mladost je, doduše, već iza nas, ali još imamo
dovoljno vremena da bar pola sveta obiđemo."

Znam da turistički ili poslovni,
privremeni boravci u inostranstvu,
u sredinama u kojima čovek malo šta
poznaje, imaju i dobre i loše strane.

Dobro je to što te se, kao strancu,
lokalni problemi i sukobi, koji često
ljudima zagorčavaju svakodnevicu, ne tiču.
Unosiš se samo u ono što je lepo i ugodno.

Loše je to što, kao prolazan gost,
kliziš samo po površini mikrosveta
u kome boraviš. Možda je bogat i zanimljiv,
a ti od tog bogatstva skoro ništa ne dobijaš.

S vremena na vreme poželim
da u nekom gradu par meseci,
čak i par godina živim. Da ga dobro upoznam.
Ali nakon toga da se ipak svome domu vratim.

Ne mogu da shvatim Amerikance,
koji u toku aktivnog života promene
ne samo nekoliko kompanija, pa i profesija,
nego se sele s kraja na kraj svog kontinenta.

Život na jednom mestu jeste dosadan,
ali je i prijatan. Iskorenjenost često boli.
Kako je čoveku koji zna da nikad više neće da ugleda
predele, ulice, selo, grad u kome je proveo deo života?

Pariz već smatram svojim okriljem.
Ovde ću ostati do poslednjeg dana.
Ipak, povremeno moram da udahnem vazduh
Kerestura, Novog Sada, Beograda, Minhena.

Znam da su urbanistički aspekti
ljudskih staništa isto toliko važni
kao arhitektonski kvaliteti objekata
od kojih su sačinjeni mikroambijenti.

Varijante nekih urbanističkih matrica
ne samo što povremeno proučavam
nego sam u nekoliko gradova osetio želju
da njihove urbanističke probleme rešavam.

Tu želju nikad neću da ostvarim.
Ne samo zato što bi mi, izvesno,
trebalo tri života da bih ostvario sve želje
u dve najbitnije mi i najatraktivnije vokacije

nego i zbog toga što krojači gradova
ne mogu da se kite uočljivim delima.
Filip Lamark, moj prijatelj, priznat urbanist,
više mi liči na činovnika nego na stvaraoca.

Iz mora urbanističkih anonimusa
uzdiže se, kao šaren koralni greben,
rušilac i graditelj, tvorac modernog Pariza,
Najveći Krojač, baron Žorž-Ežen Osman.

Kad god njegova dela posmatram,
podsvest me motiviše da pomislim:
Blago onima koji su u mogućnosti da stvaraju,
a da ne moraju od moćnih podršku da očekuju.

Mi, barone, nismo takve sudbine.
Arhitekti, urbanisti – jao, i slikari!
u mogućnosti su da se razmahnu samo kad im
podršku pružaju industrijalci, bankari, vladari.

Znam zašto me šarolika Evropa,
i njena poluazijska kćerka Rusija,
najviše zanima, opčinjava, privlači. Obe su,
svaka na svoj način, moja najšira domaja.

Mislina često, a svim bićem
kad god mi se pruži prilika,
boravim u Severnoj i Južnoj Americi.
Bliska mi je čak s skrajnuta Australija.

Poneki region i grad Afrike i Azije
volim da posetim. Ali ni u jednom
(osim u Japanu, koji faktički jedva da je Azija)
ne bih voleo duže od par sedmica da boravim.

Na dva najprostranija kontinenta
privlači me egzotika. Ali me odbija
ogoljenost mnogih divljih krajeva, sveopšta beda,
raširenost primitivizma, sa primesama varvarstva.

Privlačnost, odbojnost.
Zašto u nekim gradovima
jednim ulicama i trgovima vrlo rado šetam,
druge izbegavam, čak pomalo i mrzim?

Na to pitanje odgovor nije teško dati.
Dragi su mi oni veliki i mali ambijenti
u kojima osećam saglasnost njihovih kvaliteta
i vlastitih arhitektonsko-urbanističkih afiniteta.

U tom sagledavanju učestvuje,
dabome, i subjektivno osećanje.
Za procenjivanje lepog i ružnog bitniji je
urođen senzibilitet nego školovanje.

Znam da je Ferdinand Boaldje,
kolega u "Kriskaru", od prekjuče
pomalo kivan na mene, iako to ne pokazuje,
jer Kristofer surevnjivce u studiju kaštiguje.

Investitor iz Meca nije zadovoljan
Ferdinandovim projektom fabrike,
te kolega mora da poboljšava neka rešenja.
A ja ću graditi vilu na Atlantiku, blizu Porta!

Kolege u šali (ali ne bez zavisti)
poodavno govore da sam šefov
"ministar inostranih poslova". Meni je važnije
što širim asortiman svojih kamenih bisera.

Vila "Amelija" biće zaista divotna.
Na uzvišici, sa holom iz kojeg će se,
kroz čeonu staklenu zid, videti pučina okeana,
sa stražnjim poluprstenom ugodnih odaja.

Klaudija, smeši ti se Portugalija.
Hoćeš li, sem Porta, da osmotriš
Lisabon, Koimbru, težake u maslinjacima?
I moje oko, i srce, žudi za novim prizorima.

DRUGDE JE LEPŠE

Kad smo, nakon podosta
uloženog vremena i novca,
stigli na odredište, madam Valdoz reče:
"Ovaj prizor lepši je sa Žutom vidikovca."

Novo putovanje, zamaranje,
novo uzbudljivo iščekivanje.
Na Žutom vidikovcu neko se iznenada setio:
"U matici Plave reke doživih veće uzbuđenje."

Dugo smo leteli avionom, potom
iznajmili motorni brod sa jedrom.
U kanjonu Plave reke mister Galvin je rekao:
"Ushićen sam, ali čeznem za Crvenim vrhom."

Prilikom penjanja, neoprezni su se
spoticali, neki su ruku ili nogu iščašili.
Na Crvenom vrhu, uživajući u čudesnom prizoru,
čak petoro je konstatovalo: "Malo smo preterali."

Ipak, od traganja nismo odustali.
U halama, biroima, laboratorijama
monotoniju svakodnevice nevoljno gutamo,
za čaropojnim prizorima ponovo žudimo.

NEIZBRISIVO I NEUPISIVO

Veliki deo prihoda već decenijama
sejem po plažama i robnim kućama,
po hotelima, restoranima i noćnim klubovima
izvikanih, ali i manjih, nepatvorenih letovališta.

Ne žalim. Etaže uspomenske riznice
bremenite su prizorima i doživljajima
zahvaljujući kojima mi je unutrašnji život
neretko bogatiji od tekuće svakodnevice.

Kad pokušavam da se setim kako je
u ovom ili onom dangubištu izgledala
moja (i Gretina... i Mirelina...) hotelska soba,
ne vidim odaju koja se od drugih razlikovala.

Meandri i vodopadi, kanjoni i vulkani,
znamenita svetovna i sakralna zdanja,
čuda koja je stvorila i Priroda i čovekova glava,
privlače mase radoznalaca sa svih meridijana.

I ja volim te bezopasne avanture.
Obično ih realizujem u vlastitom,
duetskom aranžmanu, a s vremena na vreme
duet je pripadnik agencijske lutalačke grupe.

Kad pokušavam da se setim kako je
u nekom turističkom stecištu izgledala
moja (i Mašina... i Savonikina...) hotelska soba,
shvatam da mi se ona u memoriju nije upisala.

Kao "inženjer inostranih poslova"
Arhitektonskog studija "Kriskar",
prilično često, sam ili s Kristoferom, putujem
u mesta u kojima s investitorima diskutujem.

Ako je boravak na terenu malo duži,
pozivam svoju "spoljašnju saradnicu".
U slobodno vreme razmenjujemo utiske,
razne refleksije, i skoro uvek iste emocije.

Kad pokušavam da se setim kako je
u bosovoj kućerini ili u hotelu izgledala
moja (i Žaklinina... i Belisandina...) soba,
uviđam da mi je ona iz memorije isparila.

Već godinama kao džokera me tretira
ne samo Kristofer nego i lukavi Bernar.
Moje slike šalabajzer nemilosrdno prodaje
kako klijentima tako i kolegama profiterima.

Kad u kojem gradu utanači samostalnu
izložbu A. Vislavskog, odvede i umetnika.
A s umetnikom, dabome, obavezno putuje
lična melemarka i maserka, inspiratorka.

Kad pokušavam da se setim kako je
nedaleko od izložbene galerije izgledala
moja (i Normina... i Žoržetina...) hotelska soba,
zaključujem da mi ona u pamćenju nije ostala.

NEBESKI PRIZORI, ZEMALJSKI DOŽIVLJAJI

Λιτοχωρο, η πολη των θεων.
Litohoro, the city of the gods.

Yes, bogovi još čine auru Olimpa;
još vidim koplje svemoćnog Zeusa.

To koplje, hitnuto, kažu, u ljutnji,
usred jedne od mitoloških prepirki,
izbilo je iz kamena, umesto varnice,
mlaz vode: izvor Enipeasa, bistre rečice.

Hodočastili su mnogi, pa i nas dvoje,
ka mestu udara vrhovnikove munje.
Na okrajku Litohora Žoržetica je predložila
da uđemo u bleštavu belinu lokalnog groblja.

“Tebi je, kao davnom kamenorescu,
obilazak grobalja i dan-danas pasija;
a mene zanima zašto su svi ovi belezi
načinjeni isključivo od belog mramora.”

Kraj spomenika sa likom nasmejane,
produhovljene, prelepe mlade žene,
Žorži je uzdahnula i polušapatom konstatovala:
“Beše pametna, kao Atina, i lepa, kao Afrodita.”

“Alek, zagri me, nežno, bez požude.
Apolone, Posejdone, Hero, bojim se!
Život moj, i lep, i ružan, i čist, i kužan,
svakog trenutka može da se prekine!”

Špansko-arapski, mavarski mudehar,
vizantijsko-islamski pitoreskni behar,
potom i hindusko-islamski šar, organski sjedinjen.
Tim koktelima ja sam više od dve decenije opijen.

Moj drugar, vlasnik studija "Kriskar",
zaceo je želeo da mi izađe u susret
kad je zaposlio i dvojicu crnomanjastih arhitekata:
Alžirca Abdela Ravida i Indijca Moherišija Badala.

Sa veselim Abdijem duet činim takoreći
u susedstvu: na pustinjskom Mediteranu.
Autorske tragove ostavimo u Kairu, Bizerti, Oranu...
U Marakešu podmladismo pogolemu, oronuli kuću.

"Kao da smo u 'Hiljadu i jednoj noći'",
reče na ravnom krovu, pod mesečinom,
Florans Koževska, moja tadašnja sapatnica,
inspiratorka, slikarska koleginica i suparnica.

"Vaš prijatelj je ove prizore ulepšao",
reče joj domaćin, Nabil Ilah Bandiran.
"Imam ih u poetskom realizmu i u hiperrealizmu.
Od vas očekujem dva platna u impresionizmu."

Sutra ujutru, kad sam se probudio,
svoju čudljivu Flori nisam ugledao.
Našli smo je, Abdi i ja, na šarenoj, bučnoj pijaci.
Dovršavala je kroki. (Ona foto-aparat ne koristi.)

"Samo se smeškaj", reče jogunasto.
"Ti si ambiciozna, bezdušna mašina.
Mehanički stvaraš i poetski i fotografski realizam.
Ja imam čistu dušu; zato mi prija impresionizam."

“Da nemamo dokaze, ne bismo verovali
da su Mongoli (u Persiji i Indiji zvani Moguli),
najsuroviji osvajači i porobljivači u istoriji čovečanstva,
bili maštoviti, prefinjeni, naročito na polju neimarstva.”

Ove reči slušala je, blizu drevne Agre,
u vrtu Tadž Mahala, vižljasta Lina Breš.
U poređenju sa graditeljem najlepšeg zdanja na svetu,
ostali muževi, rekla je, podsećaju na puku bulumentu.

“Šah Džahan, šeri, nije bio baš toliki
džentlemen kao što se ženama čini.
Voljenu Mumtaz Mahal je često jahao, decu joj pravio,
a tuđu decu, i roditelje, u surovim pohodima je ubijao.

Napravivši čak četrnaest potomaka,
telo ljubljene Mumtaz je upropastio.
Lako mu je bilo da potom podigne velelepno mauzolej,
kad je, na primer, samo dijamanata hiljadu bačvi imao.”

“Senzibilnost i surovost, puka samoživost.
To krase i ruže neke muškarce”, reče Lina.
“Jedan filozof je rekao da se ni velika dela, ni počasti,
ne stiču bez odlučnosti što proizilazi iz velike strasti.”

“Paradoks vidim”, uzvratih, “donekle i pravdu,
u tome što je šah Džahan skončao u zatvoru.
Doduše, i tamo je imao harem pun prelepih hurija.
Ubila ga (jao!) prekomerna upotreba afrodizijaka...”

“Alek, jao je i meni!”, kliknu iznenada Lina,
zureći u svoju poluotvorenu luksuznu tašnu.
“Džeparoš mi je, dok sam se divila Tadž Mahalu,
drpio novčanik. Ah, Mumtaz! Muško je i taj bednik!”

“Evo, najzad, naroda po mojoj meri!”
uzviknula je srećna bučka Nadin Roš
kad smo se, zasićeni zvucima i bojama Karnevala,
obrel i na vrhu Korkovada, u podnožju Isusa Hrista.

“Ovo je Grad sunca. Umesto političara,
generala i njima sličnih masovnih ubica,
slavi provod: sambu, ‘Marakanu’, Kopakabanu...
Ne mora da se stidi nijednog od sto svojih lica.

Ne znam istoriju Brazila, ali mislim
da ovde ljudi nisu ginuli u ratovima.
U samom Riju ginu, moglo bi se reći, slučajno:
u saobraćajnim nesrećama i na karnevalima.”

Visarion Kiš je preuzeo ulogu vodiča.
“I sa Glave šećera, drugog vidikovca,
gledaćemo”, reče, “Gvanabaru, Flamengo, Niteroj.
Ali i favele. Jedno od sramotnih lica Grada sunca.”

Petog dana na probu smo, sve četvero,
Rilke, Febri, Nadin i ja, stavili kuražnost.
Faveladosi su nas radoznalo (opasno?) posmatrali,
ali naše žene nisu opljačkali, nas dvojicu nisu izboli.

Šestog dana smo pre podne šetali
dugim avenijama, po podne uživali,
i provod kamerom ovekovečili, na Kopakabani.
Sedmi dan smo slavili u susedstvu, na Ipanemi.

U suton, kad se plaža malo rasteretila,
primetismo, podalje, dve grupe derana.
Sevnuo je nož. Oglasila se policijska sirena.
Bande se razbežaše. Ostala je mrlja. Crvena.

Neki slikari ratosiljaše se galerista,
smatrajući da ih gorogani pljačkaju.
Sada vlastita ostvarenja sami prodaju,
najčešće kolekcionarima koji ih poštuju.

I ja povremeno pomišljam da dignem ruke
od svog sluga i gospodara Bernara Matjea.
Ali da sam to učinio, ko bi mi organizovao
izložbu u galeriji "Vekron", u srcu Menhetna?

Obojica bejasmu zadovoljni prodajom "robe".
Karin i Kristofer, koji behu, duže od sedmice,
moji njujorški gosti, u šali rekoše da mi se dive.
Lutali smo, penjali se na neboderske vidikovce.

Na vrh kula Svetskog trgovinskog centra
nismo mogli da se popnemo, jer su (jao!),
pola godine pre no što smo se mi onde obreli,
bezumnici Bliznakinje u krš i prašinu pretvorili.

"Veoma prezirem tu vrstu zlotvora", rekoh.
"S druge strane, kao zaljubljeniku harmonije,
drago mi je što obrise Njujorka više ne kvare
dve previsoke, nemaštovito krojene prizme."

Istog dana, u hotelu, dok su se Karin i Sesil
u dva kupatila pripremale za večernji izlazak,
uključih televizor. I odmah pozvah svog drugara.
Na ekranu beše prizor od kojeg mi srce damara.

"Da, petospratnica je solidna, čak odlična,
a ipak će pasti", reče Kristofer kroz osmeh.
"Znam zašto svaki udarac rušiteljâ u tebi odzvanja.
Pitaš se: Hoće li jednom tako padati i tvoja zdanja?"

“Najsrećnija sam kod kuće”, rekla je Klaudija
početkom prošlog leta, jednog toplog vikenda.
Nas dvoje, Fransoaz i Mark, Febronka i Rilke,
Simon i Žak Vernon, posetili smo dolinu Loare.

“Zašto trošimo novac”, dometnu Simon,
“zašto se izlažemo svakakvim naporima,
lutajući po raznim meridijanima, kad imamo
reke, doline, mora, sneg na našim Alpima?”

“Zato, draga, što je čovekova radoznalost,
njegova žudnja za doživljajima, uživanjima,
veća od svih prirodnih i rukom stvorenih lepota
koje Francuska ima”, odgovorio je Žak supruzi.

“Dvorce duž Loare dosad sam video
najmanje desetak puta. Lične istorije,
čak i intimne tajne pojedinih grofova i markiza
znam bolje no što su ih znale njihove supruge.

Uzgred budi rečeno, ti časni muževi su se
u svojim brakovima, pa i u svojim dvorcima,
neretko osećali kao u doživotnim zatvorima.
Zacelo nije bolje bilo ni njihovima damama.”

“Eh, onda nećemo žuriti među senke
romantičnih zdanja”, rekla je Klaudija.
“Alek, vodi nas u neki gurmanski depandans.
Danas želim da gustiram pečenje ‘provans’.”

ZEMALJSKI PRIZORI, NEBESKI DOŽIVLJAJI

“Opet groblje”, bocnula me Žoržet,
kad sam, u Solunu, na Zejtinliku,
kola parkirao ispred večnog počivališta
boraca palih u Prvom svetskom ratu.

“Govoriš, Alek, da putovanja slave
čovekovu žudnju za punim životom,
a vodiš me i na mesta koja nas opominju
da su efemerida sva naša lutanja svetom.”

“Ovo nije turistički knotenpunkt,
iako ga posećuju mnogi turisti.
Ovde su, šeri, sahranjeni pretežno seljaci,
koji i u miru i u ratu behu sužnji, nevoljnici.”

“Ah, ti Srbi, inadžije, bundžije, bojovnici”,
oglasila se malo kasnije, među krstovima.
“Ovog leta se na grbavom Balkanu opet ratuje.
Zar taj živalj ne ume da živi, da malo miruje?”

Ne znam, rođena, da li Jugobalkanci
i u miru, ili (jao!) samo u ratu uživaju.
Znam, odavno, da me u grobljanskom spokoju
najlepša, najintenzivnija osećanja prožimaju.

Nas dvoje smo privrženici života,
uvereni da van njega nema ništa.
Ovi su pak za života bili ubogi, nišči,
a sada su, kao junaci, veliki, večni.

U Marakešu, osim provoda koji i danas
pamtimo po trbušnom plesu rajskih hurija,
bogataš Nabil Ilah Bandiran počastio je goste
i izletom u valnu pustinju, sa jahanjem kamila.

Florans Koževska je na grbi najviše uživala.
Abdela Ravida je ćudljivica na pesak bacila.
Nasmejan, pravdao se da je s roditeljima iz Alžira
u Pariz otperjao kad je imao samo pet i po godina.

“Smem li, said Bandiran, da vas nešto upitam?”
obratila se Flori domaćinu, uživajući u kuskusu.
“Zašto vi, tvrdi muslimani, lica i tela svojih hanuma
sakrivajte od sveta, naročito od drugih muškaraca?”

“To, madam, proizilazi iz naše religije i tradicije”,
odgovori said mirno, učtivo. “Trebalo bi mnogo
dana da provedete u pustinji, u mojoj kući, i zemlji,
da bi vam normalno bilo to što je sada neobično.”

“Većina Arapa, muslimana uopšte, živi na goleti,
pustinjskoj, ravnoj ili brdovitoj”, oglasio se i Abdi.
“Surova priroda naučila ih je da lepote, prave vrednosti
traže, ili stvaraju, ne u spoljašnjosti, već u unutrašnjosti.

Moj najveći problem sa Alekom je, kad kreiramo
novu kuću tu negde, na afričkom tlu Mediterana,
u tome što ljubitelja dojmljivih fasada moram uveravati
da unutrašnjost, ne spoljašnjost doma treba preferirati.

Zapadnjaci su urođeni ili nabeđeni egzibicionisti.
Najveću pažnju pridaju spoljašnjosti, površnosti.
A kad se ljuštura iskrza, kad nestane efemeran sjaj,
čovjek Zapada vidi prazninu, oseća teskobu, i očaj.”

Petnaest, možda i dvadeset miliona duša,
trideset miliona zvukova i ljudskih glasova,
četrdeset miliona mirisa i teških zadaha,
sijaset svetlih i tamnih oblika, nijansi boja.

To je Bombaj. Živahna, živopisna košnica,
kojoj sam, pre osam godina, sa kolegom
Moherišijem Badalom, dodao egzotičnu perlu
(a sa Linom Breš priveo kraju ljubavnu priču).

Tvorac heuteranizma me povremeno pecka,
traži da ne zaboravim svoje plebejske korene,
da u kosmopolitizmu ipak ne odem suviše daleko,
da i na bajovnom Orijentu pamtim majčino mleko.

Nažalost, Rosvenire, tvoj drugar je prinuđen
da se na oba polja, likovnom i arhitektonskom,
labavije ili čvršće drži za skute kultivisanih lovatora.
Umetnost cveta na dlanu čistih i prljavih investitora.

“Sahibi moji, opsednuti izuzetnošću Tadž Mahala,
i ja se osećam kao da sam u koži šaha Džahana”,
reče Moherišiju i meni, u vrtu novosagrađene vile,
srećan Radešvar Čandar, novopečen biznismen.

“Znači li to da ćete, po običaju moćnih i sujetnih,
sahibima odseći ruke, da remek-delo ne ponove?”,
upita Lina. “Ne znam da li će Alek draganu da izgubi,
ali mi je jasno da želi Božji presto u Indiji da sagradi.”

Ispravno naslućuješ, vragolasta mudrice:
ne zanosi me više tvoja vižljasta skulptura.
Osećanja i strasti su, izgleda, moje prolazne boljkice.
Neprolazna je samo umetnost: slikarstvo i arhitektura.

Četiri dana i tri noći obilazili smo, ležerno,
Rilion, njegova Febronka, Nadin Roš i ja,
beo i zelen, šaren, ravan i razućen, fascinantan
Nimajerov i Kubičekov spomenik zvan Brazilija.

Na Trgu triju sila ja sam dvesta drugi put
ponovio svoje uverenje da je velika sreća
što se puristička, funkcionalistička moderna
povukla pred hibridom zvanim postmoderna.

Unutar snopa paraboličnih lukova Katedrale,
koji tvore betonsko-stakleni cvetak ili vulkan,
moj drug je ponovio da će osnovu neimarstva
doveka činiti inženjer statičar i armirani beton.

Sličnim, odavno nam znanim argumentima
gađali smo se, kao deca snežnim grudvama,
i u sandučastom Muzeju, ispred palate Itamarati,
u okrilju obrnutih arkada fasade palate Alvorada.

Četvrtog dana, u suton, kad smo se
obrel i ispred našeg hotela, začusmo,
iz mraka jedne sobe s otvorenim prozorom,
žestoko žensko stenjanje – kao pred klanje.

Ubrzo smo, zagledani u nasmešene
šetače na platou, shvatili da ženska
nije na nožu, nego na vrelini grešnoga neba.
Kliktala je sve brže – umukla nakon orgazma.

“Umukla, ali me dotukla!”, reče Rilke.
“Oskare, ova je dragulj tvoje Brazilije!
Febri, mila, večeras ćemo ostati u sobi.
Ne budeš li kliktala, vući ću te za uši!”

Doleteli smo, Kristofer, ja i naše pratilje,
u skoro stogodišnji, sve mlađi Las Vegas.
Robert Venturi, Deniz Skot Braun i Stiven Ajzenur
predlažu da produžimo za Albuquerki ili Los Anđeles.

“Purističko-funkcionalistički kraljevi su mrtvi!
Živeli naslednici: tvorci ‘zvezdanih prašina!’”,
objavio je Kristof sred neonskog bleštavila Stripa,
među golemim tortama postmodernog Diznilenda.

“Otperjaše magovi moderne! Nema ni Boga!”,
dometnuh malo kasnije, u sjaju Gliter galča.
“Prošla je diskutabilna epoha transcendencije!
Mi smo uleteli u neizvesnu epohu imanencije!”

“Pokatkad nas”, reče šef, “žulja naša orijentacija
na manje objekte: motele, markete, vile, estancije.
Večeras, među ovim fascinantnim mastodontima
počinjem da žalim za neostvarenim monumentima.”

“I ja sam”, uzvratih, “poprilično uzdrman.
Grad poroka smatrah višestrukim kičem.
Zašto sam sada preobiljem svetlosti i boja zaslepljen?
Znam: Grandioznost! Njome sam uvek bio opčinjen.”

“Je l’ ovo nadrealizam ili hiperrealizam?”,
upitala je Sesil drugaricu, a onda viknula:
“Momci, ako ste džentlmeni, vodite nas u kazino!
Dosta trućanja! Hoću da doživim nešto uzbudljivo!”

Kristof je izgubio petsto dolara, ja osamsto.
Uvek oprezna Karin sreću nije ni okušavala.
Moja Sesil se, sa dobijene dve hiljadarke, uverila
da je kćerka sreće. Odmah se u Vegas zaljubila.

Relaciju Pariz – Kerestur “prežo” prevaljuje,
bar jednom svake godine, preko Nemačke
ili preko severne, malim firmama načičkane Italije.
“Idemo preko Minhena”, rekla je Klodi prošlog leta.

Avgustovsko bezdušno sunce prinudilo nas
da već u Šampanji-Ardenima potražimo spas.
Nađosmo ga u Remsu. Zaobišli smo restorane:
Klodi je preferirala polumračnu stud Katedrale.

“Ti voliš izduženu, prema nebu usmerenu,
kitnjastu, mestimično čak čipkastu gotiku”,
rekla je, “a ja se uzbudim svaki put kad pomislim
da je ovde više od dvadeset glava osetilo krunu.”

“Impresivan podatak”, odgovorih. “Mene se
ipak dublje doima činjenica da su ovaj hram,
na početku Prvog svetskog rata, germanski varvari
artiljerijom bombardovali. Brutalno su ga razarali.”

“Nemoj samo, cinični moj bezbožniče,
da pitaš Svevišnjeg zašto ovo svetište
nije zaštitio... Alek, šta kažeš za kolorit vitraža?
Jesi li ljubomoran na svog kolegu Marka Šagala?”

“Ni najmanje. Vitraži me ne privlače.
Kao dete, gledah boje kaleidoskopa.
To šarenilo opet gledam. Sada bez divljenja.
Sve se, šeri, oko nas, sve se u nama menja.”

III

CVEĆE IZ VRTA BEZ OGRADE

Moj prijatelj, savetnik i saradnik Boris Hardi pre pet godina je, pri kraju Druge knjige razdelnice, poetske tvorevine razvrstao u tuce kategorija, a četiri glavne, po njemu, čine emocionalne, ambijentalne, angažovane i misaone pesme.

Ovog puta smo nas dvojica, pri kraju jučerašnjeg dana, za vreme peripatetičkog dijaloga na obali Dunava, poetske tvorevine osmatrali sa nešto niže i bliže stepenice. Pitali smo se, zamišljajući pesme (zanesenjački, možda i početnički, sentimentalno, možda i banalno) kao šarolike bukete što ulepšavaju život: Koji cvetovi čine ove bukete? I zaključili da se ti cvetovi zovu: refleksija, imaginacija, atmosfera, apartnost, emocija, ritam, rima, melodija.

Boris je nešto kasnije napomenuo da smo zaboravili jezik.

U redu, odgovorih, jezik je takođe bitan. Ali on treba da bude samo svež, korektan, kvalitetan materijal u gradnji onoga što je, po meni, najbitnije. Znači, u gradnji refleksija, imaginarnih slika, atmosfere, boje i arome pojedinih epoha i sredina, apartnosti izraza, emocija poetskih subjekata, ritma, rima i melodija stihova i strofa.

Ne mora svaki verbalni buket da bude sačinjen od svih devet cvetova, nastavih nadahnuto, zadovoljan zbog činjenice da smo, za svoje potrebe, otkrili nešto što je proučavaocima stihotvorstva odavno poznato. No pesma je

utoliko bolja ukoliko sadrži veći broj primordijalnih svojstava. A najbolja je kad sadrži sva koja smo naveli. Dođuše, samo u adekvatnoj proporciji. Jedne stihotvorine su najdojmljivije kad u njima dominiraju refleksije, druge su atraktivne zbog bujne imaginacije pesnika, treće su relevantne zbog toga što upečatljivo oslikavaju atmosferu jedne epohe i sredine, četvrte dopuštaju, ili čak zahtevaju, obilje emocija. Oneobičavanje je, kako u formi tako i u sadržaju, poželjno. Ritmovanje i rimovanje, koje zajedno daju melodiju, u poetskom stvaralaštvu smatramo neophodnim. Jezik pesme treba, naravno, da bude što originalniji, svežiji, živopisniji.

Dakle, šaroliki buketi, od po devet cvetova.

Ali, avaj, kad se cvetovi uberu, ubrzo uvenu.

Znači li to da je poezija herbarijum života?

Ako se priklonimo ovom rezonu, možemo reći da je celokupna umetnost, naročito književnost, herbarijum života. Ovo smo Boris i ja konstatovali, nakon povratka sa dolme Dunava u njegovu sobu, kad smo se približili policama domaćinove lične biblioteke.

“Osećaš li miris osušene grobljanske trave?”, upita defetizmu sklon meditativac. “Optimisti, knjigoljupci, žderači verbalnih specijaliteta (visokovrednih i onih drugih, visokotiražnih), obožavaoci produkata ljudskog duha, senzibiliteta, iskustva i nemira kažu da je svaka knjiga u manjoj ili većoj meri sublimat života, to i ja govorim, kao papagaj to ponavljam, ali sve češće pomišljam da su knjige, bile poetske, romaneskne, filozofske ili istoriografske, pre herbarijumi nego sublimati života, o da, herbarijumi što mirišu na sasušenu grobljansku travu, a ti sad, javorova grano, biraj, hoćeš li presan, konkretan, punokrvan, autentičan život, ili njegov osušen sublimat; već smo se obojica opredelili, što svojom voljom što silom prilika, poodavno život ‘konzumiramo’ iz druge ruke, iz herbarijuma...”

Treba da se vratim poeziji. Jer o njoj nameravam da razmišljam u svim svojim uvodnim celinama.

Ovde sam, međutim, već popunio prostor namenjen proznom uvodu u novi poetski ciklus.

PERUNIKA

Koju si uspavanku,
bela i topla, pevušila
kad si plod svojih damara
u kolevku od ratana
nežno položila?

Koju si tugovanku,
siva i sleđena, zatomljavala
kad si kradomice brata
u egzil, potom javno muža
na ratište ispraćala?

Koju si naricaljku,
crna i skrhana, nebu slala
kad si obožavano lice,
uokvireno čamovinom,
poslednji put gledala?

Dok si tako život nosila,
nije ti padalo ni na kraj pameti
da će se sve tvoje:
sreća, strepnja, patnja...
u kratku pesmu sliti.

BUGENVILJA

Zadojen uverenjem
Rajnera Marije Rilkea
da pesnik, ako želi da piše
autentične pesme, mora da sakupi
svakojaka znanja i iskustva,
da preboli mnoge ljubavi,
da oplovi mnoga mora,
ukrcao se, mlad, zdrav i jak,
kao novopečeni mornar,
na prekookeanski jedrenjak.

Na pučini je, od drugova
i vetrova, dobijao svakojaka znanja.
U lučkim gradovima sticao je
svakojaka iskustva. U mračnim barovima
beše opasno, u zagrljajima našminkanih
prodavačica ljubavi beše uzbudljivo,
ponekad (nakon orgazma) i mučno.
Najuzbudljivije i najmučnije beše
u tropima, gde je iskusio
užas tajfuna i brodoloma.

Kad je, na pustom atolu,
ušao u robinzonsku kolotečinu,
stihove je, nemajući mastila i hartije,
svojom krvlju ispisivao po živim
papierastim laticama bugenvilije.

Već su mu i kosti istrunule.
Na atolu se neprekidno obnavljaju
samo oni ljubičasti grmovi
u koje su, poput genetskog koda,
upisani njegovi stihovi.

ŠAFRAN

Kako biti pesnik u svetu
u kome od hiljadu pismenih
njih devetsto devedeset devet
poeziju ni u snu ne mari?
Hajde, što ne mare hermetične,
zakukuljene, ili larpurlartističke,
rečju, besadržajne strofe.
Ali oni nikad (osim u đaćko doba,
kad su biflati morali) nikakvu
pesmu nisu pročitali!

Najlakše bi bilo reći: "Defektni!"
Ali među tim "defektnim" ima
mnogo valjanih, obrazovanih,
čak i natprosečno inteligentnih.
Da li oni bukete od po devet cvetova
ignorišu zato što im je kržljav senzibilitet,
što su izgubili (ako su uopšte imali)
čitalačke navike, ili stoga što im druge
tvorevine ljudskog nadahnuća pružaju
deo onoga što će dobiti u raj?

Poodavno sam sagledao
besmislenost ovakvih pitanja.
Na šta bi svet ličio, govorim sebi,
ako bi, na primer, mašinski inženjeri
ljude kudili zbog toga što ne mare mašinstvo?
Doduše, poeziju je teško upoređivati
s inženjerstvom... Ali, zar nisu neki ludaci
(možda i genijalci) govorili da su
pesnici inženjeri ljudskih duša?
Ne, niko nikog ne mora da sluša!

ZVEZDAN

Od hiljadu stihovanih
ostvarenja mojih savremenika,
lokalnih, šire znanih, pa i čuvenih,
svetskim nagradama ovenčanih pesnika,
devetsto devedeset devet je,
po mom sudu, manje-više prosečno,
tek na mahove visokovredno.
Ako je to preterivanje, ono proizilazi
iz "profesionalne deformacije",
iz prezasićenosti i probirljivosti.

Delimično se, dakle, ograđujem
od svog ekscentričnog kriterijuma.
Buketi od po devet cvetova su, ponavljam,
melemi i oplemenjivači duše,
pokretači, osveživači i obogaćivači duha.
Istina, opšti značaj (ako su ga ikad imali)
stihovi su danas, iz mnogih razloga, izgubili.
Nepopravljivi poboljšavači čoveka
(među koje, izgleda, i ja spadam)
zbog toga su se u nedoumicu zaglibili.

"Poezija je", rekoh Borisu,
nastojeći da se iz gliba iskobeljam,
"elitna duhovno-duševna rabota.
Ako smatramo da pesnik mora da bude
vrhunski stvaralac, zašto bi plodove
njegovog umeća, talenta i truda
trebalo da dosegne svaki čitalac?
Ovo je vreme sveopšte specijalizacije.
Složene fenomene shvata i prihvata
samo onaj ko ih dobro poznaje."

AMARILIS I NARCIS

Kad smo, Boris i ja,
Aleku izneli naše viđenje
pesama kao buketa sačinjenih
od po devet cvetova,
upitah velikog (ali, avaj, tek relativno malom
krugu prijatelja znanog) pariskog slikara
da li ova metafora, možda banalna,
no, po našem dubokom uverenju, valjana,
može da natkrili
i likovno stvaralaštvo.
“Koji cvetovi čine, recimo, tvoju
omiljenu tehniku, uljanu sliku?”, upitah.
“Rima zacelo među njih ne spada”, dometnuh.
Nadrealist se osmehnu. “Ima i na slici rimovanja.
Pokatkad se rimuju oblici, pokatkad boje.
Svašta može proizaći iz snatrenja.”

Nakon kraće rasprave, u kojoj se,
dabome, najviše čula reč sanjara
što ima dva puta po dva štafelaja,
a u kojoj sam ja, sasvim nepotrebno,
insistirao na magičnom broju,
zaključili smo da se glavni cvetovi
koji čine likovno delo zovu:
ideja, imaginacija, zanatska veština,
kompozicija, kolorit, emocija,
atmosfera koja iz prizora izbija.
“Ovaj niz, i redosled, važi prvenstveno
u narativnom slikarstvu”, reče poetski realist.
“Od naracije ja ne uspevam da pobegnem
čak ni u nadrealističkim ciklusima.
A više no što treba ima je, jao,
i u našim pesničkim igrarijama.”

Malopre je Enike u stan pustila
sitnog, odrpanog, neobrijanog starca.
Slikar je, reče pomalo stidljivo,
slikar amater, ali talentovan, iskusan.
Nužda ga tera da svoje umetničke radove
jeftino prodaje. Mogu da ukrašavaju naše zidove,
a mogu se, preprodajom, dobro i unovčiti.
“Dajte da vidim te vaše slike”, rekoh nevoljno.
Nisam očekivao bogzna šta, ali mazarije
koje je čiča izvadio iz pijačne torbe
behu ispod svakog očekivanja.
“Slušajte, to ne vredi ni pet para.
Žao mi je što moram tako da vam kažem,
ali taj diletantizam ne bi niko kupio
ni da mu je cena, na Futoškoj pijaci,
niža od cene kile trešanja ili višanja.”

Starac se najpre pokunjio, potom pobunio.
“Gospodine, meni je direktor galerije rekao
da te slike imaju visoku vrednost.”
“Neverovatno! Koje galerije?”
“Moderna ili Savremena... u centru grada.
Ovako me, kao vi, još niko nije potcenio.”
“Pogledajte onu policu. Dvadesetak knjiga
o slikarstvu. Jedan od najboljih mojih drugara
ravno trideset godina živi i stvara u Parizu.”
“Kako se zove taj vaš drugar?”
“Aleksandar Vislavski. Slikar i arhitekt.”
“Vislavski? Nikad nisam čuo za njega.”
“Za njega će se tek čuti! U svetu uopšte, čiko,
pa i u svetu umetnosti, mnogo je nepravdi.
Ali vas je jedna drukčija mračna sila,
slepi miš zna zašto, pogodila.”

BOKORI U BUSIJAMA

Prvi nasad prve busije
čine budilački, nacionalni
bokori pokojnog rodonačelnika.
Drugi nasad čine bokori
živog barda, ruralnog umetnika.
Ostale nasade čini boranija
njihovih sledbenika.

Nasadi druge busije
čine bokori gradinara koji su
u mladosti negovali zavičajno cveće,
a onda su, želeći da budu u trendu,
udarili u umetničko filozofiranje.
Slede ih epigoni kojima
nimalo ne smeta foliranje.

Nasadi treće busije
čine bokori mladih, ispošćenih
bradonja, koji korovom smatraju
sve što su zasadile ruke pacerâ.
Oni ignorišu i mrtve i žive.
Čak i svoje privrženike
smatraju gomilom štrebera.

Retki posetioci vrta
uživaju u jarkim bojama,
u opojnim mirisima.
Neki su ravnodušni: ne privlače ih
ni najlepše, najmirisne busije.
I jedni i drugi znaju da to cveće
i nektar i otrov krije.

BOKORI U LEJAMA

Nekoliko puta sam,
kad bi me prijatelj ili poznanik
upitao: "Čime se ovih dana baviš?",
odgovorio: "Upoznajem svoju biblioteku."
Sabesednik je pomislio da se šegačim,
a ja nisam imao volju da mu objašnjavam
da od oko tri hiljade knjiga koje posedujem
bar hiljadu još nisam stigao da upoznam.
A nisam snob: svaku sam kupio
s namerom da je pročitam.

U okrilju nekih klasičnih bajki, poetskih
i romanesknih, boravio sam još u mladosti.
Već decenijama one miruju nadohvat moje ruke.
Pokatkad ih, kao ljubavnice, pogledom milujem,
ali ih dodirujem samo kad puder vremena
brišem. *Stare staze ponovo se ne gaze!*
Ipak, kao što se bivši ljubavnik nada da će davnu
ljubav obnoviti, tako sam i ja uveren da ću
lektiru svoje mladosti, klasičnu poeziju
i velike romane, ponovo čitati.

Pogled mi, međutim, mame bokori
druge vrste gradinara: Toflera, Čomskog,
Hantingtona, Fukujame, Bžežinskog...
Od par stotina najzrelijih plodova osmatrača
savremenog sveta okusih tek par desetina.
Ostali već duže vreme čekaju "u redu za čitanje".
Donedavna mi je bilo krivo što od života
nisam dobio onoliko koliko sam očekivao,
a sad mi je krivo što možda ni najrelevantnije
knjige koje imam neću uspeti da pročitam.

IV

NAROD, PEVANKA, POET, UZLET

Pre par meseci, kad su, na drugi dan Nove godine, u sobi Borisa Hardija (autora ove uvodne celine, a to znači i celog četvrtog poglavlja), tri pesnika (jedan kobajagi pravi, druga dva priučena) razgovarala o strukturi Treće knjige razdelnice, Rosvenir Glanko Šelgardon je rekao:

“I ovog puta, dragi moji drugari, kao i prilikom stvaranja prvih dveju knjiga razdelnica, imamo pravo da pišemo o čemu god hoćemo. Ipak, ipak... voleo bih da imate na umu da su putovanja – fiktivna, stvarna, mirnodopska, ratna, putovanja po vlastitoj duši, sobi ili biblioteci, po prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, po užem i širem zavičaju, po belome svetu, po karakteru, običajima, sudbini našeg naroda – osnovna tema petnaestog toma beletrističkog spleta.”

“Onda dopusti mom ujčeviću, vetrovitom Aleku Vislavskom, da napiše bar dve trećine ove zbirke”, predložih. “On je tokom proteke tri decenije putovao više nego ti i ja zajedno.”

“Čuo si, zanjihani hintovu, da Rosvenir ima na umu pre mentalna nego fizička putovanja”, uzvрати prozvani. “Ova potonja me, uostalom, sve manje zaokupljaju. Zasitio sam ih se. Da nisam obožavalac bedevije Klaudije, da ona nije željna lutalačkih doživljaja, sve ređe bih pakovao kofere. Uskoro ću se, izgleda, bolje osećati u dva svoja ateljea nego u najatraktivnijim gradovima i predelima.”

Rosven primahnu glavom, pa se obrati meni:

“Aljošine pesme su mi zanimljive i bitne, ali i tvoje su mi dragocene. Naročito one koje si, za prethodni poetski tom, napisao nadahnut rusinskim narodnim pevankama. Stoga ponavljam svoj predlog da i za ovaj tom napišeš, inspirisan narodnim pevankama, najmanje osam pesama. Moju molbu ćeš, naravno, uslišiti, pa će najveći deo prvog Borisovog poglavlja u ovom tomu činiti njegovo, stepenastim strofama izraženo, ushićenje, ganuće, nadahnuće poetsko-muzičkim narodnim stvaralaštvom. Ovog puta ćeš se inspirisati ukrajinskim narodnim pevankama.”

“Samo nemoj tražiti, hm-hm, da pevam i recitujem.”

“Nećeš morati da pevaš ni rusinske ni ukrajinske pevanke; nećeš morati čak ni svoje strofe, napisane pod uticajem tih pevanke, da recituješ. To će činiti horovi, solisti i recitatori. Pevanke su tako lepe da će ih instrumentalni i vokalni interpretatori s uživanjem izvoditi, a i tvoje strofe, što idu uz te pevanke, drugačije su od ostalih pesama koje si dosad napisao.”

“Jao, jao!”, zavapi Alek teatralno. “Opet ćemo slušati priču o ritmu poezije. Koji se, dabome, razlikuje od ritma proze. Izražajna moć stihova je mnogo veća od... Ko je to rekao, i ko dvadeset dva puta ponovio? Boris je, u pesmama izraslim na narodnim pevankama, ritam, i patetiku, doveo do paroksizma.”

“Pa, nije ih doveo baš do paroksizma, ali su u rečenim pesmama ritam, nostalgija i patetika veoma izraženi. To mi se dopada. A dopadaće se, uveren sam, i ljubiteljima poezije. Kako onima koji te tvorevine budu čitali u tišini svojih soba, tako i slušaocima na javnim predstavljanjima istih umetnina.”

“Na vidiku je, izgleda, još jedna tvoja novotarija: niska muzičko-poetskih hepeninga.”

“U pravu si, Aljoša”, potvrdi koordinator našeg versifikatorskog stvaralaštva. “Za osam pesama u poglavlju ‘Maštu krote, pevaju i pate’ Boris je, kao šlagvorte, izabrao osam prelepih rusinskih narodnih pevanke, a u četvrtom poglavlju ovog toma će mu, ne sumnjam, kao uvodi, šlagvorti, nadahnuća poslužiti najmanje osam prelepih ukrajinskih narodnih pevanke. Sve će one – i pevanke i pesme – na muzičko-literarnim priredbama veoma lepo zvučati.”

“Ja, narodni pesnik, hm-hm, hajde da vidimo i to čudo!”

ČAR, ČEMER, PROKLETSTVO, VELIČINA STEPE

*Huči i ječi Dnjepar široki,
rasrđen vetar zavija,
nadole vrbe vije visoke,
od valâ humove stvara.*

*I bleđi mesec u tom času
kroz oblake gdeđe viri,
kao čamac na sinjem moru,
čas nestaje, čas se vidi.*

*Još treći petli ne pevaju,
niko nigde ne govori,
ćukovi se u gaju čuju,
jasen pokatkad zaškripi.*

Peva Priroda vlastite pevanke,
ritmove usklađuje sa Svemirom,
svojim tajnovitim ljubavnikom.

Vetar cvili i huji, rasrđen zavija,
ili, raznežen, ćarlija, šapuće na ramenu,
i kad je stepa sita, slobodna, mirna, spokojna,
i kad je gladna, porobljena, buntovna, u plamenu.
Dnjepar valja talase, miluje kose podatnih vrba,
i kad kvasi cvetove, i kad nosi krv rumenu.

Oj, vetre hiroviti, češće je stepa bila gladna,
porobljena, buntovna, plamenom zahvaćena,
nego sita, slobodna, u sreći rascvetana,
u zadovoljstvu smirena, snena!

Oj, Meseče tajnoviti, češće je Dnjepar nosio
krv rumenu, jauke i vapaje, iskasapljene udove,
nego veselja i pevanke, razvrgnute okove,
ribom bremenite čamce i sveže cvetove!

Nad besane noći nemilosrdno su se
tokom vekova nadosili i surovi Mongoli,
i njihova varvarska braća, krvožedni Tatari,
i nadmeni, prepredeni katolici Lesi,
i odurni, raspojasani Moskovi.

Porobljivači su se bahato smenjivali,
sinovi stepe su trpeli, zubima škrgutali,
u besanim noćima o slobodi sanjali.
Nju ni prvi, ni drugi petli nisu najavljivali,
o njoj ni čukovi u gaju ništa nisu znali,
iako su u njenim blagodetima uživali.

Ti si, Pesniče, braću i sestre budio,
ti si, čas nežnim, idiličnim, čas bajovitim,
sanjarskim, čas prekornim, opominjućim,
čas podsticajnim, vatrenim stihovima,
njihovu savest uvek iznova drmao,
ti si njihovu svest o čari, čemeru,
prokletstvu, veličini domovine
uvek iznova raspaljivao.

Oglašavao si se pre trećih petlova,
dok su se samo čukovi u gaju čuli,
dok su samo jaseni škripali.
Ostvarenje snova nisi dočekao,
ali te narod koji si budio, opominjao,
podsticao, osvešćivao,
nije zaboravio.

STARA SLAVA IŠTE MNOGO MLADIH GLAVA

*Oglasiše kozačenki
pohod usred noči,
orosila Marusenka
svoje čarne oči.*

*“Oj, ne plači, Marusenka,
ne tuguj, ne cvili,
a za svoga voljenoga
Bogu se pomoli.”*

*Stoji mesec ponad gore,
sunca nigde nema,
mati sina na front koban
suzama ispraća.*

*“Ne plačite, ne kukajte,
tuži se ne dajte,
vranac mi već poigrava,
povrat iščekujte.”*

Dokle ćemo, pitali smo, razapeti
između zemlje i neba, znojem
i krvlju zalivati koru našeg hleba?
Ako spahijski jaram ne podnosite,
reče Usud, svoj hajdučki život ćete
morati često da kunete, i branite.
Ratovaćete za tuđine, poljske kraljeve,
a oni će ipak suzbijati vašu slobodu,
otimati plodne njive, mile domove.
Ginućete i za rođake, ruske careve.
Za njih ćete čas vojevati s Turcima,
čas kosti sejati po surim tajgama.

Marusenka, i u tvojim venama teče
krv onih koji su češće ratovali no orali,
koji su se atamanu Bogdanu Hmeljnickom
u pohodima na panove pridruživali.
Sestrice mila, priznaj da se duša seća
neustrašivosti lepotana Stenjke Razina,
s kojim je jedan od tvojih prapradedova
dopro čak do Caricina i Astrahana.
Mati rođena, naši su buntovnički preci
i sa Kondratijem Bulavinom sanjali
o kozačkoj slobodi. I s njim su se
protiv bezobzirnih spahija borili.
Braćo moja, jeste li i vi s nesuđenim carem
Jemeljanom Pugačovom osvajali Ural, Povolžje,
Sibir? Jeste li plakali kad su ga u kavezu
do stratišta nosili ulicama Moskve?

Okolnosti, i obeležja naše naravi,
podstiču nas da na život gledamo
kao na nisku neminovnih bitaka.
Stoga rat i mir ne razdvajamo.
Kad u svakodnevicu čamotinju osetimo,
počinjemo da, uz medovinu, osluškujemo
glasine, poklike, rzanje konjâ oko Urala,
Dona, Dnjepra, u Povolžju, Zaporožju.
Početak svakog pohoda je pun veselja:
susreta starih prijatelja, evociranja uspomena.
Središnjice su, u ognju i krvi, najuzbudljivije.
Na kraju neko blista, neko suzu krije.
Marusenka, znamo, tebi je mnogo važnija
jedna mlada glava nego stara kozačka slava.
Bogu se moliš, a iskustvo te stalno uči
da je život stihija, kao poplava.

NAČETVORO RASTRGNUT

*Misli moje, brige moje,
zlo je meni s vama!
Što stojite na papiru,
kao jato vrana?
Što vas vetar ne razveja
po stepskom obzorju?
Zašto jad vas ne uspava,
kao decu svoju?*

Niste uvek bile tmurne, čemerne,
niti ste, poput opuštenih veđa,
pritiskale moje oči umorne.
Iako obasjan kmetskom, ropskom zorom,
ipak sam, nadahnut, svet iznenađivao
i kičicom, i perom, i kobzom.
Umetnik koji oseća Božju milost
u stanju je da i kmetsko-ropski čemer,
i sve zlo, i mrak pretvara u svetlost.
Umetnošću sam pobedio vlastitu dolju.
Umetnost je obnavljala moju snagu.
Ona je, čudesna, jačala moju volju.

Da li me je ta rusalka otreznila,
ili bi mi nesreća voljene domaje
nož u srce svakako zarila?
Nakon peterburške pompe i slave,
sestre i braća u posećenom zavičaju
podsetiše me da se u bedi dave.
Nacionalni romantik je u meni čučao,
neprekidno tinjao, povremeno plamteo,
jer sam ga s prvim mlekom bio usisao.
Ljubav prema vlastitom podneblju, rodu,
iziskuje da se odužim celom narodu.

Pod suncem još nema pravičnosti!
šapuće mi borac za prava poniženih,
a taj šapat u meni vrvi od napetosti.
Ugnjeten je, istorijskoj nepravdi
vekovima izložen vasceli naš rod,
jer starija, to jest brojnija ruska braća
ne prihvataju istinu da smo i mi narod.
A kako je tek ugnjeten, i to, avaj, od svojih,
sloj kome ja pripadah: stalež kmetova, robova!
Rintaju nesrećnici, ropću, pate i sanjaju
da se oslobode od nametâ, okova.
Najzad, ugnjetene su, u muškom svetu,
i naše majke, sve žene, jer mi štitimo
grube privilegije, ispraznu sujetu.

Uzvišeni prijatelji moje delo rasejaše
među onima koji se zbirno zovu: Patnik.
Želeo sam samo da duši dam oduške,
a postadoh kobzar, prorok, mučenik.
Oni na vrhu ne vole da nišči sa dna
za narodnog oca i sveca proglašavaju
jednog od svojih, a ipak drugačijih.
Zato takve nemilosrdno uništavaju.
I jednima i drugima govorim
da je naše prokletstvo bratoubistvo.
Ništa više ne mogu da promenim!
Misli moje, mučiteljke, šta ću s vama?
Raspršite se, haj, na vetru,
kao jato vrana!

SAMOMUČENJE I

*Uzô bih banduru, zasvirô što znam,
mahnito zavoleh, bandurist postah.*

*Kažu meni ljudi da sam šenuo.
Zašto sam se devom tako zaneo?*

*Ah, te crne oči, da ih sad gledam,
bio bih presrećan, a ne žalostan.*

O ne, bandurist nisam postao,
iako sam se banduristima divio,
iako sam zvuke njihovih struna i grla,
o da, dosad mnogo puta slušao.
U dečastvu sam, kao i Alek,
sviranje na harmonici vežbao,
ali sam, sledeći nestalnog rođaka,
nakon par meseci odustao.

Zavideh, povremeno, u raznim prilikama,
i za gimnazijskih i za studentskih dana,
drugarima koji su, zahvaljujući umešnom
baratanju harmonikom, gitarom,
saksofonom ili trubom, ubirali simpatije
bajne, mirisne, kikitave ženskadije.

Znao sam, doduše, da muzički dar,
i da ga kojim slučajem posedujem,
ne bih, introvertan, bio u stanju
kod sanjanih čaravnica da iskoristim.

Jasenska, moja idealna životna saputnica,
rekla je, nakon dugogodišnjih posmatranja:
"Boris i Miron su stabilni, pouzdani tipovi.
Alek i Rosven su neizlečivi megalomani,
vetropiri, hedonisti, gladni i žedni svega,
a naročito živog mesa – kao kerovi."

Naša dva umetnika,
mila ali stroga analitičarko,
maštaju, akcije preduzimaju,
raduju se, očajavaju javno,
a ja čeznem i patim tajno.
Izbegavam rigorozne konkluzije,
jer znam da i moju mentalnu nutrinu
čine svakojake sanje, žudnje,
lekovite nade, bolne iluzije.
U njoj je, tugo moja, najveća falinka,
neki kažu: profesionalna deformacija,
to što mnogo više lepote i vrednosti
vidim u ličnoj i sveopštoj prošlosti,
nego u prozaičnoj sadašnjosti
i neizvesnoj budućnosti.
Iako znam da je univerzalno
bitnije nego individualno, konkretno,
ipak svoju faličnu raspolućenost
najintenzivnije, najbolnije osećam
kad god u najuži zavičaj odem.

Alek i ja prezrivo govorimo
o tupavosti donedavnih lidera
jedinog nam, voljenog Kerestura.
Dopustili su da na idiličnim šorovima
vreme pojede trskom pokrivena nabojnica,
uništili su, rušenjem nekih javnih objekata,
središte sela, srž njegovog identiteta.
Obojica žalimo (hm-hm!) za starim kućama,
a ja žalim i za nekadašnjim našim, blagotvornim,
samo u uspomenu sačuvanim zabavama.
Prošlog utorka rekao sam najbližima:
"Većina očeva i majki današnjih devojaka i mladića
međusobno se upoznala na starinskim igrankama.
To ipak ni matore ni mlade ne podstiče da zanemare
profiltersko-alkoholičarsko-dimno-drogeraške brloge,
da renoviraju i aktiviraju sale za starinske igranke."

Takvu salu u našem, keresturskom
Domu omladine niko neće renovirati;
tamo gde je bilo staro, istorijsko zdanje,
sad zjapi praznina, adekvatna metafora
duha i duše negdašnjih seoskih lidera.

Praznina je, o da, šokantna, užasna praznina
prošlog utorka i u meni zjapila, dok sam, skamenjen,
stajao blizu rake u kojoj je životnu putanju završila
Joska Herbutova (devojačko prezime: Hromiševa).

Kad smo se, Miron i ja, sa suprugama, sa groblja
vraćali na Kurti šor, u Mironov i Oksanin dom,
kad smo prolazili kroz središte sela, još jednom sam,
u praznini, o ne, u prepunoj, mirisnoj sali za igranke,
ugledao Joskin flirtaški, prelep španski lik i smeh.

Femka Kozarova (devojačko prezime: Striberova),
s kojom sam na groblju tiho razgovarao par minuta,
reče da ni sirov Jakov, ni mučan brak, ni sin propalica,
čak ni kancer nije naružio lepotu Joskinog lica.

Joska i Femka znale su, još u mladosti,
da leže (pokatkad prave rusvaj) u mojoj duši;
takođe su znale, kao i ja, da ću (zbog svojih
drugara Jakova Herbuta i Julijana Kozara)
uvek biti van njihovih čaropojnih aura.

Virka Puškaševa i njena školska drugarica Snežana
nisu znale da čine drugi deo čistog, mirisnog, bajnog,
anđeoskog kvarteta, koji će seoske igranke pretvoriti
u moju prelepu, bolnu, neizbledivu sliku amajliju.

Bile su, u Novom Sadu, u vreme mojih studija istorije,
učenice Srednje medicinske škole, ali ih ni na gradskim
ulicama, ni na tamošnjim igrankama nisam viđao.

Tek povremeno bih ih, subotom uveče, u Keresturu,
kao Alekov kompanjon, na igranci rasparivao.

Osam dana sam, nakon Joskine sahrane, bolovao
nad četvorodelnim prizorima intimne slike amajlije.
Sinoć nazvah Pavu Segedi, i upitah je da li zna
gde sad živi njena drugarica iz detinjstva.

“Kako ne bih znala, kad s njom,
otkad imam telefon, prilično često
preko žice razgovaram. A viđamo se
i ovde, kad god Virka navrati u selo.”

Od Pave sam saznao da je njena drugarica
ceo svoj radni staž sakupila na sredokračići
između Kerestura i Novog Sada, u Srbobranu,
da se već trideset pet godina preziva Roskić,
da ima dvoje dece, odrasle, naravno, kćerku i sina,
ali je odnedavno razvedena, ne svojom krivicom
(nikad ne bih ni pomislio da tako milo, ljupko,
čisto, osećajno biće može imati ikakvu krivicu),
da je zdrava, da, štaviše, još dobro izgleda.
Niko, razume se, u pedeset osmoj godini života
nema lice i telo kao u osamnaestoj, ali bih se,
reče Pava, zadivio kad bih Virku video.

“Četrdesetak godina pitao sam se,
s vremena na vreme, gde i kako živiš”,
rekoh nakon uvoda, i Virkinog iznenađenja,
u slušalicu koja beše tridesetak kilometara
udaljena od slušalice pored lepog uva.

“Pitao sam se da li si možda u Nemačkoj, Švedskoj,
Kanadi, čak u Australiji, tamo su neki moji bližnji,
svuda ima naših, a ti si, hvala đermu i staroj sohi,
sve vreme bila ovde, u Srbobranu, kroz koji
projurim skoro svaki put kad u Kerestur putujem...”

N znam, Virka, ni meni nije jasno zašto naše zajedničke
poznaničke za ovih četrdesetak godina nisam upitao
šta je s tobom, gde si se skrasila, da li si zadovoljna.
Ja, moram da priznam, živim u srećnom braku.

(Supruga je sad u gradu, na nekom predavanju.)

Javio sam ti se, dakle, potajno, ali bez tajnih namera.
Ne znam zašto ti rekoh da, nakon smrti Joske Herbutove,
proživljam teške dane, iako mi je bila samo drugarica.
Želim, ipak, da ti kažem da mi je veoma drago što ste
žive i zdrave i ti i tvoja dugogodišnja prijateljica.”

“Žive smo i zdrave”, reče Virka
kroz smešak, tembrom zrele žene.
Ja se sećam drugačijeg njenog glasa:
sopranskog cvrkuta. Kosnulo me pitanje
da li je i lik belogrlje devojke, i njen stas
izmenjen onoliko koliko se izmenio
glas. Još se zagledavam u lice
i telo iz svoje slike amajlije.

“Snežana ti je takoreći nadohvat ruke”,
nastavi mecosopran. “Završila je medicinu
(ja sam pogrešila: studije napustila), ordinira
u Novom Sadu. Možeš je videti ako odeš u...”
“Ne, Virka, nemoj mi to reći! Ne bi se ništa
desilo ako bih je video, samo bih zadovoljio
radoznalost, ali... Moram, moram da ti kažem
da ste obe bile veoma lepe: tako nežne, mile,
tako čiste, i duševno i telesno. Bile ste jedan od
najbožanstvenijih devojačkih parova na igrankama
u sali Doma omladine i na ploči Zelene bašte.”

“O, hvala. Snežana je volela i zimske i letnje
keresturske igranke. Često je dolazila u moje selo,
a i ja sam rado odlazila u njenu Sremsku Mitrovicu.
U životu je, inače, prošla bolje od mene. Ne samo
što je završila fakultet, i postala doktorka, nego je
i u braku bila ‘srećne ruke’ – ako tako nešto
u toj kontroverznoj lutriji uopšte postoji.”

“Smejaćeš se, Virka, ako ti budem rekao da sam se
u ono vreme dugo pripremao da jednoj od vas dve
kažem sudbonosne reči. Oklevao sam možda
upravo zbog toga što sam se dvoumio: obe ste
bile tako nežne, fine, čiste, lepe, a nisam znao
da li mi je bar jedna od vas naklonjena;
koja u Novom Sadu, ili drugde, ima dečka.
Nisam bio u stanju, nisam se usuđivao
da vam kažem: Obe obožavam, i osećam
da bih i s jednom i s drugom bio srećan.
Koja mi dâ milost, daće mi večnu radost.”

Virka se doista osmehnula,
kratko, tiho, suzdržano,
možda malo ironično, ali fino,
senzualnim tembrom zrele,
kultivisane žene. Taj smešak je
u meni razbudio želju da kažem
kako bih joj, da sam slobodan,
odmah predložio da naše putanje,
sada, u trećoj mladosti, svežemo,
da propušteno nadoknadimo.

Nisam je razbuktalom željom oprljio;
ionako se u meni uzvrpoljila griža savesti
zbog svega što sam bio Jasenki učinio.
Ipak, na završetku dijaloga strasno rekoh:
“Dosad sam, Virka, mnogo puta mislio na tebe.
Začudo, u Keresturu se, nakon prve mladosti,
nikad više nismo sreli. Želim da te vidim!
A Bog će, valjda, taj greh da mi oprostí.”

“Ja sam u selu prilično često. Zbog sestre,
zbog Pavke i još par dugogodišnjih drugarica.
Na Uskrs, crkvenu slavu i na Božić obavezno sam,
kao i ti, u selu. Zaista je neobično što se dosad
nismo sreli. Možda smo se i sreli, ali se nismo
prepoznali. Ha-ha! Sudbina je tako htela.”

Srdačno smo se pozdravili, i slušalice spustili.
“Sudbina je tako htela”, ponovih poluglasno.
Raspamećen, nisam znao hoću li da se
smejem, ili ću da plačem, da ridam.

TRI VRHA ČAROBNA, ČESTO I KOBNA

*“Raspregnite, momci, konje,
čeka vas počinak, san,
a ja idem sad u višnjič,
tamo bunar da kopam.”*

*Kopô, kopô on bunarić,
baš u višnjevom sadu,
i čekao da devojka
dođe rano po vodu.*

*Izašla je devojčica
jutrom rano po vodu,
a za njom je kozačenko,
vodi konja k pojilu.*

Eh, mladost i ljubav!
Ima li u svim našim danima
išta što se može ravnati
s ovim vrhovima?

Njihovu izuzetnost
celovito sagledavamo
tek kad ih, sa uzvišice
godina i iskustava,
izdaleka osmatramo.

Zato, plahoviti momci,
ne propuštajte osmehe,
ni zagonetne, ni otvorene,
ne čekajte da se boje
latica promene.

Zato, ustreptale devojke,
ne dopustite da senka nade
svetiljku budućih dana
prevari i ukrade.

Ne bismo propuštali osmehe,
niti bismo čekali da se boje
negovanih uvojaka promene,
da ne treba, pre uživanja u miru,
osvojiti i najviši, čisto muški vrh,
odužiti se domovini i bačuški caru.

Tek kad prođemo kroz iskušenja
koja će nam priuštiti puška i sablja,
imaćemo pravo na domaća uživanja.
U prizemni raj će moći malko da zavire
samo oni kojima Gospod bude dao
da manji ili veći pakao prežive.

Mi ne bismo dopuštale
da senka nabujale nade
našu budućnost ukrade,
kad ne bismo dilbere morale
u ratničke pohode da ispraćamo,
a potom u strepnji da čekamo...

Naši junaci prolaze kroz pakao,
ali za to vreme iste, ili veće muke
satiru i naše uzdrhtale duše.
Ne možemo da utičemo na Sudbinu!
Retko nam je život pitak, kao voda
iz bunara u višnjevom sadu.

PRVO I POSLEDNJE PRIBEŽIŠTE

*Mila mati moja, noći nisi dospala,
vodila si mene u polja kraj sela,
i na putak daleki mene si u zoru ispraćala,
i ručnik vezen za sreću si mi dala.
I na putak daleki mene si u zoru ispraćala,
u ručnik vezen za sreću, za sudbu si mi dala.*

*Nek na njemu cveta orošena stazica,
i zeleni luzi, slavujski gajevi,
i tvoj iskren, nepatvoren, materinski, lekovit osmeh,
i detinjstvo, i rastanak, i verna ljubav.
I tvoj iskren, nepatvoren, materinski, lekovit osmeh,
i detinjstvo, i rastanak, i verna materinska ljubav.*

I ti, rođena, i tvoj muž, moj otac,
i naša šira porodica, vascela svojta,
uvek ste, od poslednjih do prvih snegova,
malo spavali, a mnogo, mnogo radili,
da biste svojoj deci sreću priuštili.

Na poljima, livadama, u lugovima, gajevima,
po kojima ste vi od jutra do mraka znoj prolivali,
mi smo se, ne znajući za ropstvo siromahâ
i slobodu bogatašâ, bezbrižno igrali;
ni za poj slavujâ nismo marili.

Kad je prošlo najbezazlenije, najsrećnije doba,
kad su deci u igrama ruke i noge ojačale,
sve češće bili smo ratari, kosači, rukovedači,
orači i drvoseče, jer su, rođena, jedina,
i očeve i tvoje noge sve više klecale.

Najzad si, već kao udovica, sinovljevu tvrdnju
da se u bezizlaznom siromaštvu zavičaja
ne može ljudski živeti, nužno prihvatila,
i pečalbara na dalek put ispratila.

Minule su od te zore mnoge godine.
Pod tuđim nebom stekao sam imetak,
koji ne bih stekao u bedi oskudice.
Moja dečica, majko, danas ne moraju
da kose, rukovedaju, oru, stabla obaraju,
svoja mlada, krhka tela da lomataju.
Srećna su, mila mati, danas moja dečica.
Ali ja, rođena, pamtim posetu zavičajju,
i tvoj pokušaj da obrišeš suze sa lica.
Pamtim još: unuke si žudno iščekivala.
I ja sam želeo da te njima usrećim,
ali ih, rano moja, nisi dočekala.

Još je čist ručnik vezen za sreću,
još su zeleni oni luzi, slavujski gajevi,
još cveta naša orošena stazica.
Gledam, dugo posmatram taj predeo.
Vidim, majko, tvoj iskren, lekovit osmeh,
a suze pokušavaš da obrišeš sa lica.
"Sedaj, sa dečicom, u kola", rekoš ženi.
Odvezli smo se do prigradskog parka.
Tamo srećem one što su iskorenjeni.
Park nije zamenio zavičajno poprište.
Ono je iščezlo, kao i ti, rođena, jedina.
Vi ste mi prvo i poslednje pribežište.

NAJČEŠĆE SU PIROVE POBEDE

*Išô kozak za Dunaj,
rekô: "Devojko, praštaj.
Ti, konjiću vranoviti,
nosi me, kaskaj."*

*Bolje bilo, bolje bilo ne hoditi,
bolje bilo, bolje bilo ne ljubiti,
bolje bilo, bolje bilo ne spoznati,
nego sad, nego sad ostavljati.*

*"Bele ruke ne krši,
jasne oči ne briši,
mene, ratom proslavljenog,
čekaj u nadi."*

*Bolje bilo, bolje bilo ne hoditi,
bolje bilo, bolje bilo ne ljubiti,
bolje bilo, bolje bilo ne spoznati,
nego sad, nego sad ostavljati.*

Okruženi tuđim horizontom,
gledali su negostoljubive predele,
penjali se na planine, gazili reke,
savladavali opasne prepreke.
Leteli su dani, nizale se sedmice,
praštale su puške, bleskale sablje,
smenjivala se bitka za bitkom.
Rzali su i njištali vranoviti konji,
klikitali su i arlaukali neustrašivi junaci,
padao je, bez glasa, drug za drugom.
U okrnjenoj pohodnoj družini
mnoga se tvrda duša sneveselila,
poneka se rusa glava zamislila.

Lepše je bilo ravna, plodna polja orati,
gojna stada na livadama napasati,
lepše je bilo toplokrile domove graditi,
male, šarolike okućnice obrađivati,
lepše je bilo belogrle devojke ljubiti,
jednu oženiti, anđelčiće podizati,
nego ovde, u negostoljubivoj tuđini,
slavno, ali besmisleno, ginuti.

Družina se, ovenčana lakim,
i onim drugim, Pirovim pobedama,
okičena novim ranama, i medaljama,
iz opustošenog zagraničja vraćala.
Ataman se zagledavao u istoriju,
esauli su očekivali skora unapređenja,
kontanja i osećanja prostih boraca
bila su i raspojasana i sumorna.
Jedni su najnoviji pohod doživeli
kao uzbudljivu crveno-crnu zabavu,
drugi su videli mrtvog druga, i pitali se
kako će izaći pred njegovu majku, devojku.
Opet smo, mislili su i govorili treći, ratovali
da bismo svoju sliku, slavu, sudbu potvrdili,
da bismo nadmenost, hirovitost, bahatost,
ispraznu veličinu gospodarâ uvećali.

Lepše je bilo ravna, plodna polja orati,
gojna stada na livadama napasati,
lepše je bilo toplokrile domove graditi,
male, šarolike okućnice obrađivati,
lepše je bilo belogrle devojke ljubiti,
jednu oženiti, anđelčiće podizati,
nego ovde, u negostoljubivoj tuđini,
slavno, ali besmisleno, ginuti.

PROLAZI, PLAMTI

*Idu leta, idu leta,
tako sve prolazi;
samo jedna čista duša
verno tebe ljubi.*

*Oj, voli te moje biće,
kao poludelo;
voleće te sve dok srce
bude mi kucalo.*

Da li to, sestre i braćo,
uzvišeni muško-ženski horovi,
od antičkih do dandanašnjih,
prenose glasove Sudbine,
objavljajući ono što svi znamo,
a čemu se uvek iznova čudimo?
Usporite, dani, odužite se, godine!
Ne potkresujte krila mašti, ni strasti,
ne zalivajte neminovne promene,
ne pretvarajte ljubav u naviku,
ne plevite bolne uspomene!
Da li je dobro što u peni mladosti
ne razmišljamo, živote, o prolaznosti?
Da li je dobro što se ni u zrelosti,
iako smoiskusni, i mnogo šta znamo,
sa redosledom i zakonom Usuda
bespogovorno ne mirimo?
Zastani, presjajna zvezdo dnevna!
Ili bar ti, nebeska svetiljko noćna!
Ne venite još, ruže rascvetane!
Urazumi se, dušo moja nemirna!
Izdržite, krila moja umorna!

Taj ključ za hiljadu brava
mogu li naći oni budni, prisebni,
ili samo oni sneni, izgubljeni?
Je li taj ključ srebrn, zlatan,
ili je možda od gvožđa,
na prostom nakovnju iskovan?
Znam samo da ima hiljadu naziva,
da jedne baca u ekstazu, druge u očaj;
ali sve, bar povremeno, u traganje poziva.
Lutaju, osvrću se, u daljinu zagledavaju,
bajalice šapuću i naglas izgovaraju.
Imam li ja reč za nedokučiv ključ?
Vredi li i ja za njim da tragam,
kad je izvesno da hiljadu brava
neću uspeti da otključam?
Znam, Udes će na kraju sve odneti!
Ali ljubav će, do poslednjeg
otkucaja srca, u meni plamteti!

V

SULAVEZI, BLIZU SUMATRE

Ovih dana čitam autobiografsku prozu Henrija Milera "Knjige mog života". Drago mi je što u njoj ne dominira amerikanocentrizam, tako karakterističan za Milerove sunarodnike. Matori jarac je pročitao više ostvarenja evropskih nego američkih autora. Šteta što nije bolje upoznao prozu i poeziju pripadnika manjih naroda i kultura.

Šteta, velim, ali te, Henri, zbog ovog propusta ne osuđujem. Život je suviše kratak da bismo uspeli pročitati, spoznati, iskusiti sve što nas privlači. Ipak, ipak...

Pisce (u svetu poznate i nepoznate) koje rado čitam, ne želim da podražavam. Kome prija epitet epigona!

Stvaralac koji često ulazi u vode velikana iz iste branše u opasnosti je, međutim, da se nehotice napije vode u kojoj se s uživanjem kupa, da nehotice počne da podražava ono što ga opčinjava.

Kao romansijer, poodavno sebi govorim da ne samo što ne želim nijednog mrtvog ili živog kolegu podražavati nego da to i ne mogu činiti. Jer je moj romaneskni splet suviše voluminozan, kompleksan i hibridan da bi bio obojen koloritom nekog drugog romana.

"A Borisove predugačke rečenice?", podsetio me je Alek. "Zar one ne asociraju na Krležine barokne verbalne pletenice? I zar moj tetič i ti Krležu ne smatrate genijem? Zar njegove 'Zastave' ne smatrate jednim od najvećih svetskih romana svih vremena?"

Sažetost uvodne celine ne dopušta mi da navedem Borisov odgovor. Uostalom, ovde sam nameravao da nešto kažem o Milošu Crnjanskom, jednom od najvećih svetskih pesnika svih vremena, a ne o Miroslavu Krleži.

Henri Miler za “Zastave” zacemento nikad nije čuo.

Poeziju Miloša Crnjanskog nikad nije čitao.

Henri, Henri, kad bi znao šta si propustio!

Da li sam Miloševim lirskim eksplozijama opčinjen zato što su počele da prašte tokom Prvog svetskog rata – u kome je pesnik učestvovao kao senzibilan, povremeno zbunjen, šokiran, potom zgađen, pa melanholičan austro-ugarski oficir – što je nastavio da ih baca u javnost i nakon rata, u doba izgubljene generacije, kojoj je pripadao? Da li njegovu mladalačku, modernističku, prevratničku liriku smatram jednim od vrhunaca svetske poezije zbog toga što je izražavala raspoloženje epohe u kojoj je nastala, i što je Miloš u opšte raspoloženje uneo svoje, sasvim iščašeno? Da li sam njegovim sumatraizmom opsednut zato što je njime genije na samosvojan način oslikao besmislenost života, te sveopštu povezanost stanja i zbivanja u prirodi, u čovekovom svetu, u ljudskim dušama?

O stvaralaštvu tvorca sumatraizma znalci su napisali čitave studije. Pretenciozno bi bilo da ja svoje viđenje tog stvaralaštva, i priču o svojoj opčinjenosti tom poezijom u stihovima i prozi, pokušam da sažmem u par pasusa.

Pretenciozno će biti i iskazivanje divljenja, omaža Milošu, variranjem tematike, forme i duha nekoliko njegovih sumatraističkih i inih unikata.

Iskušenju, međutim, ne mogu da odolim.

Ali tebe, prijatelju, moram da priprelim.

Jednim kratkim “uputstvom za upotrebu”.

Nadam se da će u stihotvorinama što slede uživati svi koji ih budu čitali. No u njih će najbolje moći da se unesu oni koji su već upoznali Miloševa poetska, romaneskna, dramska, putopisna i memoarska ostvarenja. Jer je, da ponovim, ovo poglavlje i na njima sazdano.

BORNEO

Još smo vitalni, romantični, sneni.
Sećamo se: behu sivozeleni,
u kiši i magli, talasi Atlantika.
Toplo nam beše, iako smo slutili
beo, snežan dah Arktika.

Ponekad, sasvim iznenada,
obuzme nas, opet, želja da krenemo,
da, veseli, letimo, hodamo, plovimo,
sve dok na pučini južnih mora
arhipelage ne ugledamo.

Kikot rascvetalih devojaka
razleže se, preko humova i mogila,
na pritokama Volge, čak i sada.
Al' te mome ne čekaju naše
tvrde ruke, kô nekada.

Minule ljubavi, avetna, prazna sela,
grmovi trnjina duž zakorovljenih jaraka,
tinjaju, uporno, u prezreloj nostalgiji.
Miris dima i orhideja meša se
i ovde, i negde u Abisiniji.

Jezdimo, prateći putanju Sunca,
kroz rumenilo, ka modrom smiraju.
Dok na Akonkagvi mladi alpinisti
za smrznutim drugom tragaju,
nas lahor prepušta spokoju.

AMURETA

Ne dolazi! Hujanje
koje, od mene, čak do tvog
vrta dopire, prožeto je
poslednjim izdahom moje zablude.
Umirem. Budu li ti stigli glasi
o otkazanom venčanju,
pusti vetar nek ti kosu mrsi.

Šapnuće ti kako sam želeo,
s tobom, večnost da osvojim.
Neće ti, posustao, otkriti
zašto, zašto sam zaboravio
tvoje osmehe da izbrojim.

Budeš li, ipak, pokatkad,
u suton, osetila prazninu u srcu,
odšetaj, tužna, do šumarka,
potraži tri, do neba visoka, bresta.
U njihovom podnožju rekli smo,
zagrljeni, da nećemo pasti
od jednog, ni od tri udarca.

Nismo, nesuđena, očekivali
da će nam iznutra pet udaraca,
sedam kobnih udaraca zadati
putovanje, zrenje, zasićenje,
putovanje, zrenje, zasićenje!

VENAC

Sanjam, već gorak, maglu baruština,
paore pijane, u zadahu ovnujskih koža,
vesele, zbunjene, kobno pribijene
na spiskove Sremsko-slavonskog polka.
Vrbaci se puše, u svitanje, vojnici i konji
čekaju naredbu, pod dudovima,
žene plaču, sa decom na grudima.

Gospoža Dafina, u kući svog devera,
u srebrobogatom Zemunu, gleda,
očajna do otupelosti, kako joj se, u lice,
smeje i markiz Askanio Gvadanji, i njen muž,
čestniji Vuk Isaković, što liči na medveda.
Prepušta se, izgubljena, rukama Arandela,
i sebe, suprugu, nabija na vile đavola.

Pitam, surovog feldmaršallajtnanta
Berenklaua, zašto Marija Terezija
zbija šale sa Podunavskim polkom,
koji, kao stoka, ne znajući zašto, ni krošto,
gine na Rajni, zatim u kampanji po Loreni.
Pitam Boga, što sedi gore, nad nebom,
zašto je lepa, nevoljno bestidna žena,
nehotičan greh platila životom.

Čestniji se, sa krnjim polkom,
bez unapređenja, vraća vrbacima,
prožet apatijom, jadom, besmislom.
U snovima mu je, sve češće, Rusija.
Sveta, bezgranična. Iza njega će
ostati beskrajni, plavi krug.
U njemu, zvezda.

A ja, umesto da pijem, penu sa izvorâ,
prašnim drumovima, kočijom, putujem,
krošnje kestenova, u drvoredima,
višnjevim štapom ovlaš dodirujem.
Na vidiku su, u senkama teških oblaka,
tornjevi crkava, kule kraljevskih dvora,
u daljini sevaju spletovi munja,
u blizini oči boje ljubičica.

Lola Montez, fatalna zavodnica,
Minhence španskim igrama opčinjava,
matorog Ludviga Prvog sažaljeva,
mlađanim obožavaocima se podsmeva.
Crnomantijaši, mrzitelji svakog oblika slobode,
naročito onog što im liči na nemoral,
škrope, otrovom svojim, zatucanu rulju,
pujdaju je da, poleguši, priredi pasji bal.

Behu li, pitam se, svi ti privilegovani,
ili bar otresiti, grafovi, kirasiri, studenti,
spremni da zbog nje ubijaju, druge ili sebe,
behu li oni vitezi, ludaci, ili samo bahanti?
Katkad ih prezirem, katkad im se divim;
ipak im, na romantici epohe, ne zavidim.
Ne dam, epohu, u kojoj živim.

Zahvaljujući posrtaju matorog, Prvog,
uzletela je visoko, postala grafica.
Crnomantijaši, i rulja, nisu joj davali mira,
dok nisu skinuli, veo, sa plahog lica.
Iz blata si došla, u blato smo te bacili!

I tako, bez krvi,
svi smo se nesrećom opili.
I tako, bez vetra i kiše,
bez udara groma,
svi smo u kalu završili.

Mašem, već zbunjen, krhkim utvarama,
varljiva vremena rasejano pozdravljam,
i sâm se, od pustih, neispunjenih želja,
od propalih snova, teško oporavljam.
U Bijaricu, u vili "Sachino", iz prikrajka
posmatram mladića, snažnog, podgojenog,
ali mentalno nezrelog, između majke
i njene dvorske dame, razapetog.

Natalija, nekad kraljica, sad raspuštenica,
seća se, ogorčena, braka sa čovekom
koga je, Slučaj Komedijant, učinio kraljem.
Hoće li Draga Mašin, udovica, poleguša,
smotati njenog impulsivnog, neiskusnog sina?
Hoće li mamân, već nesrećna, gledati
pad jedinca, sa krunskih visina?

A smrt, sve je smrt, što mi se natura:
i Saša, i njegova Draga, i njihova ljubav,
i njihovi podanici, i topčiderski izletnici,
i oficiri koji će, poraženi na Slivnici,
"junaštvo" pokazati na srpskom Romeu i Juliji,
govoreći da, tiranina i kurvu, moraju ubiti.
Nisu govorili, da će njihova tela,
još topla, sa balkona dvora baciti.

Zaverenici su, pripremajući se,
za krvavu predstavu, o koječemu kontali;
da će u Evropi, ne samo na dvorovima,
biti proglašeni za varvare, za krvoločne zveri,
o tome, kada, nisu ozbiljno razmišljali.

Crveno-crni pečat, sa početka veka,
mnogi njihovi potomci, sunarodnici,
naročito sluđeni, dobrovoljni i prinudni, ratnici,
na završetku istog veka su, avaj, osvežili.
Da li su baš toliki odijum zaslužili?

A ja, umesto da pevam, o Velikom ratu,
zidove krakovske bolnice vizijama bojim;
vidim sebe, kako, zaljubljen u vode,
sam, pod pljuskom šrapnela, mirno stojim.
Bol šaljem lišću, sivilu izmaglice.
Oh, negde, daleko, još grme topovi,
a meni svila marame miluje lice.

Gde je sad vesela Romilda Morpurgo,
što je, u salonima Fijume, strasno plesala?
Gde je raskalašna Marijet Loriol,
što je, u pansionima Beča, časove
francuske konverzacije, i ljubavi, davala?
Mesto njih, javio se Čarnojević.
Bivši mornarski časnik, zaljubljen
u Polineziju. U duši, plemić.

Na zidovima svoje bedne sobice
držao je slike neba, iz celoga sveta.
Nebo nad Cejlonom, Singapurom,
nad Kairom, Carigradom...
Reče: "Ja sam sumatraista."

I tako, pre sumraka,
on je pio eliksir oblaka.
I tako, pre pogreba,
njegova su duševna stanja
zavisila od boje neba.

Ljudi nisu gospodari svojih misli,
ni svojih dela, niti znaju tajne veze sveta.
Kad se u Firenci nasmeju, u Moskvi
počne prolivanje krvi, na Sumatri se,
u vetru, dah rumenog smeha oseća.
U Pešti, demobilisanom oficiru, kažu:
"Ovaj voz ide na sever." A on, hladno:
"Ja hoću na jug, ali... svejedno."

Uniforme, rashodovane, sa vonjem
baruta, još nisu, u nespokojnom miru,
nadničari, i vandrovači, pocepali,
a u Berlinu već, blizu zdanja embahade
Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca,
paradiraju, u novim, zelenim, uniformama,
oni što su "Ich hatte einen Kameraden",
u Galiciji, i kod Verdena, pevali.

Mane ljudske, iluzije, zablude,
ambasadori, i nacistički pajtaši,
Ponse, i Šlajher, Fon Papen, Gering,
i Rem, pre Noći dugih noževa,
u kafanskom sjaju čuvenog "Horchera".
Žika Balug, kraljev miljenik, čas lukav,
čas brbljiv, jedini diplomata koji je,
na prijemu, u naivnom samopouzdanju,
upadao u reč nadutom domaćinu,
Hindenburgovom kancelaru Hitleru.

A dim, sve je dim, što mi se priviđa:
i Vajmarska Republika, Balugov ideal,
i večni Treći rajh, i moćni Sovjetski Savez;
u dimu, u prahu, završili su i Hindenburg,
i Hitler, koga je Žika naivno podučavao,
i Staljin, koga je taj kraljev prijatelj
želeo da učini dobrim reformatorom,
ali je, tužan, na želji i ostao.

Istorija nas ničemu ne uči.
A ako nas, i ona, i život naš,
ponečemu, ipak, uči, ništa nam to,
u krajnjem slučaju, ništa ne vredi.
Dim, prah, Večno Ništavilo,
iz kojeg smo došli, sigurno nam,
ma kako, u ovom trenutku, zdravi
i čili bili, sigurno nam sledi.

Gledam, već lagan, osunčane reke,
vetrove La Manče meredovom lovim;
dok jezdi, na ragi, Don Kihot, idealist,
i prati ga, na magarcu, Sančo Pansa, realist,
ja, kolutajući očima, u stavu “mirno” stojim.
Čekam suton, pa produžavam, lenjo,
a vetar šapuće: *Život je san.*
La vida es sueño.

Šume maslina, u posnoj Estramaduri,
čist, kao kristal, vazduh na Sijera Moreni;
Andaluzija se oglašava praskom kastanjeta,
Sevilja živi za flamenko, igru ljubavi i smrti.
Prošetaj Granadom, ispod balkonâ sa heranijama,
odmori oči, napoji dušu, u Alhambri – pa umri!
U Kordobi ćemo, omađijani, posmatrati Gvadalkivir,
u muzeju zvanom Toledo tražićemo, u sebi, mir.
Madrid na suncu gleda balet torerâ i bikova,
na mesečini žagori u ritmu pasodobla.

Nad Zemljom Raznolikih Čuda bdeo je,
u Eskorijalu, golemom dvoru, i manastiru,
riznici, i masovnoj, monarhističkoj, grobnici,
samotni, monaški asket, Filip Drugi, nosilac
božanske moći, i ljudskih mana, admiral svih okeana.
Nije ga se ticala lepota senjorita, a možda
ni otmenost grandâ, ni hrabrost kabalerosâ.
Još nije znao, za tajne, Don Karlosa.

Mladićevu ljubav, prema pomajci,
vršnjakinji, od Valoa, nije zapažao
čak ni ispovednik, te je, na reci Taho,
jedincu kralja svoga rekao, plaho:
Lepi dani u Aranhuezu, eto, prođoše.
Vaše visočanstvo napušta ga,
no srce mu nije vedrije.
Uzalud smo bili ovde.

A ja, umesto da hodam, stazama poznatim,
lica Večnog grada, ushićen, otkrivam;
Cezar je minuo, Mikelandelo prolazi,
u podrume Vatikana, ravnodušan, zavirujem.
Slušam, povremeno, cirkusanta Musolinija,
i pitam se, zašto mi tako, ovih godina,
mraz, led, snežna mećava prija.

U Abrucima, na skijanju, ležerno
pričam lepoj, trudnoj Neapolitanki,
bajke o Špicbergenu, o Hiperborejcima,
o grmljavinama, koje odjekuju prilikom
survavanja, u more, moćnih glečera,
raspršenih, poput biserja vodoskoka.
Te grmljavine najavljuju proleće,
a tišine me, posle njih, krepe, leče.

Mnogi avanturisti, kažem, tiho,
trudnoj dami, sanjali su, o osvajanju
carstva večitog leda, i beline.
Zauvek su ostali, u predelima
večite tišine, i tmine.

I tako, bez suza,
oplakujemo srećnike,
zaspale u zagrljaju svojih muza.
I tako, bez žaljenja,
sipamo, inje, divljenja.

O veličanstvenoj lepoti snega i leda
ležerno smo, zaneseni, ćaskali,
a u pokretne vatre, na horizontu,
sve češće smo se zagledavali.
Hoće li, ako bude došlo do opšteg požara,
ovaj ili onaj grad biti bombardovan?
Ko će, rukom Strašnog Udesa,
biti satrt, ko pomilovan?

Znam, braćo, zašto londonsku sirotinju,
koja sada, preživевši bombe Najvećeg rata,
u besposlici gladuje, tako zdušno sažaljevamo.
Zato što joj, i svi mi, emigranti, pripadamo.
Da, baćuška, rusko carstvo je propalo!
Ali, gospodo, zar je u redu da carski oficir
činovnikuje, u podrumu, kao spadalo?

Nađa Nikolajevna, zrela lepotica,
pravi, zbog kore hleba, lutke od krpica,
i od samoubistva odvrća muža,
knjaza Nikolaja Rodionovića Rjepnina.
Golubice, šapni, kao ocu, ili detetu:
Revolucija krem Rusije nije uništila.
Samo ga je razbacala, po svetu.

A pad, sve je pad, što mi se događa,
što se događa, sapatnicima, u Pekingu,
Seulu, Manili, Surabaji, Kalkuti,
što se, "raseljenim licima", događa u Kabulu,
Isfahanu, Damasku, Mombasi, Kartumu.
Bivši kneževi su, baćuška, kelneri,
bivši generali su, gospodo, portiri.

Ti si, Nađa, u potrazi za nadom,
kao izvidnica, otplovila u Ameriku.
Uverena da ćeš tamo, uskoro, presrećna,
Kolju, ozarenog, ugledati na vidiku.
Evo, golubice, i tvoj ljubljani je na talasima.
Ali, vaj, ne u kajuti šifa, nego u čunu.
Telo i dušu će predati dubinama.

ZIMSKO PREDVEČERJE U VENECIJI

Nakon decembarske kiše
gosti najvećeg salona Evrope
naizgled besciljno hodaju po tamnom,
girlandama svetiljki obasjanom ogledalu.
Parovi i grupice, u mantilima, sa bledim
maskama od vlastite kože, ulaze pod arkade,
potom u "Quadro" ili "Florian", kao u goleme izloge.
Glasovi, violinski tonovi... svi zvuci su stišani.
Kakva razlika između ove melanholije
i letnje turističke kakofonije!

Njegaš je tu, sa lukom Rialta u prozoru,
čitao Homera, i mislio na kapu Lovćena.
Turgenjev je, pored Jelene i Insarova, sedeo
u šiljatoj gondoli, što je klizila Kanalom Grande,
i divio se lepoti opadanja, poslednjoj lepoti.
Brodski je, u jednoj od mramornih, čipkastih,
oronulih palata, sa potomkom admiralâ
razgledao makete jedrenjaka.

Dame i gospoda izlaze ispod arkada,
još malo šetaju Trgom svetog Marka,
a onda ulaze u splet uzanih, negde jače,
negde slabije osvetljenih kanjona,
sačinjenih od cizeliranih, trošnih fasada.
Da, Serenisima tone, kruni se, propada.
Pre nekoliko decenija... A tek vekova...
Kako će izgledati kroz sto godina?
Ah, to oni nikad neće saznati.
Jer njih uskoro neće biti!

POSLANICA SA BESPUĆA

Zdravo, vi tamo
gde je noć duboka.
Vi, oštrih obrva, mutna oka,
grubog poja, strašna razbraća.
Vaše žene bije nesreća!

Oplakali ste mrtve,
i mislite: sad je kraj.
No ja vas gledam sa bespuća,
i znam što još niko ne zna:
Tamo daleko, nakraj sveta,
nad šumama i vodama,
sneg, i led, i nebo cveta.

Senke vaše liče
na mačeve, dok se
zaverenički krijete iza zida.
Od vas beže i oni što žele čast,
i oni što umiru od stida.

SAMOMUČENJE II

Zaista, tren sam samo?
Zašto mi se, onda, čini
da dubine, katkad i talasi pučine,
triju hirovitih mora vremena
udaraju o trošne hridine
mog sećanja, i dozivaju
likove, glasove, imena?

Varletu je, i još par derišta,
rano leto, na Makovskom šoru,
u predvečerje sakrilo
oblakom prašine iza paorskih kola.
Jutro kasnog leta je, devojčicu, rodilo
u suknjici pod kojom su
pupili znaci njenog pola.

Samo ta okca, zelenih zenica,
mogla su da me navedu
da je pratim na drugi kraj sela,
do travnate dolme kanala.
Ima lep kavez, rekla je,
pa želi da joj pomognem
da ulovi hitrog trstenjaka.

U trščaku, između dolme i vode,
vrcale su "kara-kara-nji-nji!" pesme.
No trstenjaka, nijednog, nismo
ni videli, a kamoli ulovili.
Tek juče se, avaj, upitah:
Zašto me je Varletka Mažoreva
vodila na dolmu kanala?

Moja mlađa sestra je,
zelenooka nestašnice,
u selu pokupila podatke,
i glasine, o deonicama
tvoje životne putanje.
Afija je saznala
da se kulačka kći
za siromaha udala.

Otac se, je l' da, prkosnice,
tvojim udaji žestoko protivio.
Stoga si mu, svojeglava,
još jedan udarac zadala:
sa mužem si na drugi kraj sveta,
u predaleku Australiju, otperjala.
Onde si mu, srećnice,
sedmoro dece izrodila.

U Pertu živiš već četiri decenije.
Za to vreme ni jedan jedini put
zavičaj, svoj Kerestur, nisi posetila.
Neka baba reče Afiji da si se
u poslednje vreme veoma ugojila.
Ali mene kopka pitanje:
Kako si tako dugo bez sela,
bez roditelja i svojte izdržala?

Otac ti je, kao što znaš, umro
pre desetak godina, majka je,
ne dočekavši te, nedavno preminula.
Svi, koje pamtiš, već su ostarili.
Samo šorovi, kojima je tvoja detinja
noga hodala, samo šorovi su se,
izgubivši nabojnice i trščare,
primetno podmladili.

Zaista, dah sam samo?
Zašto mi se, onda, čini
da tišine, katkad i talasi vreline,
triju senokosnih livada vremena
udaraju o trošne hridine
mog sećanja, i dozivaju
nezaboravne doživljaje,
likove, glasove, imena?

Melvona je, sa Ciglašora,
četiri školske, osnovačke godine
stizala u učionicu u kojoj sam
i ja derao dotrajale skamije.
Bila je krupnija od svojih drugarica,
i već tada je (ako to nije greh priznati)
mamila poglede, i remetila snove,
vršnjaka i izđikalih klinaca.

Više razrede osnovne škole
nije pohađala. Dok smo mi učili
(teže lekcije izbegavali),
ona je, na poljima oko roditeljskog salaša,
na istočnom obodu hatara, između Bele
i Jaraša, svakodnevno radila, ili bi,
za lakših dana, dve-tri krave
u travurini uz lenije napasala.

Tako sam je, nakon devet godina,
jednog letnjeg popodneva, jurčajući,
biciklom, zabačenim lenijama hatara,
ugledao pored dveju krava. Obradovah se.
(Ona se zbunila, malko čak postidela.)
Časkali smo nekoliko minuta.
Melvonka Čulkoševa se, nakon toga,
u mojim snovima više puta izležavala.

Već tada sam te, rascvetana,
snažna, pomalo divlja devojko,
pitao zašto ne dolaziš na igranke.
I sad mislim da je Sudba grešila
što te je, zarobljenu, na salašu držala.
Sestra Afija je još jednu moju
molbu uslišila: u selu se
za tvoju putanju raspitala.

Saznala je da si se dugo
(u salaškoj osami) devojčila,
da si se prilično kasno udala.
Jedna žena reče da živiš u Ratkovu,
druga da si u Despotovu, treća: u Bogojevu.
Melvonka, jesi li živa? Iz mog si
detinjstva, iz moje mladosti izmakla;
jedino u sećanju si zarobljena.

Lenije lepotice, lenije samotnice,
vaše tajne pogubio je ne samo veliki
već i ovaj mali, suzom omeđen svet.
Selo ste zavele, u hatar pobegle,
čežnju vetra utkale ste u svoj splet.

Tamo, iza bagremaka, polja i pašnjaka,
kraj jarka je cvetao jedan samonikli cvet.
Tamo, iza godina, iza mnogih decenija,
samuje već napušten, prevaziđen,
tek u nekoj uspomeni sačuvan svet.

Lenije lepotice, lenije samotnice,
kamo odvedoste tu zrelu, divlju devojku?
Odvedite i mene, kroz neznane hatare,
u njene sadašnje dane. Možda ću je
prepoznati po oku, osmehu, uvojkju.

Zaista, jek sam samo?
Zašto mi se, onda, čini
da pustoline, katkad i talasi tmine,
triju bezdanih ponora vremena
udaraju o trošne hridine
mog sećanja, i dozivaju
nezaboravne doživljaje,
likove, glasove, imena?

Sanina je, na Novom šoru
(koji uistinu nov beše davno,
pre više od jednog veka,
a danas ga podmlađenim čini
mnoštvo drečavih, novosagrađenih kuća),
ispred prozorâ, i baštenskog zida,
negovala leje sa petunijama,
šebojem, noćnim frajlama...

U tim smo mirisima nas dvoje,
uz bršljan, kojim beše ovenčan
hrbat mahovinastog zida,
činili senku na mesečini, do ponoći.
Nisam bio u stanju, zelen, opijen
nektarom cveća i usnica,
da šapućem ni ljubavne,
a kamoli sudbonosne reči.

Ljupka, bistra Nina Capova
zacelo je slutila da će vatru
plahog školarca ugasiti nalet
jesenjih kiša, u obliku umetničkih,
belosvetskih (još, doduše, razrokih) ambicija.
Kada je neopozivu odluku donela?
Da li me se, pred oltarom,
krunisana, celivana, setila?

Nije mi, mirisna, bilo lako
kad sam čuo da si se udala.
Teže je bilo kad sam saznao
da si zdravu devojčicu rodila,
a potom, neočekivano,
život novorođenog čeda
vlastitim životom platila.

Nedavno je moj rođak
kupio staru, zapuštenu, godinama
nenastanjenu kuću Capovih,
na Novom šoru. S namerom da je sruši,
i da na prostranom placu sagradi novu.
Primerenu, rekao mi je,
svom imovnom stanju.

Bio sam, ljubljena, neprežaljena,
sa zakašnjenjem od četrdesetak godina
u sobi u kojoj si nekada spavala,
sanjala. (Tada u nju nisam imao pristup,
jer ne bejah “ozbiljan đuvegija”.)
Soba je, avaj, bila, kao i cela kuća,
prazna, za rušenje spremna.

Na jednom zidu primetih, mila,
trag prašine, u obliku pravougaonika.
Je l' onde visilo tvoje ogledalo?
Na trenutak sam, očajan, zažmurio,
i nas dvoje, u ogledalu, video.
Bila si, kao i uvek, osmehnuta.
Moja je duša, na mene, bila ljuta.

SAN MLADOG OFICIRA

Beše kip u stroju gardista,
kad je smotru vršila kraljica.
Jezdila je, bela, poput labuda,
a onda, iznenada, stala.
U brčiće se zagledala.

Posle, nakon jednog lova,
zvezdana majska noć mu je
kraljicu-labudicu na grudi bacila.
Milovala ga, šaputala mu,
nešto ga tajnovito pitala.

Beše komandir čete u rovu,
do gležnjeva u galicijskom blatu.
Topovi su, u daljini, grurali,
mašingeveri su štektali,
bajoneti su, tu, blistali.

Četi je tri puta naređeno
da izleti iz rova, da juriša.
Desetkovale su je i cvetne erupcije,
i horske pesme mašingeverâ,
i sitna kuršumska kiša.

Minule su ratne strahote,
vratile se mirnodopske divote.
Oficir je, odbacivši mundir,
godinama pokušavao
da, u sebi, nađe mir.

UVEK ŽIVE U NAMA

Dani nam behu žudni intervali
između mirisnih mesečinskih sati.
Rascvetani jorgovani, potom
bagremi, dafine, lipe...
Vetrovi, kiše, snegovi.
Krv je u nama žuborila,
ćućorila, katkad vrištala.

Retko smo, i plitko, razmišljali.
Intuiciji smo, zapenušani,
u rumena predvečerja maha davali.
Oni koji su matori, oduvek su
takvi bili. A mi ćemo mladi,
lepi i besni zauvek ostati.
Jesmo li zaista u to verovali?

Pamtimo samo da smo bili
uvereni da znamo i možemo sve.
Tek sada uočavamo vlastite granice.
Ljubavi, sanjarije, lutanja,
nade i razočaranja počeli smo
uistinu da spoznajemo
nakon treperenja i lebdenja.

Ljubavi, sanjarije, lutanja,
nade i razočaranja uvek žive u nama.
Ali, poput nas samih, u jedno doba
bujaju, u drugo cvetaju, u treće
sazrevaju, u četvrto splašnjavaju,
u peto vaskrsavaju. Pa opet,
u novim prilikama, bujaju...

SMEH NAD NOVIM SADOM

Port Valum, i Grozen,
bitke u krvavom, osmogodišnjem ratu,
kad su očevi, sabljama, sekli sinove,
kad je brat, nožem, kopao oči bratu.
Maloumnicima nisu dovoljne bile nesreće
koje im je Stihija, često i štedro, slala,
pomagali su joj, da uvećava, njihove nedaće.
Kako su majke, supruge, sestre, izdržale,
kad su istorodne, krvožedne zveri
sinove, muževe, braću, streljale, klale?
Ratne grozote faličnog Gospodara Sveta
i danas, tu i tamo, užasno seme seju;
krezubi članovi Paklenog saveta
i sad se, demonski, smeju.

Ti, naprotiv, pupiš, u svakome parku,
za svu, prolaznu, decu nehajno otvoren,
bečarski raspojasan, velikodušan,
u dubini, pak, hladno ravnodušan.
A ja, već sviknut na tvoje mene, hirove,
ne zavirujem više ni u sale za igru,
ni u izloge, ni u tihe domove.
Da li, rano proleće, budi nadu
i kod onih koji su svašta pokušavali,
koji, bleđi, prisustvuju svom padu?
Sunce zrake, nemilice, šalje svima:
i krošnjama, i labudovima, i ljudima.
Utešno je, da i oni, koji su na dobitku,
na kraju shvate da su, na gubitku.

Mohenar, i Tal Kum,
pet, sedam, devet posnih godina;
na svetlosmeđoj, ispucaljoj zemlji
sasušeno busenje beše jedina letina.
Sva skladišta namirnica behu ispražnjena,
prodavnice behu opljačkane, i zatvorene,
lovci su zaboravili spasonosne lovine,
stoka beše poklana, pojedena.
Kako su majke, bespomoćne, izdržale,
kad su glavice njihovih anđela tamnele,
kad su i okice, nakon dugog plača, presušile?
Ta vremena su prošla, ali se ubistvene gladi,
poput zloćudnih bakterija, reprodukuju.
Mučni prizori, za ogorčenje, za zaborav,
na istim, ili na drugim mestima,
uporno se ponavljaju.

Ti, naprotiv, blistaš u cvetnim baštama,
mameći, u okrilje senica, vikendaše svake fele,
ponajviše birgere, koji su kadgod imali,
ili želeli da imaju, imanja, kaštele.
A ja, dođoš, sedim u hladu dobrovoljnog pritvora,
nastojeći da se vakcinišem, protiv plandovanja;
ličim sebi na roba, koga unutrašnji bič,
vlastita ambicija, na neprekidan rad tera.
Da li se veća dosada smuca po balkonima,
ili rđa brže izjeda one koji, u glamuru,
robuju šablonizovanim uživanjima?
Ti, bučan i kad ništa ne kažeš, objektivan,
svakome daješ svoje srce, arterije i vene,
nikome dužan, ni na koga kivan.
Na Tvrđavu si poslao izvidnicu,
odande, lukav, zabacuješ udicu.

Lik sudbine, kao malj;
čađavi dimnjaci, smog, mračne hale,
suvozemni galeoti, sivi, pored mašina,
u smrardu pohlepe profifierske ale.
Nije, trbušasta, bezdušna, pitala
ni za pol, ni za zdravlje, ni za godine;
znoj je cedila, snagu sisala, krv pila,
povremeno udove zupčanicima mlela.
Kako su majke, supruge, dragane, izdržale,
kad su im eksploatatorske životinje
decu, muževe, mladiće, satirale?
Valjalo bi da su gadna vremena prošla,
da su životinje, doista, postale ljudi.
Ali etika u glavu, iz dupeta, još nije došla,
iako, nedeljom pre podne, skrušeno,
slušaju moralne propovedi.

Ti, naprotiv, bujaš na ravnim poljima,
senke svojih zdanja, po njima, rasipaš,
preko utrina, i žitnih deonica, sa bulkama,
do starovremenskih varoši dopireš.
A ja, zasićen metežom, bežim sa tvojih trgova,
zaustavljam se, već smiren, u zapahu Tise,
pogledom, na okrajku varošice, upijam
iskrojene zabate na jednom od šorova.
Ona vedra, prozorom uokvirena curica,
što tiho ćaska, sa pridošlom drugaricom,
otkriva li prvu, noćnu, tajnu svog srca?
Naizgled, provincijska, ferijalna čamotinja,
roditeljski dom, sa otvorenim tremom,
a u išđikalom telu živahan plamičak tinja.
Jednom će, seko, ove noći, i isprazni dani,
duginom svetlošću biti obasjani.

Malumba, i Vor Čat,
kolibe od pruča, na rubu džungle;
mravi i rojevi muva, mileli su
uz bose noge, prljave ruke.
Vračevi su posetiocima delili doze
različite veličine, ali skoro istog sastava:
zub glodara, parčad korenja, suva trava,
obli kamenčići i brabonjci koze.
Kako su majke, bespomoćne, izdržale,
kad su njihove nade, već porasle,
i one sasvim male, na dojkama, umirale?
Civilizovani su se napokon smilovali,
neke, banalne, bolesti redukovali,
ali su, što neznanjem, što nepažnjom,
jadnicima nove viruse, bakterije,
nove razloge za plač doneli.

Ti, naprotiv, klikčeš na rečnim plažama,
preselio si na njih meso, smeh, bezbrižnost,
pomešale su se, bar prividno, mladost i starost,
hedonizam, poročnost i nevinost.
A ja, opružen, u debelom hladu, kao bonik,
posmatram taj karneval žudnje za životom,
i vidim plaže, bulevare, kućne sedeljke
na kojima bejah ne posmatrač, nego učesnik.
Da li i ove dve gospođe, sa unucima,
dok se njihova deca, mame i tate, kupaju,
čeznu za svojim danima, i noćima?
O prolaznosti života sigurno ne meditira
klipan kome se, u lice, mazno unosi
vitka, preplanula, nadzemaljska cura.
Hajde, telo moje, digni se sa mrtve straže,
nisu više, za tebe, velegradske plaže.

Maska bede, kao pest;
džunke na vodenim ulicama,
ananas, manioka, kokos, pirinač,
na splavovima bake, sa devojčicama.
Kolonijalni gospodari, kruti, nadmeni,
kratkim i dugim cevima naoružani,
čas u ćutljive, potencijalne pobunjenike,
čas u goluždrave maloletnice zagledani.
Kako su roditelji, braća, rođaci, izdržali,
kad su se oholi, perverzni moćnici
na krvi njihove krvi izivljavali?
Istorija je, priča se, pregazila tu epohu:
svima, i podređenima, donela slobodu.
Trgovina robljem, na pet strana sveta,
psinama ipak donosi zaradu,
kriminal, tek u slobodi, cveta.

Ti, naprotiv, pevaš u vinogradima,
tetošiš pudare, omamljuješ berače,
niz padine Fruške gore valjaš burad
iz koje će, uskoro, rujne suze da zrače.
A ja, već pijan od boljki vlastite duše,
propinjem se, dižem ruke, u prazninu,
šapućem molitvu koju jedva razumem,
pokušavam, da dohvatim, oblake.
Opija li nas, gorska i nebeska, visina,
ili u egzaltaciju padamo, dok gledamo
kako se, u žar, utapa panonska pučina?
Razuđeno ostrvo, puno beličastih oblutaka,
odavno nije ugostilo jednooke gusare,
prazne su špilje njihovih jataka.
Tim morem, što šumno samuje,
samo Dunav ćutke putuje.

Monte Pas, i Rožin,
turistička industrija, lanci hotela,
bazeni i plaže, vrtovi, u koje
pristup ima samo bogata klijentela.
Radoznali, gamenskih avantura željni,
iznajmljenim bodigardima okruženi,
snobovi prave izlete do haotičnih slamova,
u kojima gamižu poniženi i uvređeni.
Kako se roditelji, braća, sestre, osećaju
kad maloletna dečica, u sjaju
i mraku metropole, zauvek nestaju?
Kontrasti, vele ponavljači, uvećavaju
šarolikost sveta, atraktivnost života.
Socijalni kontrasti, vele odgovarači,
jedna su od ljudskih tragedija,
civilizacijskih sramota.

Ti, naprotiv, pripremaš gozbu kišama,
čupav, od minulih terevenki mamuran,
no tambure si samo privremeno odložio,
jer se đilkoši razigravaju povazdan.
A ja, na pragu najdražeg mi godišnjeg doba,
posmatram sivkastu, rominjavu zavesu,
i pripremam se za vlastitu berbu,
koju moji bližnji vide kao ćef snoba.
Hoće li se, u mozaiku, složiti kockice,
ili će on, odavno zacementiran,
do kraja prikazivati neskladno lice?
Ti, rashlađen, nijednu dilemu ne razrešavaš,
premda se, često, po čitavoj tonskoj skali,
razložno ili nepromišljeno oglašavaš.
Evo, horizont je već zamagljen,
ti si, plavkast, za kišu pripremljen.

Krug života, kao dlan;
neprohodne tundre, beskrajne stepe,
domaćini su odavno na sve oguglali,
retki gosti od vukova strepe.
Vatrena voda naoružava, štiti, krepí,
s njom se bolje i voli, i druguje, i tuguje,
ona i najmučnije probleme lako rešava,
a usput truje, truje, život skraćuje.
Kako se žena, deca, sestre, osećaju
kad muža, oca, brata, prerano
samosavladanu uzdanicu, sahranjuju?
Perun im je udelio ogromnu zemlju,
bogatu, i u utrobi, i na površini,
poklonio im je i široku, osećajnu dušu,
ali se, munjevit, zevu prepustio
kao je trebalo da im udeli racio.

Ti, naprotiv, odolevaš vetrovima,
rogušiš se, oronule fasade pokrivaš,
grehove u zakucima, kažnjive i nekažnjive,
i priče o njima, pokušavaš da zataškaš.
A ja, žudeći za ozonom promena,
najšira svoja vrata otvaram vetrovima,
iako sam, drhteći, više puta primetio
da razvejavaju konture mojih uspomena.
Koliko je plavih, smeđih, crnih uvojaka
prhnulo na mramornim čelima,
da bi oči otkrile boje iščezlog znaka?
I pod tepisima žutog lišća leže tajne,
a odgonetke su, kao na šahovskim tablama,
brojne; u nekim igrama beskrajne.
Ti lavirinti odavno mame radoznalce;
one što nemaju Arijadnine konce.

Hir slučaja, kao grom;
uređena jezera, planinarski domovi,
moteli, ovlašni izletnički doživljaji,
želje da se razvrgnu svakodnevni okovi.
Moćni automobili, motocikli, putevi kao piste,
pružaju izuzetno zadovoljstvo, sve dok
moždane vijuge, i refleksi, ne popuste.
Kako se, u iznenadnom užasu, osećaju
oni koji, jedva živi, gledaju najmilije,
dok ih spasioci, mrtve, iz olupine čupaju?
Preveliku želju da žive što intenzivnije,
poneki ponekad vrlo skupo plaćaju:
unesreće i svoje bližnje i sebe,
ili čak bez života ostaju.

Ti, naprotiv, povlađuješ snegovima,
očekujući da živahnim učine sve ulice,
da pročiste i ulepšaju tvoje staro,
mestimično podmlađeno lice.
A ja, zagledan u nešto drugo, već danima,
na najzabačenijim tvojim šorovima,
u mirisu snega lovim blagi miris dima.
Hoće li ta mešavina da me izleči,
ili će boljka, sve dok budem bio na krstu,
u podnožju mojih nogu da kleči?
Gledam, kroz vejavicu, narojene hulje,
dok mi usne hlade kratkotrajne pahulje.
Pošto ne vredi da, krvareći, plačem,
ja se, u senci grimase, smejem.

VI

TU, KOD KUĆE, U TUĐINI

“Zbog čitalačkih prijatelja koji u Knjigu o nama nisu ušli od samog početka, od prvog toma, tu i tamo moramo neke fakte da ponavljamo”, govori, s vremena na vreme, Borisu i meni, koordinator našeg rada. “To je jedan od nekoliko krupnih hendikepa voluminoznog dela kakvo mi stvaramo. S njima moramo da se pomirimo. Na sitne hendikepe ne treba da mislimo.”

Baš me je razveselio Rosvenir Glanko Šelgardon.

Foler koji gomila tomove prošarane hendikepima.

Možda će hendikep ovog poglavlja biti (pored nekih mojih pesama) i sažeta priča o jednoj epizodi iz života primarnog autora Šarolikog Dela. Ja ću je ipak napisati. Ne zato što želim da budem, makar nakratko, lični fotograf svog ličnog fotografa, nego radi toga da bih našim čitaocima, i dugoročnim i kratkoročnim, olakšao razumevanje stihovanih celina koje slede.

Rosven je tokom protekle tri decenije mnogo puta želeo da se sa mnom vidi u Parizu. To mu nije polazilo za rukom.

Zašto?

Pitanje prosto, odgovor složen. I mučan.

Obaveze u službi, u porodici. Hronična anemija kućnog budžeta. Nesreće u koje je građane svoje države, i nekih okolnih država, uvalio Slobodan Milošević. Jugobalkanski rat, sankcije međunarodne zajednice, teškoće u pribavljanju viza. Enikina gunđanja zbog toga što je njen muž za jednog od glavnih književnih junaka odabrao čoveka koji voli da luta, koji danas živi u Parizu, a ne, recimo, u Zrenjaninu...

U proleće ove, 2005. godine Kristofer Bart, vlasnik Arhitektonskog studija "Kriskar", proslavio je, sa svojim saradnicima i poslovnim prijateljima, tridesetogodišnjicu prelaska iz Minhena u Pariz. Nekoliko dana kasnije bio je, dabome, i na večerinki koju sam pripremio ja, u svom stanu na Bulevaru Monparnas.

Bilo je tamo tuce mojih kolega i drugara, sa pratiljama.

Samo mog beletrističkog biografa Šelgardona nije bilo.

U jesen (to će reći, pre nekoliko sedmica) napokon mu je prekipelo. Saopštio je Eniki da mora ići u Pariz. Sto puta je odlagao to putovanje. Sada, u Alekovej jubilarnoj godini, mora da ga realizuje.

"Dosta mi je tog tvog Aleka!", uzvratila je jetko. "Trebalo je njime da se oženiš, a ne mnome! Zbog njega, zbog tih tvojih romana i pesama bez konca i kraja, trošiš i svaki slobodan dinar i svaki slobodan trenutak. Ceo život si u tu iscrpljujuću, skupu, neshvatljivu pasiju uložio, a šta si postigao?"

"Nemoj, draga, da počinješ staru priču. Ona me neće omesti – više me čak i ne nervira – ali sve je to već tako dosadno. Dođi i ti u Pariz."

"Ma, ne dolazi u obzir! Dovoljno mi je sekiracije zbog skoro hiljadu evra koje ćeš ti rasfučkati, ne želim tu sekiraciju da dupliram. Sem toga, dobro znaš da ne podnosim duga putovanja autobusom."

I tako, moj biograf se, kao član turističke grupe koju je činilo pedesetak ekskurzista, u dugolinijski dabldeker ukrcao bez životne saputnice.

Nekoliko dana kasnije, na keju Sene, pokušao sam, kad nikog nije bilo u blizini, da mu u džepić košulje uguram hiljadu evra. (Kao paketić heroína.) Nisam uspeo. Rosven za tu "milostinju" nije hteo ni da čuje.

"Zloupotrebljavam te (ha-ha, zloupotrebljavam) u domenu svog književnog stvaralaštva, ne želim da te zloupotrebljavam i u finansijskom domenu. Novca imam koliko treba – da nemam, ne bih doputovao u Pariz – a to što ovde gledam, slušam i doživljavam vredi više od bilo kakvog novca."

VODIČ U DVE DOMAJE

Tokom proteklih trideset godina
svog pariskog života, mnogo puta
bio sam lokalni vodič mojima najdražima,
članovima šire svojte i nekim prijateljima.

Notr-dam, Sakre-ker, Luvr, Bobur,
Trijumfalna kapija, Ajfelov toranj...
mogli bi, da imaju uši, napamet da nauče
moju priču o njihovoj prošlosti, izuzetnosti.

Pre četvrt veka, kad su jedni roditelji
prvi put posetili sina u velikom svetu,
želeli su, neprekidno začuđeni, da vide svašta,
a najviše su ih zanimala hrišćanska svetišta.

“Sveta Marija Magdalena sagrađena je
po želji samog Bonaparte”, rekao sam
majci Melaniji ispred ckve u helenskom stilu.
“Posvećena je ženama. Posebno majkama.”

Prostodušna žena nije prihvatila činjenicu
da može postojati crkva bez tornja i zvonâ.
Tata Jevrem supruzi reče da u velikim gradovima
zvona ne zvone, jer bi smetala nekim građanima.

Kako sam bio srećan tih petnaest dana!
Nebo mi nije reklo da je taj prvi boravak
roditelja kod sina ujedno i poslednji. Reprizu su želeli,
ali i odlagali. Sve dok nisu u Večna lovišta otputovali.

“Srećni čoveče! Ti možeš reći:
‘Pariz mi je dosadio’, našalila se,
pre četiri godine, živahna Miroslavljeva Violeta
u crkvi Invalidâ, kraj Napoleonovog sarkofaga.

Stanovnicima najvećih metropola
sitno je i beznačajno sve što postoji
i što se događa ma gde drugde, u ostatku sveta.
Neki ipak žele da vide i sporedne strane života.

Svojim francuskim prijateljicama
i prijateljima povremeno sam vodič
u Miroslavljevom Beogradu, Borisovom
Novom Sadu, u Mironovom Keresturu.

“Blago tebi”, reče letos, na poljima
za Visokim mostom, tamna Klaudija.
“Dom ti je grozan, fascinantno velegrad,
a u srcu nosiš nepatvoren, idiličan svet.”

“Da, srećan sam”, rekoh glasom
u kome beše i sete i samoironije.
“Iz zavičaja sam odavno iskorenjen,
u Parizu nikad neću biti ukorenjen.”

SUSRETI S MRTVIM BESMRTNICIMA I

Dočeka sam, najzad, da mi i Rosven
bude gost. Poslednje sedmice oktobra
(u sredu od podneva do ponoći, u četvrtak
vasceli dan) bejah njegov lični pariski vodič.

Per Lašez, jedno od najčuvenijih
grobalja na svetu, blizu je hotela
na Banjoleu u koji odoh na prvi sastanak s drugarom.
Poželeo je da kola najpre poteram prema susedstvu.

David, Engr, Žeriko, Delakroa,
Molijer, Bomarše, Apoliner, Eliar,
Isidora Dankan, Edit Pjaf, Marija Kalas,
Gej-Lisak, Rotsild, Lesepe, Daladje...

“Balzače, gromado, jesi li svestan
da ti je u posetu došao poklonik,
možda i naslednik?!”, uskliknuh kraj nevelikog
spomenika najvećeg biografa lihvarskog Pariza.

“Poklonik jesam, naslednik, avaj, nisam.
Ni Balzakov ni Prustov”, uzvratu Rosven
nešto kasnije, nad jednostavnom crnom pločom
senzibilnog, krhkog biografa salonskog Pariza.

“Kako su skromni spomenici ovih genijala”,
dometnu. “Gotovo izgubljeni među okolnim
klesanim kamenjem. Priznati velikani sveta
na groblju su u senci lokalnih mediokriteta.”

“Postaviću ti smešno, tužno, glupo pitanje”,
reče nakon pauze, na sledećoj etapi šetnje.
“Ako slučajno umreš, gde želiš biti sahranjen?
U Parizu, u Keresturu, ili pak u Novom Sadu?”

“Nadam se da nikad neću umreti”, uzvratih.
“Ako se to ipak bude desilo, neka me spale.
Deo pepela neka, iz aviona, prospu nad Monparnasom,
drugi deo nad livadama i poljima za Visokim mostom.”

“Znači, povodiš se za raspolućenim Šopenom.
Telo mu je ovde, srce je poslao u prvu domaju.
Kad spomenuh Frederika, hajde da i njega posetimo.
Plan groblja... Parcelu jedanaest treba da nađemo.”

“Ni u Vojvodini ni ovde, govoriš, nisi u tuđini,
ali ni kod kuće”, nastavio je moj pamtljiv drug.
“Da li će, ako bude izvršena izgovorena oporuka,
biti valjano zatvoren jedan neobičan životni krug?”

“Kakav god bio, želim da mi duša
na odlasku bude pročišćena vatrom.
Na kraju neka ode na poslednje putovanje
belosvetskim, potom i zavičajnim vetrom.”

AUTOROVO VEČE S JUNACIMA

Nakon Per Lašeza, gost je posetio i moj
atelje u Bijankuru, a potom kola poterah
u pravcu samog prestoničkog srca. Ipak smo
pešice morali da uđemo u piramidu Luvra.

Mona Liza, i mnogo šta drugo, preveliko.
Malo smo odahnuli (ali i utiske umnožili)
tokom šetnje Tiljerijama, Konkordom i Vandomom.
Mentalno prejedanje završeno je na Monparnasu.

Moja ljubav, nevenčana supruga Klaudija
pripremila je kraljevsku večeru za Rosvena
i za četiri sredovečna (jao, vremešna) bračna para,
koji često sede u trpezariji i ateljeu arhitekta-slikara.

“Dragi moji”, počeh za prenatrpanim stolom,
“Rosvenira Glanka Šelgardona, romansijera,
pesnika i tvorca heuteranizma, odavno poznajete.
Ali u Prestonici sveta prvi put s njim razgovarate.”

Pijuckali smo aperitive, potom natenane večerali,
a večeru, po francuskom običaju, vinom zalivali.
Konstatovali smo, između ostalog, da je za stolom
okupljena maltene međunarodna zajednica u malom.

Kristofer je Namac-Francuz, Karin Šveđanka.
Mark je Crnogorac, Fransoaz Francuskinja.
Moja Klaudija je po ocu Italijanka, po majci Tunišanka.
Rilion i Febronka su Rusini. To su i Rosven i domaćin.

Nakon večere prešli smo u drugi deo
Klodinog i mog doma, u trodelni atelje.
Karin, Fransi, Febri i Klodi su u najprijatnijem,
relaksativnom odeljku pijuckale vino i časkale.

Inženjeri (arhitekture, građevinarstva
i mašinstva) najpre su u arhitektonskom
odeljku komentarisali hrpu najnovijih neimarovih skica,
a potom u slikarskom odeljku razgledali najsvežija ulja.

Rilke je, po običaju, preuzeo ulogu
komedijaškog vodiča kroz moj opus.
Sve je kritikovao, omalovažavao. Pred jednim platnom
reče da bi on takve šarene laže mogao naslikati petom.

“Aljoša, brate u Hristu, decenijama te
učim kako se crtaju kuće, malaju slike.
Ništa ti to ne vredi! I dalje teraš folklornu arhitekturu,
na papiru i platnima tri vrste oneobičenog realizma!”

“Mislim da bi već trebalo da te poslušaju,
da se prešaltuje na naivno slikarstvo”,
reče Mark i namignu Kristoferu. (Ja sam Rosvenu
tiho sa francuskog prevodio bockavu raspravu.)

“Slušajte, ljudi, on je u arhitekturi naivac.
Tu je, evo, Kristofer, njegov poslodavac.
Pomalo je i krivac. Jer Aleku već trideset godina
dopušta da se u studiju ‘Kriskar’ izivljava u naivi.”

“Po tebi, folklorna arhitektura je pandan
naivnom slikarstvu”, zaključio Mark Orlović.
“Ako je Aljoša naivan dečko u trodimenzionalnom,
neka to bude i u dvodimenzionalnom stvaralaštvu.”

“Ja sam građevinar”, nastavi klaun Rilion.

“Radni vek mi je na završetku, kao i svima
u ovom serklu. Ako A. V. ostane pod svojim stavom,
kao penzioner baviću se arhitekturom i slikarstvom.”

“Rekao si da ćeš, poput Aleka, oformiti lično
odmaralište u kojem od udaljenih predgrađa”,
podseti ga Fransi. “U blizini ćeš imati šumu i livadu;
kupićeš i ovce, pa ćeš se uz njih izležavati u hladu.”

“Da, život ću završiti kao čobanin i umetnik.
Jedna slika Ivana Generalića, autentičnog
naivca, je ‘Moj Pariz’. U podnožju Ajfelovog tornja
idilična livada, na njoj pasu bele ovce, deo stada.”

“U arhitekturi i slikarstvu možda ćeš svog
druga prevazići”, dobaci Klodi posprdno.
“Ali u najnovijoj njegovoj umetnosti, pisanju pesama,
nećeš ga, sigurna sam, ni dostići, a kamoli prestići.”

Ova napomena je mom “učitelju i mučitelju”
dala povoda za novu komedijašku burgiju.
Naterao me je da odrecitujem par vlastitih pesama
iz petnaestog toma prozno-poetske Knjige o nama.

“Zanima me kako se gospodin Šelgardon
oseća među svojim književnim junacima”,
reče Kristofer. “Jednom smo se videli, u Novom Sadu,
ali ovo je prvi naš susret, ‘u devet pari očiju’, u Parizu.”

“Prvih pet tomova smo čitali, a narednih
deset još nismo ni videli”, dometnu Mark,
pa se obrati Rosvenu: “Ako nećeš tu tajnu da otkriješ,
mogao bi bar svoje utiske o Gradu svetlosti da opišeš.”

Četrdeset osam sati suviše je malo
da bi se o Čudesnom valjan sud dalo,
odgovori gost. Sutra, od ujutru do pred ponoć,
ja ću mu, nada se, često pružati veliku pomoć.

“Zapravo, ako hiperbole stavimo u stranu”,
nastavi življe, “i oslonimo se na činjenice,
reći ćemo da je čudesno, jedinstveno, neponovljivo
samo kulturno-istorijsko jezgro svetske prestonice.”

“Sa Čupkom, prijateljom i kolegom po peru,
Beograđaninom koji već dugo živi u Parizu,
juče sam kolima prošao kroz više perifernih kvartova”,
dometnuo je posle fijuka naših komentarskih vetrova.

“I tokom te vožnje zaključih: Samo zbog
svog fascinantnog jezgra Pariz nosi epitet
jednog od svetskih čudesa. Devet desetina njegovog
urbanog tkiva slično je tkivu ma kog drugog velegrada.”

Opet smo svi osetili potrebu da komentarišemo.
Tako smo obradili i drugu, treću... devetu temu.
Okolo ponoći, imajući na umu naporan sutrašnji ringišpil,
Rosvika “pežoom” odnesoh na Port de Banjole, u hotel.

NA AJFELOVOM TORNJU

Egipatske piramide spadaju među prve
primerke arhitekture koju ja nazivam
incidentalnom, rekoh Borisu pre dvadeset osam
godina, kad smo se prvi put penjali na vrh Tornja.

U incidentalnu arhitekturu svrstavam
i Partenon, i Koloseum, i Borobudur,
jednostavna, grandiozna svetišta Inka i Acteka,
te množinu drugih svetovnih i sakralnih zdanja.

Arhitektonskim incidentom, pozitivnim
ili negativnim, smatram svaki iščašen,
jedinstven objekat. Fasciniraju me monumentalni,
ali i među manjima su neki briljantno incidentalni.

Ajfelov toranj vidim kao jedan od prvih
arhitektonskih incidenata modernog doba.
Ispočetka, kad je nastajao, beše pretežno negativan,
danas je, i za Parižane i za sav ostali svet, pozitivan.

“To je lepo”, reče Rosven suvim glasom,
u liftu koji nas je nosio prema vrhu Tornja,
dok sam varirao svoju davno oformljenu teoriju.
“Ove devojčice se smeju, a meni kolena klecaju.”

“Šta je, frajeru? Zašto hodaš kao po jajima?”,
dobacih mu na vetru koji nas je brijao na vrhu.
“Ako se Ajfelova rešetkasta strela dosad nije srušila,
neće je, vala, srušiti nekoliko tvojih smelijih koraka.”

NA VELIKOM LUKU

“Sakre-ker (Sveto srce), kamena školjka,
romaničko-vizantijska, na vrhu Monmartra,
takođe je danas opšteprihvaćen pozitivan incident”,
objašnjavah Rosvenu kad smo se obrela na Defansu.

“Znam da Veliki luk, kome se približavamo,
smatraš genijalno jednostavnim ostvarenjem.
A šta misliš o staklenoj piramidi u ‘dvorištu’ Luvra,
o Boburu, o kuli u svom komšiluku na Monparnasu?”

“Još mi je oholi Manfred Kraus, u Minhenu,
davao pouke iz teorije kontrasta”, odgovorih.
“Sve dok je iščašeno zdanje u svom miljeu usamljeno,
ja ga smatram osveženjem, čak i ako je kontroverzno.

Peijeva staklena piramida u Luvru za mene je
fantastična dosetka. Oneobičila je staro zdanje.
‘Rafineriju’ i Kulu Monparnas prihvatam pod uslovom
da u okvirima okruženjâ ostanu usamljena iščašenja.

A Veliki luk, Johana Ota fon Spekelsena,
najnovija, Treća trijumfalna kapija Pariza,
za mene je nenadmašno ostvarenje. Iskreno ću ti reći:
Više zavidim njegovom tvorcu no bilo kom nobelovcu.”

“Opet mi kolena klecaju”, reče Rosven
u providnom liftu koji nas je nosio prema
gornjoj, krovnoj horizontali gigantskog šupljeg kubusa.
“Arhitekti... dosta mi je vaših megalomanskih zanosa!”

IZ SKICENBLOKA IV

Neki slikari, pa i arhitekti,
u stanju su da stvaraju
dok u blizini, u istom prostoru
njihovi gosti bezbrižno časkaju.

Ne spadam u tu vrstu srećnika.
Kad stojim ispred kojeg platna,
ili sedim ispred kompjuterskog monitora,
ne želim da vidim nijednog živog stvora.

Zašto sam onda, pitam se,
u oba svoja ateljea formirao
treći, relaksativni odeljak, namenjen gostima?
Zato da bih od sebe bar pokatkad pobegao?

Kad god bi u moj život ušla
nova dugoročna saputnica,
podosta vremena trebalo joj je da navikne
na glavno pravilo neobičnog "kućnog reda".

Žoržet je najsvesnije poštovala
egocentrične hirove nevenčanog
supruga. Kad bi uletela u atelje, i zatekla me
na dvanaestom nebu, bez reči bi se povukla.

Najnovija (uveren sam, poslednja)
moja ljubavnica-supruga, Klaudija,
"kućni red" svog umetnika retko poštuje.
Toliko je volim (jao!) da joj sve opraštam.

Kad u salonskom delu Malog ateljea
sedi, pijucka i časka šarena družina,
ne mogu, ponavljam, ozbiljno da radim:
ni da slikam, a još manje da projektujem.

No dan je (i život) suviše kratak
da bih mogao vreme da rasipam.
Na sreću, gosti mi, poznavajući moj "kućni red",
a i u skladu s opštim običajem, dolaze tek uveče.

Neretko čak i tada, iako sam iscrpljen,
pokoji sitan, sporedan posao obavljam.
Recimo, štafelaj primaknem salonskom odeljku,
te poludovršene detalje kompozicije dorađujem.

I, dabome, u mudrovanju učestvujem.
Ponekad čak u njemu glavnu reč vodim.
Tako je bilo i sinoć, kad su četiri bračna para
načela, razbucala i napustila šesnaestak tema.

Jedna od njih beše plastičnost,
živopisnost, magična ustreptalost
"Korzikanske svadbe", na kojoj sam dorađivao
sitnice što ne iziskuju samotničku koncentraciju.

"Tvoj kolega Jakob Levanson
produkuje plohe, slike-plakate",
reče Klauđijina prijateljica Anrijet Boplan.
"On, kao ni Tuluz-Lotrek, nije pravi slikar."

"Ja se pravim smatram otkako sam
naučio da podslikavam", odgovorih.
"U slojevima boja krije se čudotvoran žar.
To je dokazao još Rembrant, opsenar."

“Jakob Levanson je čova
bez talenta, mašte i duha”,
objasni Žerar Boplan supruzi.
“To se vidi na njegovoj izložbi.”

“Jakob se služi otrcanim trikom
plitkih blefera”, dometnu Rilion.
“Nedostatak kvalitetâ u kreativnosti
kompenzuje viškom provokativnosti.”

On tematizuje aktuelne događaje:
novu salu za ‘Mona Lizu’ u Luvru,
tragičan požar u hotelu ‘Pariz Opera’,
čak i sukob Žaka Širaka i Tonija Blera.”

“Umetnici treba da obrađuju
opšte, univerzalne fenomene”,
rekao je dobri matori Žak Vernon.
“Ili da, poput Aleka, mešaju teme.”

Odgovorih Žaku, i ostalima,
da ne bežim od konkretnog,
realnog. Od efemernog. Ali i u njemu
tražim okrajke (otpatke?) univerzalnog.

Anrijet je ove reči potvrdila,
spomenuvši “Balkansku oluju”.
Boplanovi imaju jednog platno tog ciklusa.
“Napad” je užasan, ali ipak nije van ukusa.

Moji prijatelji znaju da se grozim
svega što je patološko, morbidno.
O tome pronicljivo piše Natali Vuržije
u monografiji “Rasplinuto i nadrealno”.

“Jakob u ‘Požaru’ ima svašta”,
reče Anrijet. “Crnački momak
guši se u dimu, a u uglu ciči pacov,
kičme prebijene zapaljenom letvom.

Pacovi i gušteri su mu, inače,
česta tema. To dosad nisam
uspela ni da shvatim, ni da prihvatim.
Uverena sam da je taj čovek bolestan.”

Njen Žerar i psiholog Rilion Kiš
nadmetali su se u objašnjavanju
da kod Levansona nije reč o opsednutosti
grozotama, nego o žudnji za popularnošću.

Na platna nanosi šokove da bi
širu publiku provocirao, privlačio;
simboličke pak teme često komponuje
da bi analitičare na tanak led navlačio.

“Znam podosta slikara blefera
koji su stalno u središtu pažnje
analitičara”, reče Žak. “Teoretičare, očito,
zanimaju dela koja moraju da odgonetaju.

Možda bi i ti, Alek, trebalo
češće da namažeš platna
koja će mnogi znalci slikarstva odgonetati.
A te nesuvislosti, naravno, neće razumeti.”

Rilion, moj samozvani biograf,
spomenuo je nato dva ciklusa:
“Sećanja na Vizantiju” i “Nebesko ogledalo”,
i još neka apstraktna i nadrealistička platna.

“Nikad (jao!) nisam blefirao”,
rekoh prijateljima i gostima.

“Čak ni kad sam govorio da slikam samo
za svoju dušu, da ne marim za publiku.

Doista sam uvek mislio
da slikam za svoju dušu.

No verovatno sam mnogo puta imao na umu,
makar podsvesno, znanu mi i neznanu publiku.

Njena su očekivanja šarolika.
Protežu se od zemlje do neba.

Od slike dekoracije i naracije, preko animacije,
provokacije i filozofije, do slike apstrakcije.

Brojnost mojih likovnih ciklusa,
šarolikost ukupnog mog opusa

proizilazi ne iz želje da zadovoljim očekivanja
subjekata znane mi i šire, neznane publike.

Ja sam, kako je Mark Orlović
još ko zna kada konstatovao,

polivalentan tip. Svašta sam od života uzimao,
ili otimao, svašta mu, milom ili silom, i davao.”

PREGOREVANJE KOŠMARNIH PLOHA

Horde polugladnih, u izduženim kolonama
(koje su napuštali, da bi sebi slične pljačkali),
predvodili su ponosni, ukrašeni niskama rubina,
jer je rubin simbol životne snage, velikih vrlina.

Dva veka docnije, u vreme epidemije kuge,
u njihovim zamkovima i selima pojaviše se
tobožnji alhemičari. Nudili su im sitne amajlije,
sačinjene od ahata, skuplje od samoga zlata.

Nakon četiristo osamdeset godina, pošto su
preživeli pomračenje sunca, sagradili su tron
od oblutaka ametista. Kraljevstvo se ipak srušilo
pod naletima bandi lutajućih ritera i ekvilibrista.

Pre ravno sto leta, kad su se neki od njih
prvi put fotografisali, žene su malahitom
umanjivale bolove, uvećavale snagu mašte.
U lugovima su puške opet počele da prašte.

SUSRETI S MRTVIM BESMRTNICIMA II

Kerestursko groblje je na okraju sela.
Prostrano, uvek svetlo, puno zelenila.
Novosadsko groblje je još veće i zelenije.
Moglo bi se reći, mala Bulonjska šuma.

Groblje Monparnas je staro, znamenito.
Na njemu je, kao i na Per Lašezu, svaki
kvadratni metar veoma skup, te su grobovi
gusto posejani. Stešnjeni su čak i velikani.

Sent-Bev, Prudon, Larus, Mopasan,
Garnije, Pere, Šabrije, Drajfus, Lot,
Simon de Bovoar, Margerit Diras, Klara Haskil,
Aljehin, Sartr, Beket, Sioran, Kortasar...

“Nisam znao da je Šarl Bodler, narkoman
i sifilitičar, simbol splina, bunta i blasfemije,
sahranjen pristojno, kao malograđanin”, reče Rosven.
“Mislio sam da je, prokažen, skončao u nekoj kloaki.”

“A da li si znao da se Ežen Jonesko,
jedan od rodonačelnika teatra apsurda,
pred kraj života malograđanski plašio smrti?”, upitah.
“Evo ga! Čuva, na večnoj straži, ugao šeste parcele.”

“Per Lašez i Monparnas nisu zeleni parkovi,
nego sumorni muzeji pod otvorenim nebom”,
konstatova moj drugar. “Blizu potonjeg stanuješ,
ali sada shvatam zašto ovim stazama retko šetaš.”

“Postaviću ti čudno, smešno, glupo pitanje”,
reče nakon pauze, na sledećoj etapi šetnje.

“Zašto si nedaleko odavde četvorosoban prostor kupio,
potom ga u stan i arhitektonsko-likovni atelje pretvorio?”

Da ja živim u Parizu, ne bih stanovao ovde,
na Monparnasu, u gustom urbanom tkivu,
nego van Periferika, u kojem od prigradskih naselja.
U lepoj kući, s pogledom na šumarke, livade, polja...”

“Da se moraš ujutru i predveče tiskati u metrou
(automobilom je još teže doći u središte grada),
odustao bi od ruralne idile”, presekoh dragog gosta.
“Pametnije je imati stan nedaleko od radnog mesta.

Pošto je Spoljašnji atelje pored Bulonjske šume,
Klodi u šali voli da kaže da nam je on i vikendica.
Tamo, međutim, nemamo sav komfor koji želimo.
U gnezdru na Monparnasu se udobnije osećamo.”

“Ja novosadsko Novo naselje volim stoga
što je zeleno, prostrano, na periferiji grada.
A ti u blizini svog stana-ateljea nemaš zelenila.
Nemaš ga čak ni među zidovima ovog groblja.”

“Imam ga u obližnjem Luksemburškom parku”,
odgovorih. “Tamo džogiraju neki protagonisti
svetske poslovne, naučne, umetničke, zabavne scene.
Zato sam uveren (jao!) da je to pravo mesto za mene.”

BELOGARDEJCI, NINA I JA U BIJANKURU

Imanja i balovi, parade i ordeni,
sve je nestalo u krvi, vatri, dimu.
Grofovi, oficiri, industrijalci, spahije, umetnici,
prinuđeni behu da se rasprše po celom svetu.

“Braća Srbi i gospoda Francuzi
mnogima su, u očaju, bili nada”,
sećao se onomad Boris, u ulozi gosta
među platnima mog bijankurskog ateljea.

“Kad su rasprodali zlatno prstenje
i sve drago kamenje, bivši grofovi,
oficiri i industrijalci postadoše, na trakama
'Renoovih' fabrika, bedno plaćeni radnici.”

Tragičnu sudbinu i svakodnevicu jadnika
opisala je krhka ženica, Nina Berberova.
(Te novele moj tetič je pročitao u jednom dahu.
Nesreće su, je li, pogodna građa za literaturu.)

U Bulonj-Bijankuru još žive potomci
belogardejaca. Kultivisani Francuzi
nisu zaboravili njihove dedove. U tom predgrađu
odskora na par tabli piše: *Ulica Nine Berberove*.

Rilke je rekao: “Aljoša, naš umetnik,
kome sam ja u Bijankuru našao kuću,
ovde će jednom imati ne samo svoju ulicu
nego i bronzani, ili bar papirni spomenik.”

CRNI, SMEDI, ŽUTI, BELI GRAD

“Dosad sam više puta čitao i slušao,
a sad i vidim da je Pariz grad Crnaca,
Arapa i Kineza. Ima, doduše, u njemu i Francuza”,
reče Rosven. “Kakva su tvoja iskustva s obojenima?”

“Sa dvojicom kolega, Alžircem i Indijcem,
ostvarujem, u studiju, vrlo dobru saradnju.
Inače, odnos belih prema obojenima je šarolik.
Jedni prema njima gaje simpatiju, drugi averziju.”

“Kinezi su lukavi, skromni, čute i rade”, nastavih.
“Ni kod Crnaca nisam zapazio posebne prohteve.
Arap se, zbog specifičnih shvatanja i običaja, proizašlih
iz religije, teško uklapaju u matricu zapadne civilizacije.”

Ovaj dijalog smo nas dvojica vodili, u bistrou
na Sen Mišelu, u četvrtak uveče. Nismo znali
da će baš te lepe, prijatne noći, na severu Pariza,
u predgrađu Kliši buknuti međucivilizacijska bitka.

Dva mlada muslimana su, bežeći od policije,
poginula, naletivši na neke elektroinstalacije.
To je pokrenulo bunt, koji se uskoro iz Klišija proširio
na Sen Deni i još neka obojena predgrađa prestonice.

Ni sada, osmog dana, noćni sukobi nisu prestali.
Muslimani smatraju da nisu ravnopravni građani,
predsednik Širak i ministri traže da se strasti smire,
da ne bi došlo do rasplamsavanja “opasne situacije”.

SAMOMUČENJE III

Opet sam sebe, na dvosedu
u salonskom odeljku ateljea,
uhvatio *in flagranti*. Olako se
prepuštam evokativnoj mašti.

Klaudija, ne ostavljaj me
u našem gnezdu samog.
Sve češće se, kad nisi uz mene,
u mojoj nutrini kovitla bolan talog.

Znam da su učestala sećanja
jedan od finih znakova starenja.
Ipak, moj ego prošlost u slogove slaže,
kao škrtač banknote koje više ne važe.

Ponekad se, raspolučen, pitam:
Da li sam grešio, ili dobro činio,
kad sam redovno i slabije i jače veze raskidao?
Jesam li od tih žena, ili od sebe samog bežao?

Možda bih danas bio srećan,
ili bar spokojan, da u rodnom
Keresturu kao dobrostojeći kamenorezac živim
sa svojom prvom mučiteljkom, malom Irenom.

Svakodnevnica u selendri je,
dabome, jednolična, dosadna.
Pa šta onda! Vragolasta, lepa, večito mlada koketa
nadoknadila bi mi čari (jao, i udarce!) velikog sveta.

Ali, prostodušna čarobnice,
da sam se s tobom svezao,
i u miljeu naše mladalačke ljubavi ostao,
ne bih Tisu, Sentu, i jednu Žiži upoznao.

I sada se, s vremena na vreme,
u kojoj od senovitih soba stare,
gospodsko-paorske kućerine njenih roditelja,
u mom snu satiremo, raspomamljeni od želja.

Jezerska obala, neprevaziđena!
Sanjam, doduše, u ružne snove:
da još tavorim u "Elanu". No da sam ostao
u Senti, sigurno bih napustio onu hapsanu.

Pravio bih nadgrobne spomenike,
ili činovnikovao kao lokalni arhitekt.
Bio bih slikar amater. I farmer na imanju
gospodina paora čika Draška Pavlova?

Gde li je sad njegova gorljiva kćerka?
Vatra zbog koje se u pepeo pretvorio
vetropirov brak s jednom prosečnom ženicom.
Plamti li Žiži još, ili se ugasila s nekim folerom?

Cilika, da, moja jedina venčana
supruga... Tanja, tatina jedinica.
I mamina je ljubimica, ali ne i jedinica. Jer je mama
drugom čoveku rodila dva derana. Peče me ta rana.

Ipak, ne čeznem za Đurđevom.
Tisa je, Tisa, najčarobnija reka.
Senta bi, da u njoj izgaram uz Nezajažljivu Vatru,
bila najlepša, najčudesnija provincijska varošica.

Ali, vižljasta, vrela vetropirko,
da sam se s tobom svezao,
sve svoje potencijale bih, robujući tebi,
u pomamna krevetska satiranja uložio.

Vratiti se pod zavičajno nebo,
a i dalje ostati u belome svetu.
Ta želja mi povremeno pokazuje roščiće
i na ulicama, i na putovanjima, i u krevetu.

Delimično bih je ostvario
ako bih se ponovo skrasio
u miljeu svoje studentske mladosti:
u Beogradu, balkanskoj metropoli.

Miru Vojnović bih retko viđao.
Mudonja bdi nad njom i sada.
Neva Zagorac je odnedavno udovica,
ali se, nebesa, olinjala matora lavica.

Vjerica Karas, plava Blaženka,
Lepa Bosnić, štrkljasta Renka...
Gde su sad moje platonske i plotske ljubavi?
Šta doživljavaju u snovima, šta pak na javi?

Poslednja junakinja frajerovih
isprekidanih beogradskih idila
beše gospođa kraljica. Šteta što nije pristala
da živi bez svog grada, bez Jugobalkanaca.

Jadranka Bojović beše jedina
krasavica koju nije oduševila
mogućnost da cveta u Prestonici sveta.
Zamalo me nije na svoju stranu prevela.

Ali, zrela, elegantna damo,
da sam se s tobom svezao,
da sam se u metropolu Balkana vratio,
Rosvenir Glanko bi me zauvek prezreo.

Već tri i po decenije on meni zavidi,
a svoju negdašnju kratkovidost grdi.
Da je i sam u mladosti na Zapad otišao,
drugačiji bi i životni i književni put imao.

Minhen mi u evropskoj domaji beše
ono što u Jugoslaviji beše Novi Sad.
A Pariz je u mojoj kontinentalnoj domovini
uvećana i ulepšana jugo stolica, Beograd.

Dahće li još Antonija fon Heberlajn
pod teretom starih konja i ždrebacu?
Njen slikar je, nakon otkaza, utehu nalazio
u toploti prolaznih picopevki, droplji i grlica.

Gudrun Volf, lepa, stamena bedevija
esesovsko-lebensbornskog pedigrea,
jedne večeri beše najfascinantnija gošća
na Marijenplacu, veselom trgu Minhena.

Mir njenog Kristinehamna i Venerna beše
pandan provincijskom spokoju Sente i Tise.
U toj umirljivo-uzbudljivoj idili kao Pan bih uživao.
Samo ne znam dokle bih, vetrom protkan, izdržao.

Doduše, Gudri mi je govorila
da bi bez dvoumljenja pristala
da u Stokholmu ili Geteborgu živimo i radimo.
U Kristinehamnu samo vikende da provodimo.

Ali, nordijska amazonko,
da sam se s tobom svezao,
da sam se Leonki u Skandinaviji pridružio,
o Prestonici umetnosti i danas bih maštao.

Koja je ptica selica bila prva
moja usrećiteljka-mučiteljka
nakon ostvarivanja dugo sanjanog sna,
prelaska u Pariz, iz dragog mi Minhena?

Nebesa, zar je moguće da su
neke od njih, nakon odlaska
iz mog života, izmakle i iz mog sećanja?
Je li ono prebukirano, ili već ruinirano?

Savonik Lebron... ah, Žaklin Midi.
Belisanda... Veronik Ruz-Odevar.
Ružnjikava, ali u dovitljivosti nenadmašna.
Opsednuta Afrikom, u Mombasu odletela.

Žoržet Lavan, vitka brineta.
Još dugo smo mogli zajedno
da kaskamo, katkad uživajući, katkad se
dosađujući, na tvrdinama životnog puta.

Florans Koževska, koleginica
slikarka. Nije bila protiv mene,
ali joj se, izgleda, više dopadao moj atelje.
Njena ambicija htela je moju da samelje.

Lina Breš, razne prolazne
droplje i grlice, Nadin Roš...
Kroz moj život su prošle i dalje otišle.
Mnogo su odnele, još više ostavile.

Gospođo Klaudija Silone! Sa dva
bračna brodoloma i tri samostalna
deteta, pristajete li da budete poslednja luka
mornaru koga na pučini hvata umor i muka?

S vremena na vreme ću,
poput Borisovog druga Dušana,
otvarati pregratke lične, papirne i imaginarne
archive, zuriti u požutele epistole i fotografije.

I dalje ću se, češće zagledan
u sebe, u hirovite uspomene,
bezglasno pitati: Zašto me (i tebe, i druge)
štrecaju brojni ožiljci s unutrašnje strane?

Odgovor je opštepoznat:
Kao što u našem telu nije
ostalo sve što smo dosad pojeli i popili,
tako u našem životu nije zauvek ostalo

ono što smo nekada
milovali, grlili i ljubili,
osećanjima obasipali, usrećivali.
Sve dok nas to boli, ono još živi.

VII

ČEKAJU, A ONO NE DOLAZI

Neke Alekove, Borisove i svoje pesme “upoznajem” – čim naraste kakva-takva distanca između vremena pisanja i vremena čitanja – sa zanimanjem, i s (potajnom) nadom da ću povremeno doživeti prijatno iznenađenje.

Prožet željom da sve što stvaramo bude bolje no što jeste, ovih dana, sedmica i meseci često uzimam u ruke različite zbirke jugoslovenskih, evropskih i američkih pesnika. Mrtvih i živih. Iščitavam tu množinu pesama – konvencionalnih, modernih i postmodernih – stalno imajući na umu svoju nameru da vidim (i dvojici saradnika prenesem) koliko u svakoj ima diskurzivne dubine, imaginacije, emocionalnosti, atmosfere u oslikavanju nekog vremena i miljea, apartnosti u pristupu temi i formi, melodičnosti ostvarene putem probranih reči, ritmičnih talasa i rima.

Kod rusinskih pesnika koji imaju pesme prepevane na srpski jezik zapažam da je poprilična razlika između originala i prepeva. *Naravno, svatko tko poznaje i voli liriku zna da je ona gotovo neprevodiva, a pogotovo moderna*, kaže Hugo Fridrih već u “Predgovoru” svoje “Strukture moderne lirike”.

Ja ovo znam ne samo iz teorije nego i na osnovu vlastite prakse. Kad god neku svoju (Alekovu, Borisovu) pesmu iz jezika primarnog originala, srpskog, prenosim – sâm

ili uz pomoć kompetentnih prevodilaca – u jezike sekundarnog originala, rusinski, esperanto i engleski, vidim da je prilikom te rabote bar nešto izgubljeno, da je bar za nijansu okrnjena atmosfera koju prvotvorina oslikava, i isijava, da u preveslavanju, iako sam autor (ili Alekov i Borisov savetnik), ne dosegoh ritmičnost, melodičnost primarnog originala. A tek prevodioci... Možda su oni bolji.

Poseban problem je afinitet, znanje i iskustvo onoga koji treba da u pesmi uživa, da njome oplemeni i obogati svoj duh i senzibilitet. Svako, naime, najbolje poznaje vreme, podneblje, milje u kome živi. Ostale epohe i sredine – a ima ih, hvala vekovima i meridijanima, bezbroj – razume slabije ili sasvim slabo. Takvo je onda, po svoj prilici, i njegovo razumevanje pesama putem kojih se oslikavaju razne epohe i sredine.

Postoje i univerzalne teme, dogodovštine, emocije.

Postoje i pesnici koji se bave samo univerzalijama.

Ali specifičnosti su, bar meni, mnogo zanimljivije.

Takozvanu poeziju iz šešira (blefer zavlaci ruku u šešir, pa od izvučenih reči i sintagmi spravlja stihove), šarenu lažu, dakle, koje u epohi moderne ima mnogo, u epohi postmoderne još više, ne razume niko, bez obzira na to koliko u falš produktima kvazipoeta ima univerzalnog, a koliko partikularnog. No oportunisti, snobovi i bleferi među čitaocima ponašaju se poput blefera među stvaraocima.

Poezija se i ne mora razumeti, kažu oni.

Ukoliko se manje razume, utoliko je veća.

Pa, pomišljam, zbunjen... možda su u pravu.

Kako zavidim muzičarima, slikarima, arhitektima! Njihova dela sačinjena su od materijala koji su gotovo isti od epohe do epohe, od naroda do naroda, od kulture do kulture. Naravno, specifičnosti u muzici, slikarstvu i arhitekturi postoje. I te kakve! Ali one ne umanjuju vrednost dela, ne otežavaju njegovo razumevanje, kao što vrednost pesme umanjuje, njenu recepciju otežava, prenošenje iz jednog jezika u drugi. Umetničke tvorevine sačinjene od manje-više univerzalnih materijala su...

POČECI, SREDIŠNJICE, ZAVRŠECI

Stariji su im govorili
da su ušli u vreme cvetanja.
Šta je lepše od mladosti?
S udžbenicima, doduše, još moraju
da se družu, ali sad imaju priliku
da, bez knjiga, najčudesniju
tajnu života spoznaju.

Jedne je prodrimala, druge
tek okrznula, treće mimoišla.
Ljubav i siromaštvo ne idu zajedno,
tešili su se potonji u osami.
Sada, u zrelo doba, kad seju i žanju,
shvataju da je novca uvek malo,
da ih još nešto mami.

Ljubav nije neulovljiva ptica.
Manje ili veće bogatstvo mogu steći
i prosečni, ako su marljivi, lukavi i uporni.
Al' samo slava ime čuva od zaborava.
Kad već nisu ulovili golubicu,
ni stekli golem kapital, bar da im
visoke godine lovor ukrašava.

Još je snažna volja za borbu,
ponavljaju sebi samima, i najbližima,
opruženi na bolničkim krevetima.
Samo zdravlje da se vrati, da potraje dugo.
Lekari se smeškaju: zdravlje je
paučina. Srećom, njihovi pacijenti
uzdaju se, izgleda, u čudo.

UZBRDICE, VISINE, PREČICE

Roditelji su im govorili
da je imetak teško steći,
a lako proćerdati.
Učitelji su ponavljali
da je znanje jedino bogatstvo
koje se ne može izgubiti.
Foleri okićeni zlatnim lancima
behu im, u kafanskoj nastavi,
dokaz da najviše imaju
oni koji pljačkaju.

Maštajući o svakojakim,
čak i opasnim prećicama,
većina je ostala na dobro znamim,
utabanim uzbrdicama.
Mukotržno stiču imetak,
folerima žele srećan metak.

Mnogi su krenuli u osvajanje
najličnijeg, najplemenitijeg,
ujedno i najmaglovitijeg bogatstva.
Neki od njih su na visinama zalutali.
Imaju utisak da se još penju,
a ne shvataju da su pali.

Oni na prećicama uvereni su
da će rivale s obe strane zakona
opet, i svaki put nadmudriti.
Nadaju se da će njihove rafale,
kad račune budu izravnali,
svi glatko zaboraviti.

REPERI MOŽDA NADOLAZEĆEG

U kupoli opservatorije
profesor klepsidru drži
blizu teleskopa.
Studentima predlaže
da jednim okom posmatraju,
i jednim uvom osluškuju,
vreme koje curi,
drugim okom i uvom
da posmatraju i osluškuju
vreme koje svira.

Primabalerina zastaje
usred najsloženije piruete
i pogledom usporava pokrete
sedam godina mlađeg partnera.
Naglo mu se približava,
ali njegove noge podrhtavaju,
mora da ga pridržava.
Ona svoju moć iznenada
usmerava prema mraku sale.
Brokatna zavesa pada.

Lovci su, goneći lisicu,
uleteli u gusto šipražje.
Kerovi su počeli da skiče,
divlji vepar počeo je da grokće
i da juri prema hrastovoj šumi.
Dvonožna i četvoronožna potera,
pribravši se, potrčala je za njim.
Uleteo je u povisok šiprag.
Odande je izletelo čudovište:
liči na jelena, ali to je – vrag!

POKATKAD, ZAPRAVO NIKAD

Opet je došlo vreme
da im se karijeristi ulagaju,
da im govore kako imaju priliku
da o vlastitoj sadašnjosti
i budućnosti odlučuju.

Slušajući demagoge,
koji obećavaju da će tajkunima
nezakonito stečena bogatstva oduzeti,
da će sve kriminalce u zatvore strpati,
da će zdravstvene usluge biti kvalitetnije,
veknje hleba, cipele i haljine jeftinije,
opet ih prožima osećanje nadmoći.
Džukele šene! Kakva divota!
Šteta što je sve ovo samo igra,
što će nadmoć brzo proći.

Nismo, gundaju, i ne želimo
da budemo ni mravi, ni pčele,
ni guske na bari, ni ovce u čoporu,
ni vojnici u kompaktnom stroju.
Ali ne prihvatamo ni poredak
u kome jedni (koji svakako nisu
najbolji; štaviše, neretko su
najgori) žive kao bogovi,
a drugi su prinuđeni
da tavoru kao robovi.

Bog sve vidi, govore im
božji zastupnici.
Ispravni će uživati u večnom
blaženstvu, u paklu će
goreti prestupnici.

VALCER UTROJE

Fino popunjena baci puba,
gricnu keks i otpi gutljaj čaja.
“Mladima baš ne zavidim”, reče.
“Uništavaju vid i sluh u diskotekama,
piju, neki se i drogiraju, retko igraju.
Ja sam, u sali ‘Glorije’, na nekim igrankama
imala po dvadeset, pa i više partnera.”
“Bila si srećna, a svaka sreća je skupa.
Da ih je bilo manje, možda bi se
zalepila za kojeg mangupa.”

Suvonjava baci karo osmicu,
štrcnu pod uvo malkice parfema.
“Marijela, upali stonu lampu.
U sumrak slabo vidim, a naočare
neću da nosim dok me ne oženi,
ili bar ne zaprosi gospodin rentijer.
Bez naočara sam, kažu, mnogo mlađa.”
“Moje dame, diskretno vas obavještavam:
Zbog onog razvedenog pukovnika
ovih dana vrlo malo spavam.”

Koščata drugaricama pokaza keca,
namesti krajeve zelenog muslinskog šala.
“Ja dobro spavam, ali me povremeno
spopadaju neobični snovi. Noćas sam
u snu imala sina, dve kćeri i buljuk unuka.
Tako mi je bilo teško nakon buđenja.
Mislila sam da je stvarnost samo ružan san.”
“Ostani večeras ovde. I mene ubija tuga.
Možda će me nazvati ćelavi Martin.
Nije dasa, ali ima zgodnog druga.”

PASODOBLE UTROJE

Dušan bolno izgovori onu poznatu:

*“Kad se setimo vremena kada smo voleli,
čini nam se da se otada u našem životu
ništa (lepo i uzbudljivo) nije dogodilo.*

Ja sam, braćo, već dvadesetak godina mrtav!
Ako mi kažete da imam divnu ženu, decu, unuke,
odgovoriću da se i sâm osećam relativno mladim.
Još uzdrhtim kad zgodnu uzvijojlu vidim!
Proganja me, često izluđuje pomisao
da kroz život prebrzo prolazim!”

“I ja smatram, đavolski brate, da čovek
uistinu živi samo dok luduje. Za jednom,
potom za drugom, trećom... tridesetom”,
dometnu Teofil, pa iskapri čašu vina.
“Godinama sam čekao da mi se vrati
bar neki partljak *onih* vremena. Dočekah ga.
Ne znam da li sam se zaljubio – ali sam poludeo!
Svašta sam činio, svoj ‘tajni fond’ ispraznio.
Na kraju sam, kao muškarac, omanuo!
Opet sam se u tihom očaju obreo.”

“Da me ne poznajete, rekli biste
da glumim, lažem, da se sad zezam,
a sve u želji da vas dvojicu zavitlavam”,
reče Boris. “No ja svoju Jasenku obožavam
ne samo zato što znam da je vrlo teško biti
i srećan porodičan čovek i srećan ljubavnik.
Te dve sreće spajaju samo oni retki ludaci
koji se, i nakon nekoliko decenija braka,
u miru doma, u toplini bračnog kreveta,
osećaju kao svestremani ljubavnici.”

VIII

JOŠ JEDAN JUGOBALKANSKI KRUG

Kad sam Rosvenu Poeti saopštio da nameravam da i ovog puta nekoliko pesama sačinim od građe izvađene iz svakojakih novina, njegovo lice osenčila je nedoumica, ljubičasto-zelenkasta ili crvenkasto-plavičasta, više se ne sećam, ali to zaista beše nešto nalik na nedoumicu, jest, reče, ova vrsta kolažiranja je originalna ideja, bar za nas, budući da je dosad nigde nismo videli, simpatična ideja; na kraju krajeva, dodao je, ako mogu kolaže da stvaraju slikari, zašto ne bi mogli pesnici, zanimljiva mu beše, u Prvoj knjizi razdelnici, "Novinska pesma o jugo raskolu", i sam je posle, pri kraju istog poglavlja, sastavio pesmu u kojoj je svaka druga strofa načinjena od novinskih pasusa, o da, to je "Vukovar, lično i činjenično", a prilikom pisanja Druge knjige razdelnice predložio mi je da još jednom primenim taj postupak, jer je on možda pažnje vredan i sa društvenog i sa estetskog stanovišta.

"Predlog si obručke prihvatio, i potom se raspištoljio", podsetio me šef ili, kako on voli da kaže, koordinator našeg poduhvata. "U četvrto poglavlje si sedam, u peto čak četrnaest novinskih pesama uneo. Ja ih i dan-danas čitam sa zanimanjem, povremeno čak s uživanjem, ali se bojim da će kritičari konstatovati kako smo se kitili tuđim perjem."

"Zar nisi, već u prvoj uvodnoj celini ovog toma, rekao da se više i ne pitaš hoće li ikoga zanimati to što, uz Alekovu i moju

pomoć, stvaraš, jesi, jesi, to si hrabro (i nepromišljeno, pa, šapuće mi stari đeram, i neiskreno) rekao, ovu tvrdnju si potkrepio objašnjenjem da ti je sada, ovih dana, sedmica, meseci, godina, najvažnije zadovoljstvo koje osećaš kad vidiš da je iza tebe uobličena ostala manja ili veća prozna ili poetska celina, zadovoljan si kad iza sebe ostaviš dovršeno poglavlje, prezadovoljan kad ostaviš čitav tom.”

Potvrdio je, i varirao, to što je nedavno, na početku ove, 2005. godine, dvojici saradnika izložio: piscu koji ni od koga, skoro ni od koga izvan svoje književne radionice ne može očekivati zanimanje, a kamoli razumevanje, podršku i priznanje, reče, doista ne ostaje ništa drugo nego da sam sebi daje satisfakciju, da uživa kad god se seti da je iza njega ostalo ono što je poodavno, ili nedavno, bilo ispred njega, kao zid koji treba preskočiti, povremeno čak kao brdo koje treba pomeriti.

“Hm-hm, i brda pomeraš?”, ne izdržah da ga ne žacnem.

“Nazovi to kako hoćeš, ali meni je teško da opišem muku koja me seče kad treba oblikovati neku složeniju pesmu. Stoga sam, da još jednom ponovim, Aleku i tebi zahvalan što mi pomazete. Pitam se, međutim, da li novinske pesme možemo tretirati kao višeslojna, relevantna, umetnički vredna ostvarenja...”

“Znači, ne želiš ih?”

“Ma, kako da ne! Gotovo celo osmo poglavlje može da bude sačinjeno od novinskih pesama. (Izuzetak neka bude jedna pesma zagonetka, makar i lako odgonetljiva.) U prvom ciklusu Borisa Hardija došao je do izražaja tvoj pesnički talenat, doći će, uveren sam, i u trećem ciklusu koji treba da realizuješ, a ovde neka dođe do izražaja tvoj opservatorski, selektorski, kolažerski talenat. (Ha-ha-ha!) Jugobalkanske teme, iščašenu, čemernu, ludničku jugobalkansku stvarnost niko ne može opisati bolje od samih Jugobalkanaca. A među njima najlucidniji, najhrabriji, najbritkiji prikazivači te stvarnosti su novinari... Jest da je poezija utoliko više poezija u pravom smislu reči ukoliko je univerzalnija, eteričnija, uzvišenija – ali naš beletristički splet je kompleksan, hibridan i sveobuhvatan konglomerat, šarolike su i dve njegove poetske knjige koje smo dosad napisali, pa neka takva bude i ova, koju sada pišemo.”

MALE NACIJE SU KARIKATURA ISTORIJE

NIN, moj omiljeni njusmagazin
(koji mi odnosi veći deo svakog petka),
već je, hm, sedamdesetogodišnjak.
Taras Kermauner, neoportun Slovenac,
aktivan, poštovanja dostojan intelektualac,
već je, hm-hm, sedamdesetpetogodišnjak.
Sklon je, kao i Rosven, stavu: *Sam protiv svih!*
Reputaciju disidenta imao je u Jugoslaviji,
a taj imidž gaji i u današnjoj Sloveniji.
Povukao se iz javnog života, knjige koje piše
namenjene su samo njegovim prijateljima.
Začudo, dao je intervju redakciji NIN-a.

*“Prošlo je više od decenije od kad ste
serijom ‘Pisma srpskom prijatelju’
pokrenuli kritičan dijalog slovenačkih
sa srpskim intelektualcima.
Dijalog su prekinuli tragični događaji
na tlu bivše zajedničke države.
Kako vidite danas svoja pisma
‘srpskim prijateljima’?
Da li biste ih, kada biste znali
sve što znate danas,
ponovo potpisali?”*

*“Takoreći nijedan citat
iz mojih ‘Pisama srpskom prijatelju’,
koja sam u Sloveniji objavljivao 1957,
a krajem 80-ih godina prošlog veka
štampano u obliku knjige,
u srpskoj štampi nije bio
naveden pravilno.”*

“Najviše podsmeha je išlo na račun mog evroslovenstva, na moj predlog da idemo zajedno sa Srbima od staljinizma-kardeljizma i anarhizma-nacionalizma preko proevropskosti – napred. Neko je to čak krstio kao eurokrem. Samozaslepljenost tadašnjih srpskih intelektualaca, bilo Miloševićevih pristalica, odnosno pripadnika Partije, bilo disidenata, bila je tolika da su videli samo ono što su hteli da vide, sve kako bi ispunili zadatak modela nacionalne države. Takvo usmerenje moralo je da kulminira u međunacionalnim svetim ratovima, onako kako je to bilo u Zapadnoj Evropi od sredine 19. do sredine 20. veka. Upozoravao sam i Srbe i Slovence na zao put kojim su krenuli, sve dok po usponu Miloševića nisam shvatio da je prekasno. Milošević je udružio arhaizam-gentilizam i nacionalizam sa pseudosocijalizmom, odnosno diktatorskom državom jednog vladajućeg naroda. Slovenci su se tome suprotstavili iz civilizacijskih i nacionalnih razloga. Imali su sreću da ih rat nije pogodio, što je bila čista slučajnost. A onda se pokazalo da je za Slovence nacionalizam pre način samovrednovanja, maska, parola, nego stvarnost. Potom se i njihov civilizizam razotkriva kao sekundaran. Zato su veoma talentovano prihvatili mali tržišni kapitalizam (koji nisu tajkunizirali zahvaljujući poslovičnoj rezervisanosti), i uopšte pronašli cilj i vrednost života u tržišnim utakmicama. Srbi u obnovi plemensko-srednjovekovnog heroizma, Slovenci u obnovi i razvoju racionalnog zanata iz vremena Janeza Blajvajza i neutralne države iz doba Jozefa II, austrijskog cara.”

*“Vi se ne slažete sa zanosom
onih koji tvrde da se Slovenija
iz raspada SFRJ uzdigla
'očišćena i podmlađena',
kako bi rekao Ivan Cankar?”*

*“Razlika između mene i mojih
prijatelja iz 'Nove revije', odnosno
gotovo svih ostalih Slovenaca,
jeste što su oni dopustili da ih
zavede trabunjanje kako će
samostalna nacionalna država
doneti rešenje i smisao,
dok je meni sve vreme bilo jasno
da bez nacionalne države možda stvarno ne ide
(najzad, i u Zapadnoj Evropi ona je bila
unutrašnje povezana sa građanskim civilizmom
i citoyenstvom), mada je ogromna razlika
između glorifikovanja nacionalne države
i one nacionalne države koja bi
Slovincima bila sredstvo za odbranu
pred miloševićevskim opštim regresom,
odnosno sredstvo civilnog društva
i univerzalne humanosti koja je
prevladala u Zapadnoj Evropi
po okončanju Drugog svetskog rata.
Slovenija posle 1991. godine nije skrenula
ni u ekscesni nacionalizam
poput Srbije i Hrvatske,
da ne govorim o Albancima sa Kosova,
niti u humanistički civilizam,
već je skočila u mali ali relativno efikasan
tržišni kapitalizam i masovno društvo
zasićeno vrednostima koje su u trendu,
što podrazumeva
ponišćavanje duše i savesti,
uopšte unutrašnjosti čoveka.”*

*“Što se duševnosti tiče,
ostali su još samo seks
i duševne ozlede zbog svesti
o neuspehu na tržištu. Shvatio sam
da je sav napor za civilno društvo
i slobodno tržište, komunikaciju
– prekratak, nedovoljan.
Zato sam se sve više okretao
traženju takvog čoveka koji bi bio
sazdan na drugim vrednostima,
a ne na životu koji kao vitalizam
jeste ožderavanje, dominacija,
ubijanje drugih.”*

*“Moj put za sada nikoga ne zanima,
Slovenci su puni, istina prvi put
u svojoj istoriji, nekakve pretežno podle,
prizemne samosvesti, koje se gnušam.
Ni fizički više ne mogu da ih gledam,
baš zato sam se povukao
na sam kraj države, iza visokih
zidova usamljene kuće.
Potpuno mi je jasno da je
sadašnja srpska opcija još gora
– pre ili kasnije će krenuti
tragom slovenačke,
kao što slovenačka
u stopu prati italijansku.
Sami imitatori.
Male nacije su
karikatura istorije.”*

NIN, 27. januar 2005.

ŠTA IM ČINE, ŠTA ONI ČINE

Jutros je u našu dvodomnu kuću,
na muško-žensku sedeljku uz kafu,
sused Vojin Sabljic doneo neki
četničko-klerikalni mesečnik.

Moj šurak Teofil prvi je tu salatu prelistao,
a potom se, željan, po običaju, zabave,
sa dobrim, ali nacionalizmom prožetim
komšijom u žustru raspravu upustio.

“Vi Srbi jeste u stanju da kritikujete sebe,
ali to činite samo u šali”, reče u jednom trenutku.

“Ozbiljni ste, međutim, kad drugima nalazite mane.

Doduše, niste jedini. Takvih ima na sve strane.”

“Evo! Tekst ove ženske, neke Gorice, ilustruje
to što sam malopre tvrdio”, ogłosi se ponovo šurak,
pošto je u međuvremenu, dok smo mi ćeretali,
bio unesen u nacionalistički mesečnik.

*Ko danas prolazi
Aveniju Delavar u Torontu
moraće da zastane na broju 212.
Zastaće pred čudesnom
lepotom jedne građevine,
pred Srpskom crkvom
Sv. Arhangela Mihaila.
Iako nisu svi radovi završeni,
prolaznicima zastane dah,
a najčešće se čuje pitanje:
“Čija je ovo crkva?”*

*Crkva je naša, srpska.
To se odmah zna.
Verujem i da se svako zapita:
“Ko su graditelji?”*

*Vođena ovim
i mnogim drugim pitanjima
posmatram ljude koji dolaze u crkvu,
razgovaram sa njima...
I otkrivam, spoznajem mnogo toga
što je u meni višegodišnja strepnja i slutnja.
I strah...
Jer srpska se stradanja
u beskrajnom nizu ponavljaju.
Toliko ih je da ne stižemo
ni da spoznamo
šta nam se zapravo desilo,
a već nas sustiže novo stradanje,
žešće i bolnije.*

*Srpstvo je decenijama,
vekovima u agoniji.
Čini se da ni u vreme
500 godina robovanja pod Turcima
nije moglo biti gore.
Mnoge su se nemani hranile
srpskim mesom i srpskom krvlju.
Živele od srpske patnje i nesreće.
I nijedno svetsko zlo
nije nas moglo mimoći...*

*Danas žestoki pohodi
“novog svetskog poretka”
gaze i uništavaju srpski narod
i srpske svetinje
široj srpskih zemalja.
Zatiru vekovne tragove
srpskog postojanja,
pišu lažne istorije,
menjaju toponime,
da se i taj trag
utre i zбриše...*

*Srpske krajine u današnjoj Hrvatskoj,
mnogi srpski delovi u današnjoj
Bosni i Hercegovini opustošeni su.
Ostali su grobovi i razrušeni hramovi.
Da svedoče, dok i njih ne unište,
a sve u ime demokratije i ljudskih prava,
na koje samo Srbi nemaju pravo.*

*Srbima preostaje da nose
svoj bol i patnju, da nose svoju tugu
i svoj zavičaj u srcu.
Samo se o srpskoj patnji i stradanju
u današnjem, demokratskom svetu
ne govori. A možda je to zato
što ne postoje reči kojima se
taj zločin i nepravda prema nama
može iskazati?*

*Kosovo i Metohija, srpski koren i duša,
srpska rana neprebolna
pred očima i pod vlašću
“demokratskog sveta” se rasrbljava, otima,
srpska svetilišta i hramovi ruše i pale
da materijalni dokazi o istorijskom nasleđu
i sadašnjem postojanju nestanu.*

*Danas je srpstvo rasparčano,
razjedinjeno i razvijeno širom sveta.
Obeznađeno, okrivljeno,
tuđim i stranim ideologijama posvađano.
Danas tražimo svoje mesto
pod surovim suncem “američke demokratije
koja usiljenim maršem maršira svetom”...
Neki mole Boga da pomogne,
a neki ni to ne mogu, ne umeju...
ponestalo je reči, ostao je samo
nem i nemoćan pogled.*

*Milioni Srba "žive"
daleko od Otadžbine.
Sa njom u srcu i ranjenoj duši,
a daleko, rasuti po belom svetu.
Ali, ma gde bili, Srbi znaju da se patnja
najbolje radom i stvaranjem leči.
Zato grade. Najčešće grade crkve.
Crkvama ispisuju svoje postojanje
u vremenu i prostoru.*

*Oni postojano koračaju
za svojim svecima i čudotvorcima
na čijem čelu su Sveti Sava,
Sv. Knez Lazar Kosovski,
Sv. Vladika Nikolaj Velimirović,
Prepodobna Ana,
Justin Popović...*

*Jedinstvo i sloga
srpskog naroda su njihov...
zapravo naš, srpski, neostvoreni san.
Boli svaka rana na duši našega naroda.
Patimo sa svakom napaćenom dušom,
bolujemo sva stradanja koja nas
neprekidno i nemilosrdno
zapljuskuju i guše,
kojima nas Bog kažnjava.
Da nas ojača i opomene.
Da nas nauči.*

"Pogledi", februar 2005.

LJUBAV, TOLERANCIJA I NASILJE

S jedne strane kriminalističko filmsko (najvećim delom američko, putem tv ekrana sejano) smeće, puno revolvera, pucnjeva i leševa, s druge strane bolest celog društva, proizašla, dugoročno gledano, iz primitivizma, i, kratkoročno gledano, iz minulog Jugobalkanskog rata, s treće i četvrte strane roditelji i nastavnici, neretko slabo obrazovani, često unesrećeni, ličnim nedaćama opterećeni, nezadovoljni, nedorasli ulozi koju moraju da igraju. Sve to mlade, nezrele, puste, pogane zvrndove "inspiriše" da po ulicama, pasažima, katkad i po školskim dvorištima divljaju, slabije vršnjake premlaćuju, čak i ubijaju.

U svim srednjim i osnovnim školama juče je održan "Čas ljubavi i tolerancije" u znak sećanja na tragično preminulog Nikolu Kovačevića, učenika beogradske Gimnazije "Sveti Sava". Oko 20.000 beogradskih srednjoškolaca u podne se okupilo ispred Ministarstva prosvete i sporta i krenulo u molitvenu šetnju do hrama Svetog Save na Vračaru, gde su zapalili sveće. Ministar prosvete je najavio da će pokrenuti inicijativu da se maloletnicima zabrani da se posle ponoći kreću bez pratnje roditelja, kao i da im se zabrani točenje alkohola u kafićima.

*Protestna šetnja
protiv nasilja u školama
pod nazivom "Ljubav i tolerancija",
koju je juče organizovalo
Ministarstvo prosvete i sporta,
počela je i završila se
višestrukim nasiljem!
Na samom početku šetnje,
u Knez Mihailovoj ulici izboden je
sedamnaestogodišnji učenik N. B.,
a pred sam kraj protesta,
samo dvadesetak metara od mesta
gde je izboden srednjoškolac,
došlo je do tuče u kojoj je
povređen još jedan učenik.*

*Kako "Kurir" saznaje,
dvojica zasad nepoznatih napadača,
starosti između 16 i 18 godina,
hteli su da iskoriste gužvu
i od sedamnaestogodišnjaka N. B.
otmu mobilni telefon.
Kad je mladić pokušao
da se odbrani,
uboli su ga nožem
u levi deo grudnog koša.
Dečak je u besvesnom stanju
taksijem prebačen
u Urgentni centar,
gde je reanimiran.*

"Kurir", 22. mart 2005.

BESMRTAN JE NAŠ DRUG TITO

Mnogo puta su, tokom vekova,
počev od Spartaka, pa do boljševikâ,
poniženi, uvređeni, obespravljeni,
bezdušno ugnjeteni, pokušavali da se
oslobode vidljivih i nevidljivih okova.

Njihovi uspesi bili su kratkotrajni,
a revanši ugnjetača, koji su ignorisali
čak i biblijsku izreku o kamili i bogatašu,
obično su bili brutalni i dugotrajni.

“Ljudsko biće je pohlepna, samoživa,
prvenstveno u svoj čar zagledana životinja.
Zato je uvek zverski bio i poredak ovoga sveta”,
ume da kaže bridak tvorac heuteranizma.

“Socijalnoj pravdi još se, rekao bih, nadamo”,
ume da dometne Teo, bez Rosvenove gorčine.
“No s nepravdom moramo da se mirimo.”

Volim da u samoći preživam
sve što, na livadi dokolice,
sa prikanima popasem.

Tako sad, spokojan, meditiram
o krvavim socijalnim revolucijama
sa početka i sredine dvadesetog veka,
koje behu ispunjene tolikim nadama.

Nikad ranije milionske ljudske mase
nisu bile tako blizu ostvarenja sna
o pravičnoj, ili bar relativnoj jednakosti
onih sa vrha, iz sredine, i onih sa dna.

Dabogda imao, pa nema! glasi jedna kletva.

Mi smo, u socijalističkoj, Titovoj Jugoslaviji,
relativnu jednakost, i konkretne blagodeti imali,
a sada smo se na dnu, ili blizu dna obreli.
Kriminalni ništaci su se na vrh popeli.

*U idiličnoj atmosferi Briona,
tokom vikenda je održana
izborna skupština Saveza društava
"Josip Broz Tito" Hrvatske.
U 12 takvih društava
koja egzistiraju na području Hrvatske
trenutno je okupljeno oko 4.000 članova,
uglavnom iz Istre, a na omiljenom
ostrvu nekadašnjeg "najvećeg sina
naših naroda i narodnosti"
bilo ih je pedesetak.*

*Drugovi i drugarice,
kako se uzajamno oslovljavaju,
planirali su da odu i na Vangu,
ostrvo koje je godinama
zatvoreno za javnost, ali su ih
u tome sprečili jak jugo i kiša.
S bedževima na kojima su Titova slika
i crvene petokrake, kako izveštava
zagrebački "Večernji list", grupa
poprilično živahnih boraca NOB-a
okupila se u hotelu "Neptun",
u kojem je i održana skupština.*

*Kao delegat skupštini je
prisustvovao i izvesni Giovanni Broz
iz Kumrovca, koji je u daljem srodstvu
s Titom. "Mi Zagorci smo apolitični.
Ali, kada je aktualan bil Tito,
bili smo uz njega.
Nažalost, nismo tak složni vu biznisu,
a mogli bi više inzistirati da se
Titove kosti vrata u Kumrovec.
I od toga se može praviti
turizam, kaj ne?", napomenuo je
Giovanni Broz.*

*Najviše inicijativa
vezanih za poštovanje Titovog dela
ipak dolazi iz Istre.
Tamo, naime, već dve godine traže
da se obala u Fažani preimenuje
u Titovu rivu, a u Labinu će na trgu
biti postavljena njegova bista.*

*Ali, znatan deo hrvatske javnosti
ne gleda s naklonošću na taj skup.
Tako se na internetu mogu pročitati razni
komentari, uglavnom "domoljubnog" sadržaja.
"On je dao poubijati nekoliko stotina
tisuća ljudi, njegova doktrina i nakon smrti
dovela je do smrti isto toliko,
a ostala je najveća masa
balkanskih kretena u Europi.
Baš je on rasprodao Hrvatsku:
dao Vojvodinu Ciganima,
stvorio republiku Bosnu iz hrvatske zemlje,
dao djelove Hrvatske Crnoj Gori i Sloveniji... ",
samo su neki od takvih komentara.*

*S druge strane, kao i uvek,
ima onih koji nisu skloni da veruju
u rasno-povijesne doktrine.
"Tito je heroj svoga vremena,
kao što je bio i Tuđman dok nije počeo
da se bavi politikom. Otad je Franjo postao
jedan od najvećih zlotvora hrvatskog naroda...
Činjenica je da je bio najveći, ma kako to
nekome i nekima bilo teško prihvatiti.
Od Tuđmana je veći, to je valjda jasno.
Zato je tako puno i učio Franjo od Tita,
a, na kraju krajeva, bio je i njegov
najmlađi general. Pa, ipak, bio je
njegova loša kopija."*

*Hrvatsko društvo "Josip Broz Tito"
osnovano je 1996. godine, u želji
da se okupe svi koji su privrženi antifašizmu,
i osećaju potrebu za promovisanjem
pouke Titovog vremena
i poštovanjem Josipa Broza.
Oni su sledbenici načela koje je Tito,
barem prividno, sprovodio, i u njemu vide
vodeću ličnost antifašističkog pokreta,
NOR-a, posleratne izgradnje zemlje,
ostvarivanja pune demokratije
i socijalne pravde,
borbe za mir,
saradnje i ravnopravnosti
među narodima i državama.
I, naravno, jednog od
organizatora i vođa Pokreta
nesvrstanih zemalja.*

*To društvo gaji prisne veze
i s beogradskim društvom
za istinu o NOB-u, i sa sličnim
bosanskohercegovačkim savezom,
u kojem deluje 15 takvih društava
udruženih u jedan savez.*

"Građanski list", 12. april 2005.

PORAŽENA BUDUĆNOST

Nakon dva "ekstremna slučaja",
dva neobična, vanserijska političara,
Slobe Miloševića i Zokija Đinđića,
vlast su dobila dva prosečnjaka.

Boris Tadić je, po mišljenju analitičara,
pragmatičniji od dinamičnog, naglog Zorana,
ali je i oportunist, ne naročito jaka persona;
nema harizmu ubijenog srpskog Kenedija.

Vojislava Koštunicu kritičari smatraju
zatucanim Srbendom, nacionalistom,
razvodnjenim Miloševićem; najoštriji ga
nazivaju muklim Đinđićevim ubicom.

Ova dvojica nisu, nažalost, u stanju
da se vinu do visina besmrtnog Zorana,
ali, na sreću, nemaju ni patološke
crte jugobalkanskog Sadama.

*Šta se u Srbiji slavilo
9. maja 2005. godine?
Na dan kad je čitav svet
smatrao da je potrebno i važno
biti na Crvenom trgu u Moskvi,
vodeći ljudi Srbije kao da su
najveću energiju potrošili na smišljanje
i dovijanje kako izbeći činjenice
o završetku Drugog svetskog rata
na ovom terenu.
Izbor Borisa Tadića – polaganje venca
na spomenik Neznamom junaku – bio je
najneutralniji, iako sa samim
Drugim svetskim ratom nije direktno povezan.
Vojislav Koštunica položio je vence avijatičarima
– braniocima Beograda u aprilskom ratu 1941.*

*Reklo bi se, tipičan izbor za političara
kakav je srpski premijer. Suština tog izbora je
da se ne uradi ništa i da se izbegne sve,
da se "mudrim" manevrom zadobiju svi
i da ne izgubi niko. Ni partizani
ni četnici, već kraljevi avijatičari.
Ne može niko imati ništa protiv
sećanja na avijatičare, ali je smisao
ovakvog izbora bio da se promaši smisao.
Tih dana se u svetu slavila 1945. godina,
premijer je slavio 1941.
Tih dana slavila se pobeda nad fašizmom,
premijer je obeležio poraz.*

*Sve države Evrope potrudile su se
da uveličaju svoju ulogu u pobedi nad zlom.
Francuske televizije danima su slavile činjenicu
da je baš na teritoriji te zemlje, 7. maja 1945.
Nemačka prvi put potpisala kapitulaciju, čime je
60 godina kasnije umanjivan značaj nimalo slavne
uloge te zemlje u drugom svetskom sukobu.
Italija i Nemačka slavile su 60 godina
od dana kad je u njima pobeđeno zlo.
Za razliku od njih, srpski premijer je
poništio činjenicu da je njegova zemlja
bila među važnim državama pobednicama.
Da preokrenemo poznatu poslovicu:
čime se pametan ponosi, lud se stidi.*

*Još je zanimljivija bila
proslava na Ravnoj gori.
Tamo je, 13. maja 2005. godine,
prvi put uz državnu subvenciju,
ministar spoljnih poslova Vuk Drašković
proslavio svoj praznik, što je takođe
bilo predstavljeno kao deo obeležavanja
sećanja na Drugi svetski rat.*

*I u ovom slučaju bilo je promašeno vreme:
ponovo je umesto 1945. slavljena 1941.
i datum kada se manja grupa oficira
kraljeve vojske okupila na Ravnoj gori.
Ponovo je slavljena strana
koja je poražena u tom ratu.
Ponovo bi se moglo izokrenuti
ono isto o pametnom i ludom.
Ali, slučaj sa Ravnom gorom ipak je
daleko zlokobniji od trapavog, slepog
antikomunističkog "manevra" premijera.
Svojim izborom, premijer je
izbegao da se svrsta
u binarnu opoziciju partizani – četnici
i time, svesno, propustio priliku
da donosi odluku o toku i kraju
Drugog svetskog rata u bivšoj Jugoslaviji.
Srpski pokret obnove tu priliku nije hteo
da propusti. Iskorišćena je prilika
da se, ponovo, vlada i skupština
stave na stranu poraženih
i time još jednom dokažu
da će Srbija s teškom mukom
tražiti svoj put u budućnost.*

"Helsinška povelja", maj-jun 2005.

POUKE ZA BUDUĆNOST

Juče je u Narodnoj skupštini Srbije okrnjen poslanički sastav realizovao mali, ali značajan, simboličan događaj, koji je u taj dom nov raskol uneo.

Prisutni su, pre početka sednice, odali poštu žrtvama serije terorističkih napada u Londonu, te Bošnjacima i Srbima koji su mnogo ranije nastradali u mnogo većem krvoproliću.

Šef (odsutne) poslaničke grupe nacionalističke Srpske radikalne stranke protestovao je zbog odluke predsednika parlamenta da inicira minut ćutanja bez dogovora sa njim i sa drugim šefovima.

Rečito ćutanje, konkretan bol, skrušenost i kajanje mnogo duže od jednog minuta trajali su na stratištu na kome su, pre ravno deset godina, počinjena najveća zverstva u Jugobalkanskom ratu.

*Pred više hiljada građana
i u prisustvu oko 40 stranih delegacija,
u Potočarima kod Srebrenice obeležena je
desetogodišnjica stradanja Bošnjaka
iz ovog kraja.*

*Masakr nad bošnjačkim stanovništvom
koji je počeo 11. jula 1995. godine,
ulaskom snaga Vojske Republike Srpske
u Srebrenicu, odneo je gotovo
8.000 života za nekoliko dana.*

*Osnovna poruka koju su uputili govornici
prilikom komemoracije na groblju
i Memorijalnom centru "Potočari"
jeste da se mora doći do potpune istine
o onome što se dogodilo u Srebrenici.*

*Mora se postići pravda
za žrtve i njihove porodice
i, nadasve, moraju se privesti
licu pravde najodgovorniji
za zločin koji se dogodio,
naročito, kako je istaknuto,
Radovan Karadžić i Ratko Mladić.
Posle deset godina, predstavnici
međunarodne zajednice,
među kojima je bio i nekadašnji akter
zbivanja na prostorima bivše Jugoslavije
američki diplomata Ričard Holbruk,
danas su istakli i priznanje
da su i Ujedinjene nacije
i velike sile odgovorne
za masakr u Srebrenici.*

*Obraćajući se prisutnima
na početku komemoracije,
Sulejman Tihić, član Predsedništva BiH,
najpre je rekao da
“Ujedinjene nacije nisu
uspele da sačuvaju stanovništvo
zaštićene zone i prepustili su ih
srpskim snagama, koje su izvršile genocid,
ubivši najmanje 7.808 Bošnjaka”.*
*On je rekao, a ponovili su to
i govornici posle njega,
da je Srebrenica
najveći zločin nad civilima u Evropi
posle Drugog svetskog rata.
Tihić je naglasio da je potrebno
učiniti sve da odgovorni za ovaj zločin
budu pronađeni i kažnjeni,
kako ne bi bilo kolektivne krivice,
što je uslov za izgradnju
poverenja u regionu.*

*Predsednik Republike Srbije
Boris Tadić stigao je u Potočare
helikopterom, tačno pred početak
komemoracije u 12 sati
i stao u četvrti red,
gde nije bio mnogo primetan.
Njegov boravak je protekao
bez protesta i ikakvih incidenata.
Tadić je propustio obilazak
novootkrivene masovne grobnice
na lokaciji Budak, u kojoj su
pronađeni posmrtni ostaci
najmanje 40 osoba,
a koju su posetile
sve prisutne delegacije.*

“Politika”, 12. jul 2005.

MANASTIRSKA RAKIJA

Vojvode bojne obrisaše brade,
verne ljube još jednom podigoše
kondire s vinom; zasvetlucaše burme,
junaci iskapiše pozlaćene čaše.
Sluge skočiše i u dvore dovedoše
nestrpljive, oklopljene đoge.
Lepršaju im grive, zveči kamen
dok poigravaju potkovane noge.

Velmože koje će sutra, u ljutom boju,
postati slavom ovenčani nebesnici
(bar oni što budu ispustili plemenitu dušu),
opraštaju se od sedokosih očeva,
dobrih majki, vernih ljuba i mile dečice.
Sluge im pomažu da zajašu đoge;
a ovima, zbog dvostrukog oklopa,
malko klecaju sve četiri noge.

Vojska se, kao reka s pritokama,
valja, sve silnija, prema obitavalištu
crnomantijaških božjih službenika.
Na konjima su, u srebru, usred pešadije,
oni koje već tu, u Dolini plača, miluju
vetrovi rajski, sveži, miomirisni, blagi;
kamen i blato gaze, oskudno opremljeni,
oni koji Svevišnjem nisu naročito dragi.

Zvona manastirske crkve, upaljene sveće,
miris tamjana, pojanje monaške bratije,
molitve, ispovesti, zajedničko pričešće.
Kad se pred oltarom završilo čišćenje duše,
crnomantijaši su velmože u trpezariji,
a obične ratnike pod vedrim nebom počastili
rakijom, večerom, voćem; svime što su
proteklih godina i meseci bili sakupili.

Blagodeti koje ste nam, braćo,
pružili pred oltarom, u trpezariji
i pod vedrim nebom,
okrepile su naše duše i tela.
Veliki boj smo, doduše, izgubili,
ali tako je Sudbina htela.

Najdelotvornija beše, crna braćo,
vaša dvanaestogodišnja rakija.
Pomešana sa toplom krvlju,
živom maštom, guslarskim mitovima,
žudnjom za slavom, greje nas,
neke i omamljuje, vekovima.

Stradavali smo i u mirna vremena
(ako su se ona mogla nazvati mirom),
al' slavno beše samo na bojnim poljima.
Jedni su iz dvorova, drugi iz čatrlja hrlili;
a svi smo se, kidišući na dušmane,
u nebeski svoj usud zagledavali.

I kad su, nakratko, crne odore pocrvenele,
mi smo crveno prosipali, u crno se zavijali.
Nakon povratka starih vremena i običaja,
neki među nama su, izgleda, preterali,
te smo, pijani od tamjana, rakije i pobeda
(porazi se ne računaju), posrnuli i pali.

SVI SMO SMRDLJIV SIR

U propalim, rđavo uređenim,
kriminalom prožetim državama
ima dosta novinara sa biografijama
obojenim vlastitim krvavim tragovima.
Takva je i biografija Milovana Brkića,
urednika "Tabloida", fajtera koji je dosad bio
i suđen, i zatvaran, i bijen, životno ugrožavan.
Još jedan od onih: *Sam protiv svih!*
"Tipičan jugobalkanski junak-ludak", reče Teo.
"Cenim njegovu borbu protiv političkih, privrednih
i inih kriminalaca, divim se njegovoj neustrašivosti,
ali me tip katkad i iritira, zbog jednostranosti."
"I ja mu se čas divim, čas čudim", odgovorih.
"Otkriva zlodela Gada, njegovih tajkuna i ubica,
ali mi smeta kad pljuje demokratsku družinu,
čak i tragičnog lidera Zorana Đinđića."

*Od kada je Slobodan Milošević
sa svojom šizofrenom ženom Mirjanom
objavio rat, prvo okruženju,
potom svim državama na planeti,
a na kraju i svojim sugrađanima,
na ovim prostorima ljudski život izgubio je
skoro svaku cenu. Ljude su lovili na ulicama,
vodili na ratišta u "ratu u kojem Srbija
nije učestvovala", i oni bi dobijali metak.
Oni koji su imali više sreće,
vraćali su se kućama kao invalidi, osakaćeni,
a potom su bivali prepušteni sami sebi.
U Srbiji su postali na ceni životi liferanata,
narko-dilera i bandita iz gornje strukture vlasti.
Oni danas imaju svoje bolnice, lekare,
klinike, rehabilitacione centre.*

*Sav taj ološ, koji je stvorila
Miloševićeva strahovlada,
a koji se kasnije pojavio
obučen u DOS-ova odela,
postao je ohol, krvoločan,
uveren da su njihovi životi večni,
a da svi ostali građani postoje
samo zato da bi njima služili.
Miloševićeva propagandna mašina,
koja se posle odlaska DOS-a stavila
u službu nesrećnog Zorana Đinđića,
za čijeg mandata je Srbija
opustošena i moralno dotučena,
uverava nas da je čovek rođen
da služi drugom čoveku.*

*Na "Pinku" se dnevno prikazuju
najmanje dve latinoameričke serije,
u kojima jedni uživaju, pate i žive,
a drugi su statisti i njihove sluge,
koje žive samo za svoje gospodare.
Mislilo sam da ih "Pink" kupuje
jer su jeftine, ali sam shvatio
da nas novi gospodari pripremaju
za našu stvarnost.
Latinoamerički život preselio se
u Srbiju, u punom izdanju,
i mi se na njega navikavamo.
Poslednjih godina mi živimo
samo da bismo služili vlastima
da uzimaju porez i da završe
sa rasturanjem Srbije.
Ne primećujemo više prijatelje,
njihov odlazak, ne primećujemo
nesreću drugih. Ništa nas više
ne dotiče. Umiremo ćutke.*

*Kolega Perović zvao me je
u ponedjeljak da mi saopšti
da se ne ljuti na mene
što urednik kulture
nije objavio njegov tekst.
“Video sam”, kaže,
“prošle nedelje,
kada si bio bolestan
i pod temperaturom,
da se niko u redakciji
na tebe ne osvrće,
kô na smrdljiv sir.”
“Sve mi je jasno”,
dodaje.*

*Da li će neko primetiti
i moj odlazak iz života?*

“Tabloid”, 1. septembar 2005.

PETI OKTOBAR, PET GODINA POSLE

Skoro svaka revolucija se
na "krvavoj svadbi" prikazuje
kao čista, bela, sjajna nevesta,
koja svima daje određenu nadu,
a zatim počinje da se pretvara
u maćehu što proždire decu.

Parafraziram kratko predavanje
koje je po podne, nad šoljicom kafe,
Dušanu, Vojinu, Teofilu i Rosvenu
održao penzionisani filozof istorije,
prikan što nosi moje ime i prezime.

Ne možemo, doduše, decidirano reći
da beogradska Petooktobarska revolucija
proždire svoju decu, ali mnogi već vide
da je ona postala majka pljačkašima,
a maćeha narodu, običnim ljudima.

U svakom slučaju, zadovoljnih je sve manje,
nezadovoljnih sve više. "Mi Srbi ponovo smo
pali na ispitu istorije", reče drugar Dušan.
"Sada tražimo krivca za ovo stanje."

*Da je 5. oktobar 2000. izuzetan dan
u modernoj srpskoj istoriji, ali da su
promene mogle biti temeljitije i delotvornije,
slažu se i njegovi pobornici i protivnici.
Ovi drugi imaju, dabome, isključivo reči pokude
i osude za dan kada su morali da prepuste vlast,
a oni prvi se dele na one koji su na vlasti,
poput premijera Vojislava Koštunice
i čelnikâ G17 Plus, i na čuvare vatre,
ljude koji, kako to slikovito kaže
Zoran Živković, misle da
nije bilo – 6. oktobra.*

Peti oktobar jeste "najznačajniji datum u Srbiji posle Drugog svetskog rata, velika, narodna, oktobarska revolucija, izvedena bez krvi", ali da je promena bilo i tog narednog dana, ubeđen je Živković, on ne bi morao marta 2003. da na premijerskom mestu nasledi ubijenog Zorana Đinđića.

Nataša Mičić, žena kojoj je usud dodelio ulogu predsednice Srbije u vanrednom stanju, proglašenom nakon ubistva vođe 5. oktobra, kaže: "Mračne snage su pristale da se okrenu protiv Miloševića, jer je bilo jasno da on više nije imao šta da im pruži, i da sada neka nova, demokratska vlast može da ih amnestira i uzme u naručje. Mislili su da će Koštunica, Miloševićev omiljeni opozicionar, a, sada se vidi, i dostojan naslednik, preuzeti vođenje države. Ispostavilo se da im je bolesne planove kvarila zdrava Đinđićeva politika, koju je, uprkos svim teškoćama, i činjenici da smo, iako formalno na vlasti, u suštini bili ipak manjina, uspeo da nametne. Zato je istinski reformator Srbije i likvidiran."

I nesumnjivo prva dama srpske opozicije Vesna Pešić, danas, pet godina nakon tog prelomnog dana, sažeto sumira domete petooktobarskih promena. "Građani su očekivali da će teški oblici nasilja kojima se služio stari režim nestati. Upravo se to nije dogodilo. Da nam je taj veliki problem nekontrolisane i nasilničke vlasti ostao, dokazuje samo ubistvo Zorana Đinđića."

*Ipak, bar po uvidu
Dragoljuba Mićunovića,
jednog od ideologa i vođa 5. oktobra,
uprkos podelama unutar
demokratskog bloka,
teško da se može očekivati
neki novi 5. oktobar.
“Istorijski događaji se
ne ponavljaju tek tako
– jednom budu drama i tragedija,
drugi put farsa.
Ali sasvim je sigurno
da će biti više protesta,
više građanskih inicijativa
i potresa u društvu.”*

“Danas”, 5. oktobar 2005.

ZA NOVU POLITIČKU AKCIJU

Samo sloga Srbina spasava!

Iako vole da jedni drugima ponavljaju ovo narodnu izreku, Srbi se ipak češće međusobno glože nego što se slažu.

Njihova istorija odavno se kotrlja na dva neusklađena, neretko sukobljena koloseka: Pristalice vožda Karađorđa i knjaza Miloša kavžile su se tokom devetnaestog veka; sredinu dvadesetog veka obeležili su krvavi sukobi partizana i četnika.

Senka tog raskola proteže se do današnjih dana, kao surevnjivost starih levičara i novih tajkuna.

Nacionalisti i popovi govore da sabornost spada među najpozitivnije srpske osobine, sociolozi i aktuelni društveni procesi govore da i na početku novog veka postoje dve Srbije: jedna je konzervativna, autarkična, nacionalistička, u ekstremističkim grupicama čak klerofašistička, druga je liberalna, evropska, kosmopolitska, prema svetlim perspektivama okrenuta.

“Nije to ništa strašno”, tešim svoje srpske prijatelje.

“Evo, i mi vojvođanski Rusini smo raspolučeni: jedni sunarodnici govore da smo autohton narod, sa korenima na šumovitim, divnim Karpatima, drugi kažu da smo grančica velikog, divnog ukrajinskog naroda. Izvesno je da ćemo pre iščeznuti no što ćemo se usaglasiti.”

Slaba je ovo uteha mojim srpskim prijateljima.

Oni ne mogu smireno da prihvate najnoviji, sve dublji raskol u tkivu vlastitog etnosa.

A grupa liberalnih, proevropski nastrojenih intelektualaca obratila se danas građankama i građanima Srbije putem novinskog oglasa.

*Na početku XXI veka
Srbija je okrenuta prema prošlosti
umesto prema budućnosti. Na vlasti je
ona ista vrsta uverenja i mišljenja
koja je Srbiju uvela u diktaturu,
izolaciju i ratove.
Kultura vlasti u Srbiji je ponovo
kultura arogancije i političkog autizma.
Ne razumeju se poruke izgubljenih ratova.
Srbiju su napustile sve republike bivše Jugoslavije.
Srbija je usamljena, u nesporazumu
sa svim svojim susedima.*

*Srbija insistira samo na svojim
pravima, dok izbegava svoje obaveze.
Nju ne povređuje zločin genocida
koji je u ime zaštite Srba počinjen u Srebrenici.
Posle deset godina ćutanja, naše društvo
naterano je da progovori o tom zločinu
kao o slučajnom incidentu, prikrivajući ga
i relativizujući u opštoj istoriji stradanja
svih zaraćenih strana.*

*Desekularizacija je najdublji pad
i države i crkve. Deformisana država
i deformisana crkva nemaju odgovor
na političke i duhovne potrebe društva.
Crkva preuzima ulogu države,
zloupotrebljavajući verska osećanja
u političke svrhe. Crkva nastoji
da zaustavi modernizaciju Srbije,
i zbog toga proizvodi nove sukobe
u Crnoj Gori, Makedoniji, na Kosovu.
Crkva opravdava politiku
koja je suprotna svim zakonima
Srbije i savremenog sveta,
i sopstvenim kanonima.*

*Srbijom vladaju ista vojska i policija
koje su bile udarna snaga Miloševićevih ratova,
etničkog čišćenja, ratnih zločina i pljačke.
Vladajuća Srbija dopustila je javno odricanje
od antifašizma, njegovog nasleđa
i vrednosti kojima je ostala navodno privržena,
samo zvanično i nimalo ubedljivo.
Toleriše se javno ispoljavanje rasizma,
antisemitizma, etničke mržnje
i mržnje prema društvenim manjinama.
Kulturna politika Srbije svedena je
na ideološku kampanju partija na vlasti, koje
insistiraju na reviziji istorijskih i kulturnih vrednosti,
i na promovisanju novokomponovanih
četničkih rituala i fašističkih ideja.
Takva kulturna politika je politika destrukcije.*

*Akademici koji su podsticali
udruženi zločinački poduhvat ratne agresije,
etničkog čišćenja i pljačke, ponovo mobilišu
javnost i pozivaju na mržnju i nasilje. Nekoliko
ratnih bogataša i najbogatijih porodica, uz aktivno
učesće vlade, putem sumnjive privatizacije
otima poslednje ostatke nacionalnog bogatstva,
a kapital prebacuje u inostranstvo.*

*Srušena je petooktobarska ideja o vladavini prava
i modernoj Srbiji. Poništeni su uspesi "Sablje".
Građani često postavljaju pitanje,
koje je više opasno nego besmisleno:
"Zar nije bilo bolje onda kad je bilo gore?"
Tekuća visoka inflacija ukazuje na odsustvo
ekonomske perspektive. Umesto savremenog tržišta,
partijskim otimanjem o unosne resore,
i odustajanjem od načela tranzicije,
Srbija je uspostavila feudalne odnose
zasnovane na stranačkim monopolima.*

Srbija je svoje mlade, kao nosioce optimizma i napretka, slala u ratove, one najobrazovanije i u izgnanstvo, a sve zajedno ih vezala za okrutnu hijerarhiju u kojoj su egoizam vlasti i beskrupuloznost jedina merila uspeha.

Srbija je zapuštena i osiromašena. Srozale su je, ili nikad nisu bile pouzdane i verodostojne, njene institucije: diplomatija, vojska, policija, obrazovanje, penzioni sistem, javna preduzeća. Posle ubistva premijera ponovo je ostala bez ekonomske i društvene dinamike. Korupcija i licemerje su vladajuća politička filozofija.

U korupciji su utopljeni politički sistem i postojeća partijska i parlamentarna struktura, koja ne zastupa građane koji su spremni da u demokratsku i modernu Srbiju ulože svoje znanje. Srbiji je neophodna nova energija. I nova, odlučna politička akcija.

“Danas”, 6. oktobar 2005.

NA NEKADAŠNJI DAN REPUBLIKE

Nekad smo se, putujući Jugoslavijom, onom velikom, prosperitetnom, Titovom, pitali, srećni, da li su lepše planine, ravnice, reke ili morske uvale.

Danas se, čitajući novine i gledajući tv emisije, pitamo, zgroženi, da li su mentalno rugobniji matorci ili balavci, bogataši ili siromasi, pismeni ili nepismeni, urbani ili ruralni.

“Na Jugobalkanu bi bar petina stanovništva trebalo da sedi u stacionarima za alkoholičare i narkomane, u psihijatrijskim bolnicama, u zatvorima”, reče malopre moj šurak Teofil.

“Ovde su na slobodi mnogi od onih za koje se zna da imaju probleme sa sobom. O drugima, koji nisu bili na psihijatrijskim pregledima, da i ne govorimo”, uzvratila komšija Vujadin.

Zaključismo da su Jugobalkanci, zbog miloševićevaca, šešeljevaca, tuđmanovaca i izetbegovićevaca, prošli onako kako su svojevremeno prošli Nemci, zbog hitlerovaca.

Razlika je samo u tome što su Nemci, nakon zala koja su počinili, sebe mentalno, svoju zemlju materijalno preuredili, a mnogi Jugobalkanci su, nakon druge ratne, bratoubilačke destrukcije, u morbidnu pegavu samodestrukciju upali.

“Groznim Nemcima je tada pomagala Amerika, groznim Jugobalkancima sada pomaže Evropa”, reče Jasenka. “Da nje nije, bili bismo tropa.”

Novine nam skoro svakog, pa i ovog običnog (nekad neobičnog, svečanog, omiljenog) dana pojedinim izveštajima lede krv u žilama.

Monstrum koji je prošle sedmice
sa sedamnaest uboda nožem
bez razloga usmrtio
trinaestogodišnju devojčicu,
prošlog leta je, saznalo se sada,
pretukao i silovao drugu devojčicu,
a potom ju je, misleći da je mrtva,
bacio u jarak i prekrio granjem.
Jadnica je pukim slučajem preživela,
za gadom je raspisana poternica,
ali nije pronađen (iako se, kao i druge
protuve, smucao po ovim krajevima).
"Koliko zverstava ništaci treba da učine
da bi ova bedna, nesposobna, neuređena,
prezrena država počela da efikasno
štiti svoje građane?", upitao je Teofil.

U selu Bublica ubijen je i opljačkan
domaćin, u Novom Pazaru jedan je
kabadahija drugog ubo nožem,
a ovaj je potegao revolver
i tri puta povukao oroz.
U Nišu je na petnaest godina zatvora
osuđen beskrupulozan proizvođač rakije,
koji je lozovaču dopunjavao otrovnim
metil-alkoholom, i tako u smrt poslao
četrdeset trojicu ljubitelja kapljice.
U Beogradu je, na suđenju jednom od
pripadnika kriminalnog zemunskog klana,
otac poodavno ubijenog mladića iskazao
gnušanje prema egzekutoru i bandi
koja je likvidirala petnaestak ljudi.
U istom gradu je počelo suđenje pripadnicima
zvorničke teritorijalne odbrane i paravojne
formacije "Žuta osa", optuženim za ratne
zločine protiv civilnog muslimanskog
stanovništva 1992. godine.

Ništaci uopšte, a naročito
oni najprimitivniji, inferiorni,
frustrirani, maloumni, pogani,
željni ispoljavanja bilo kakve nadmoći,
najradije se izivljavaju na bespomoćnima,
na deci, starim ljudima, na ženama.

S takvim jednim bednikom, koga neuređena,
nehumana država nije na vreme izolovala i lečila,
živela je, u divljem braku, majka jednoipogodišnjeg
dečaka. Epilog je opisala na sudu, a današnji "Blic" je
njenu priču uneo u izveštaj koji je mene podstakao
da se zapitam zašto takve užase uopšte čitam.

*"Pošli smo na njivu traktorom.
Kad smo stigli, ja sam sa prikolice
istovarivala stajsko đubrivo, a Vlasta je
sa mojim sinom Stefanom sedeo na čebetu.
Dete je počelo da plače, a on ga je podigao
i bacio. Kako je dete i dalje plakalo,
počeo je u usta da mu stavlja stajsko đubrivo.
Dete je počelo da krklja i vrišti,
a on, iznerviran time, počeo je da ga
udara pesnicama po glavi i da ga šutira.
Skočila sam sa prikolice i potrčala da uzmem dete,
ali je on počeo i mene da tuče. Od silnih batina
onesvestila sam se. Kad sam došla sebi,
videla sam da Stefanu iz nosa curi krv,
a iz usta pena. Vlasta ga je skinuo golog
i počeo da ga poliva hladnom vodom iz termosaa.
Krenuli smo kući, a on ga je, sve vreme
dok je vozio traktor, šamarao i udarao po glavi.
Kad smo stigli kući, dete je umrlo, a on je
zapretio meni i mojoj majci da će nas poklati
ako nekom kažemo šta se dogodilo."*

"Blic", 29. novembar 2005.

ODSELILO SE DESET MILIJARDI DOLARA

Otići ili ostati? Ovo pitanje mučilo je
mnoge individue i grupe, od pamtiveka.
Tako je i u epohi koja nas iskušava,
na početku dvadeset prvog veka.
Oni koji su otišli, kao, na primer,
Mižo Nostalgični, govore da u belom svetu,
čak ni u predalekom, prebogatom Melburnu,
pukim trudbenicima ne teče med i mleko.
Doduše, tamo svi normalni, zaposleni ljudi
imaju životni standard kao u zavičaju bogataši.
Ali prostrana kuća, frižider napunjen svačim,
bazen i auto, ne popunjavaju prazninu u duši.
“Čežnju za Velikim šorom, za Visokim mostom,
za svim keresturskim šorovima, poljima, livadama,
nikakve belosvetske atrakcije ne mogu izlečiti”,
ponavlja Mižo, i tamo i ovde, bližnjima.

Oni koji su ostali, kao, na primer,
Rosven Nezadovoljni, ponavljaju
da su učinili sudbonosnu grešku
kad su propustili najpovoljniju priliku.
Veliki svet, govori, svima, čak i zevzecima,
pruža šansu da steknu duplo bogatstvo:
materijalno, i još vrednije, doživljajno.
Tuđina, iskorenjenost, nostalgija,
to, naravno, jesu pogolemi problemi.
Ali on bi ih nakon par decenija rešio
tako što bi se u zavičaj vratio.
“Ako je čovek imao nesreću da se rodi
u siromašnoj zemlji, materijalno i doživljajno
bogatstvo treba da stekne u bogatoj, a potom
da se vrati kući... Ovo rešenje je sjajno!”

*Za petnaestak godina iz Srbije je
ukupno iseljeno 450.000 stanovnika,
od toga oko 35.000 s visokom spremom.
Svaka fakultetska diploma, pri tome,
prema svetskim proračunima,
staje oko trista hiljada američkih dolara,
pa se na osnovu procene
o 35.000 odseljenih stručnjaka
može reći da kao društvo na taj način
gubimo – deset milijardi dolara!*

*Na primedbu da mnogi od ovih stručnjaka
kod nas dugo ne bi došli do posla,
profesor Grečić, iz Instituta
za međunarodnu politiku i privredu,
pominje devizne doznake
koje mnogi od njih preko bankarskih računa
i privatnim kanalima šalju u zemlju porekla.
To znači da deo sredstava koja su
u njih uložena oni vraćaju porodicama.
Međutim, ako odu s familijom,
onda se njihove doznake prorede.*

*Kako ovako veliki odliv
mladog stanovništva iz Srbije
komentariše demograf Goran Penev?
On najpre kaže da treba biti oprezan
u procenama da su iseljenici mladi,
makar i do četrdeset godina.
Jer, tokom devedesetih godina
nismo se suočavali
samo s ekonomskom emigracijom
nego i s prisilnom.
Reč je o onima koji su
prvo izbegli u Srbiju,
a zatim otišli
negde na Zapad.*

*Bivši rektor Univerziteta u Beogradu,
profesorka Marija Bogdanović
kaže da u inostranstvo
po pravilu odlaze najbolji kadrovi,
koje Univerzitet na može da zadrži
da bi se bavili naučnim radom:
“Oni koji odu, koliko ja znam,
u inostranstvu su veoma uspešni.
Završavaju magistrature i doktorate
i, nažalost, ostaju tamo.
I, što je poražavajuće,
prema nekim istraživanjima,
dve trećine sadašnjih studenata
takođe planira da
kada završi studije
napusti zemlju.
Zato bi trebalo
nešto učiniti da
oni koji imaju motiv
da se vrate...”*

“Politika”, 3. decembar 2005.

IX

ŽUTO, SA SIVO-CRNIM PRELIVIMA

Da bi se pisala proza, valja imati nešto da se kaže. Ko pak nema šta da kaže, može pisati stihove i rime, u kojima jedna reč daje drugu, te na kraju nešto ispadne, što, doduše, nije ništa, ali bar izgleda kao da je nešto.

Ovom konstatacijom Gete je anticipirao dve osnovne vrste poezije. U gruboj, dihotomnoj podeli prvu možemo nazvati konvencionalnom, sadržajnom, suvislom, narativnom, realističkom, a drugu nekonvencionalnom, besadržajnom, nesuvislom, apstraktnom, hermetičkom.

Jasnoća i izvesnost oduzimaju čitalačkom uživanju tri četvrtine zadovoljstva.

Ovom konstatacijom Mallarmé je iskazao nedvosmišlen stav simbolista prema suvisloj, narativnoj, realističkoj jasnoći stihotvorina.

Moje opredeljenje za Getea, za klasicističku logiku, očigledno je. Doduše, povremeno se, pesmama s ključem, Alek, Boris i ja pridružujemo Mallarméu, simbolistima, stvaraocima hermetične poezije; ali to činimo više radi toga da bismo doprineli razuđenosti našeg stihotvorenja, i iz nekih drugih razloga (koje ni ovom prilikom neću da otkrivam), nego iz istinske naklonosti prema hermetičnosti.

Mučni nas pitanje: Kako putem stihova i strofa reći nešto bitno, ili bar zanimljivo, po mogućnosti i novo, a na neobičan, dojmljiv, uistinu poetičan način? I bez umanjivanja čitaočevog uživanja.

Načelan odgovor je, naravno, jednostavan:
Trebalo spojiti dve navedene vrste poezije.
Od svake uzeti ono što je u njoj najbolje.
Ali, vetre, kako spojiti ove suprotnosti?
Vraški težak, retko kad uspešan posao.

Ukoliko je u opusu jednog stvaraoca više pesama u kojima su ovaploćene najbolje osobine i narativne i apstraktne poezije, utoliko je on za mene originalniji, izuzetniji, značajniji.

Malarme, Valeri i njihovi istomišljenici govorili su da hermetična poezija nije za obične čitaoce, nego za veoma kultivisane. Njihovi oponenti su uzvraćali: za blazirane intelektualne manijake, za duhovne perverznejake.

Nikad neću biti u stanju da bespogovorno prihvatim hermetizam, bez obzira na to što on kod pojedinih čitalaca uvećava *zadovoljstvo u tekstu*.

S druge strane, smeta mi što je suvisla, narativna, realistička poezija neretko prožeta banalnošću. Ta banalnost potiče otuda što u narativnim stihotvorinama ima mnogo poznatog, bezbroj puta tematizovanog, obrađivanog. Forma konvencionalnih pesama je takođe već mnogo puta viđena. Ono što je opštepoznato, proučavaocima i ljubiteljima stihova miriše na banalno, čak i ako je bitno.

Danas je malo autora koji prihvataju konvencionalno, a mnogo slavljenika koji žele da po svaku cenu stvaraju dela drugačija od svega što je pre njihovog nastupa na maloj ili velikoj sceni stvoreno. Otuda u umetničkom stvaralaštvu neprekidne promene, nove tendencije i škole. Koje su, kako je Alek Vislavski više puta konstatovao, neke grane umetnosti već odvele u ćorsokak, neke onamo tek vode. "Kad stalno skrećeš sa poznatih, utabanih puteva, kad stalno ideš u novo, nepoznato, na kraju moraš da zalutaš. Da odlutaš u ćorsokak."

Taj gonič vetrova ipak neprekidno luta, istražuje – pa povremeno ponešto i pronalazi. I u slikarstvu i u arhitekturi. No ovde nisam nameravao da govorim o njemu. Nego o...

NEKULTIVISANI, TEK POKATKAD VALJANI

Srećan sam što iz svog stana na osmom spratu
ne gledam u neki susedni soliterski zid,
što se ispred četvorospratnica na drugoj strani ulice
proteže prostran, obično poluprazan parking
(bilmezi automobile radije parkiraju na trotoarima),
i travnjak, širok pedesetak, dugačak par stotina metara.
Ko zna zašto ga urbanisti još nisu zagadili zgradama.
Već godinama na njemu i tinejdžeri i matorci
gotovo svakog popodneva fudbal pikaju,
a mladi roditelji se s dečicom igraju.

Tako je bilo i prekjuče, u kasno sunčano popodne.
Dva mlada bračna para, sa četvoro sitne dece,
čitav sat su na bujnoj, tamnozelenoj travi uživala.
Žene i muževi su ćaskali, deca su trčkarala, kvičala.
Četiri ploče od belog stiropora, na kojima su
neko vreme sedeli, bračni parovi nisu nakon igre poneli,
nego su ih dečici dali. Dečaci i devojčice su
ove "igračke" pre polaska kući za tili čas izlomili.
Juče sam razbacane bele komadiće izdaleka gledao,
jutros sam se zbog njih prilično iznervirao.

Setih se engleskog bračnog para (posmatrali smo ga,
Enike i ja, prilikom boravka u Londonu, kod našeg sina).
Starac je, kad se njegov ker ispraznio, najlon kesom
parče izmeta obuhvatio i u kantu za otpatke odneo.
Engleze sam uvek poštovao, a tada sam se čiči divio!
Svojim neznanim komšijama, primitivnim životinjama,
sa prozora sam, posmatrajući bele komadiće stiropora
na zelenoj travi, besno, bezglasno doviknuo:
Kad ćete u glavi, umesto izmeta, mozga imati?!
Kad će se tamo i malo savesti ugnezdititi?!

Kvalitet svake zajednice,
zna se, rezultanta je kvaliteta
svih subjekata koji je čine.
Kvalitet vojvođanske prestonice,
jedne od najuređenijih varoši u Srbiji,
upravo gledam u radnicima Gradske čistoće.
Oni ćutke, savesno, štapovima sa šiljcima
sakupljaju papiriće, sve sitne otpatke
(i parčad stiropora) na travnjacima,
na parkinzima i trotoarima.

Valjan grad je, dakle,
u stanju da ispravlja greške
pojedinih svojih rđavih građana.
“Tako bi trebalo ‘paucima’ da sakupljate
i automobile parkirane na trotoarima”,
rekoh onomad lokalnom političaru.
“Potom da pokupite, i u zatvore potrpate,
korumpirane činovnike, mafijaše,
sve zlotvore koji unakaziše
lice i dušu Novog Sada.”

Beše predizborna kampanja,
pa se zevzek ljubazno smeškao.
U sebi me je verovatno psovao.
Na usnama su takvima opšti interesi
iznad pojedinačnih. U nutrini je obratno.
Zacelo je i njemu, kao meni, poznato
da se problemi efikasno rešavaju
samo u zajednicama u kojima se
zajednički i pojedinačni interesi
u velikoj meri poklapaju.

MARENGO PELERINA

Prizivali su vetar
koji će peševe
njihovih ambicija raskriliti.
Ni slutili nisu da će
vetar doneti vatru,
u kojoj će najizglednije
mogućnosti izgoreti.

Karavan koji se ujutru,
jedva vidljiv, leluja na horizontu,
noseći trube sivkastog, krvavim nitima
protkanog platna, toware izmirne,
zacelo i mešine pune kavaskog vina,
neprimetno je potonuo u talase
pokretnih pešćanih dina.

Nad polja koja behu
bremenita njihovim znanjem,
trudom i očekivanjem,
u podne se, pred porođaj,
nadvio oblak nezasitih skakavaca.
Iza njega ostalo je manje
nego iza siromašnih otaca.

Svetla koja su ih uveče
izdaleka mamila,
behu reklame kockarnica.
Jurnuli su ka poprištu,
iako im je razum govorio
da će ono postati
njihova kosturnica.

Nisu svi pali.
Bilo je čak i onih
koji su ojačali.
Ostali su se, radi otrežnjenja,
i čišćenja od grehova,
u planinskoj rečici
tri dana kupali.

Kad su se najzad
obrela nadomak odredišta,
iznad kojeg je obično vijorila
zastava sa cvetom krina,
primetili su da na glavnoj kuli,
na uspravnoj palici, visi
vladareva pelerina.

Zgranuti, pitali su Nebo
da li su baš svi izgubljeni,
ili se crno piše samo nekima.
A onda im oči zaiskriše.
Primetili su da vetar počinje
pelerinu da nadima
i sve jače njiše.

U LIFTU V

“Dobro veče, komšinice.
Je l’ nekoga čekate, ili vam se
više dopada vožnja drugim,
manjim liftom? Veći je, vidim,
ovde, a vi u njega dosad niste ušli.
Izvolite. Dame imaju prednost.”

“Hvala. Možda ćete se smejati,
ali u poslednje vreme strah me je
da se sama vozim velikim liftom.”

“Nije vas, valjda, neko bio napao?
Ima manijaka koji u liftovima siluju!”

“Juh! Na tako nešto nisam ni pomislila.
Nego je zimus, kao što znate, umro, jadan,
onaj lepi dečko sa trećeg sprata, Jelenko.
Videla sam pogrebničke kad su kovčeg,
još prazan, nosili u stan Kalotićevih.
A prošle nedelje sam, stojeći u prizemlju,
čula buku negde gore. Kao kad se nosi nameštaj.
Nešto kasnije spustio se veliki lift. Otvorih vrata
i užasnih se: pogrebnički su držali, na dva kraja,
kovčeg u kome beše telo komšinice Svetanke!”

“Svetanka umrla? Prošle nedelje? Nisam znao!
Obično se u takvim prilikama izlepe osmrtnice
na sva četiri ulaza zgrade, a Nebojša nije...
Jest da Svetanku duže vreme nisam video,
ali mi to nije bilo prvi put. Dešava se da neke
komšinice i komšije ne vidim, rekao bih,
i po nekoliko meseci. Šta ćete, soliter...”

“Da, živimo u soliterskom mravinjaku,
ne znajući, često i ne hajući, za zdravlje,
sreću i nesreću onih koji su nam formalno
komšije. Ne treba, onda, da se čudimo
što sami sebi na bezdušnike ličimo.”

U LIFTU VI

“Nekad sam na ravan krov
naše zgrade češće odlazila.
Preko leta sam se, s Nedom,
povremeno onde čak i sunčala.
Otkako je naš Kućni savet
vešernicu izdao onom bračnom paru
što se bavi nekim malim biznisom,
na krov nemam razloga da odlazim.
Pre neki dan smo, međutim, suprug i ja,
onamo odveli troje naših gostiju.
Želeli smo da, kao sa vidikovca,
posmatramo grad, koji se naglo širi,
i okolinu, koja se još brže širi.
Veternik se već skoro spojio
s Novim Sadom, a i Futog mu se
polako ali sigurno približava.
Svašta smo sa ograđenog krova videli,
ali ja, pre i posle toga, na poslednjoj deonici
stepeništa nisam, komšija, videla one hibiskuse
kojima ste donedavna, vaša supruga i vi,
taj deo stepeništa ukrašavali. Bili su
bujni, tamnozeleni, u velikim saksijama.”
“Sva četiri su, komšinice, jedne noći
ukradena. To zacemento nije učinio niko
sa našeg ulaza, nego neki bilmezi
koji su povremeno ovamo dolazili.
Ne mislim, naravno, na vaše goste.”
“Znam da ima svakojakih ljudi,
ali da ima i takvih koji cveće...”
“Ja se ovde, komšinice, odavno
nikakvim svinjarijama ne čudim.
U svet ne odoh kad sam mogao,
pa često samog sebe psujem.”

NA TROTOARU UZ MAGISTRALU

Da u mladosti nisam
na presudnim raskrsnicama grešio,
ili da sad mogu da biram,
na periferiji koje od svetskih
metropola bih živeo.

Pošto je bilo kako je bilo,
sad svakodnevnog sebe grickam
u provincijskoj prestonici.
Srećom, ne u starom,
zgusnutom središtu grada,
već u širokoj, soliterskoj,
periferijskoj ulici.

U monaško-robijaškoj, žutoj,
sivo-crnim prelivima prošaranoj
monotoniji siromašnog intelektualca,
povremene predvečernje odlaske,
sa suprugom, u drugi deo kvarta,
do supermarketa "Alba", na obodu grada,
doživljam kao ker pušten sa lanca.
Dok ona pazari, ja koracima
trotuar premeravam. Meditiram,
jurnjavu na putu posmatram.

Jedan pravac, dva smera,
a sijaset želja, namera, zvezda vodilja.
Iako su moje, uveren sam, veće od njihovih,
ipak im (ili baš zbog toga) pomalo zavidim.
Jer oni jure prema svojim šansama,
a ja, na deonici bulevara,
dokoličarski šetam.

Kako bi divno bilo
i stvarati i atraktivno živeti!
I na sve strane juriti,
i poslastice života gustirati,
i Delo iza sebe ostaviti!

Beše i na mojoj putanji etapa
na kojima sam od Prevaranta
mogao svašta da ugrabim.
(Dobra Enike čak smatra,
i povremeno mi govori,
da sam od života dobio
sve što sam želeo.)

Eh, tarice, da sam dobio
sve što sam želeo, ne bih mario
da me je i tane pogodilo.
Jest, ponešto sam ugrabio.
Ali to beše tako davno
da sam već i zaboravio.

CAJTNOT

Tvorac sam heuteraznizma, ali
da li to ikome sem mene išta znači?
Jesam li doista vrhunski intelektualac,
relevantan književni stvaralac,
kao što sebi govorim, kad god moram
protiv talasa vlastite klonulosti da se borim?
Ne znam. Odnedavna mi ništa nije jasno.
Primećujem samo da se u klepsidru
sve češće zagledavam. Hoću li
na kraju u cajtnotu da se udavim?

Paradoksalno je, ali samo naizgled,
da cajtnot danas muči i ljude koji nisu
stvaraoci, koji, štaviše, ništa bitno ne čine
ni za sebe same ni za zajednicu svojih srodnika.
Uzročnik navedenog fenomena je jednostavan:
Vreme u kome živimo pruža nam, zahvaljujući
razvoju tehnologije, informatike, turizma,
sporta i sijaset drugih oblika relaksacije,
svakojake mogućnosti. Mami nas da, alavi,
pokušamo da od života što više ugrabimo.

*Uzmi sve što ti život pruža,
danas si cvet, sutra uvela ruža...*
Ove stihove novokomponovane kič pesme
mnogi ljudi smatraju vrhunskim aksiomom.
Još više je onih koji se trivijalne maksime
pridržavaju, iako plačnu pesmu ne poznaju.
Zapravo, valja iskreno reći da se svi mi,
izuzev asketski profilisanih ekscentrika,
otrcane ali iskonske poruke pridržavamo,
i nastojimo da od života što više otmemo.

Nemam baš mnogo bliskih prijatelja.
(I tu je cajtnot, avaj, umešao prste:
vreme druženja sa ljudima u obrnutoj je
srazmeri s vremenom druženja sa knjigama.
Zasad, grehotan, prednost dajem knjigama.)
Primećujem da su najaktivniji, najzauzetiji
dečki koji su informatički najpotkovaniji.
Ne samo zbog surfovanja po internetu.
Ti imaju po još dve-tri zanimacije.
(Uzmi sve što ti život pruža...)

Pomirio sam se, pod pritiskom
neminovnih okolnosti, sa faktom
da ću od života dobiti neuporedivo
manje no što sam u mladosti očekivao.
Sad bih bio zadovoljan, ili bar spokojan,
ako bih svoje delo u potpunosti ostvario.
Možda ću i tu želju morati da redukujem.
Još priseban (tek povremeno uspaničen),
nalažem sebi da duh i dušu što češće
nad tastaturom kompjutera cedim.

Rešenje problema cajtnota,
koji muči mase novih galeota,
vidim i u pomenutom elektronskom
čovekovom oruđu. Budući da se danas
od života može mnogo uzeti samo ako je
svakodnevnica dotičnog valjano ograničena,
kompjuter bi trebalo da programira trošenje
vremena onih što, želeći sve, nisu posustali.
Mnogi od nas tada više neće biti ljudi
u sadašnjem smislu reči, ali...

X

RASEJANO, PONEŠTO I IZGUBLJENO

Već tri i po decenije, otkako sam napustio uži i širi zavičaj, u Kerestur, Novi Sad i Beograd putujem tri puta godišnje: u proleće (na Uskrs), u odmorničkom avgustu i krajem godine (na Božić). Od ovog šablona odstupam samo kad iziskuju vanredne okolnosti. (Venčanje ili smrt nekog od najbližih srodnika.)

U poslednje vreme ta putovanja mi sve teže padaju. Kad idem vlastitim kolima, umorim se, kad relaciju Pariz – Beograd preletim avionom, nedostaje mi (a posebno prijateljici s kojom delim doživljaje i emocije) automobil, za landranje po Vojvodini i po planinskim krajevima Balkana.

Da me u glavnom rusinskom selu, u glavnom vojvođanskom, i u glavnom jugoslovenskom gradu, ne iščekuju najbliži, i oni malo dalji, ali dragi, putovanja u prvu domovinu bih proredio. Kao što sam proredio putovanja po belome svetu.

Ah, da! Prema domaji me teraju i stvaralački razlozi.

Tetić je pre tri meseca, u avgustu, na Telepu rekao:

“Komuniciramo prilično često, i telefonom i elektronskim pismima, ali ništa ne može zameniti ćaskanje uživo; potreban si nam, o da, naročito meni i Rosvenu Romansijeru, koji je ove godine Rosven Poeta, upravo se, kao što vidiš, sprema da svoje saradnike počasti još nekolikim instrukcijama.”

“Ovog puta neće biti nikakvih instrukcija, nego bih, imajući na umu promenu u Alekovom odnosu prema putovanjima,

nešto rekao i o promeni u njegovom odnosu prema ženama”, odgovorio je romansijer na privremenom radu u poeziji. “Više puta si, Aljoša, u najekstatičnije doba mladosti, rekao da je Željka Pavlov najveća ljubav tvog života. Da tu tananu, vižljastu, vatrenu vilu sa obale Tise nijedna druga žena neće zameniti. A nekoliko godina kasnije u tvoju svakodnevicu, dušu, u tvoju erotsku maštu i stvarnost ulazile su, sukcesivno (ha-ha, sukcesivno), neke bedevije snažne konstitucije. Neva Zagorac, Antonija fon Heberlajn, Gudrun Volf... Preskačem mnoge pariske godine, zagledavam se u poslednje dve. Njih ispunjava lepa, snažna, crnomanjasta Kladija Silone.”

“Mislim da si ipak hteo da Borisu i meni daš instrukcije u vezi s tomom za koji treba da ti napišemo po tridesetak pesama”, rekoh. “Zašto onda govoriš o saputnicama na mojim životnim i ljubavno-erotskim etapama?”

“Hteo sam da govorim o pesmama, odnosno putovanjima. Ali bez žena nema ni neponovljivih pesama ni nezaboravnih putovanja. Uostalom, seti se, pa nam kaži, koliko je dama dosad slušalo tvoje reči: ‘Čovek je dotle mlad dok ga mame putovanja. A putovanja će mi dotle biti lepa i zanimljiva dok budem bio u prilici da doživljava i emocije delim sa osobom koja me uzbuđuje i nadahnjuje.’ Zar zbilja ne znaš ni za kakva druga putovanja osim za ljubavno-erotska?”

“Znam, dabome. Više puta sam po Francuskoj, a i po inostranstvu, putovao kao jedan od vodećih arhitekata studija ‘Kris-kar’. Nastojao sam da u zemlji, u varoši u kojoj boravim po službenoj dužnosti, realizujem i izložbu svojih slika.”

“Takođe si nastojao, obično i uspevao, da u dotičnu zemlju, odnosno varoš, odvedeš i gospođicu ili gospođu s kojom trenutno živiš”, napomenu Boris. “Tako si jednim udarcem ubijao tri muve, tri lepote koje su ti nadimale dušu: bogataška zdanja u stilu lokalnog neimarstva, izložbe svog nadrealizma, poetskog realizma i hiperrealizma (te slike si kasnije kačio na zidove novosagrađenih vila), plandovanja i ‘rvanja’ sa kratkotrajnim i dužetrajnim (hm-hm!) saputnicama na životnom putu.”

“Gospodo, mi smo promašili temu”, rekoh. “Hvala nebu, ne prvi put.”

UMNOŽAVANJE NEVIDLJIVOG

Kad god me Bernar Matje,
vlasnik galerije "Volparen",
obavesti da je prodao moju sliku,
vidim đavola u nasmejanom liku.

Otrcane su mu moje priče
da se osećam kao roditelj
koji je morao da proda vlastito dete.
Glumom smatra senku moje sete.

Kad god rezignirano kažem
da ne mogu da se ponavljam,
jer slikam ono što je samo jednom vidljivo,
uzvraća mi da lažem. Da se prenamažem.

Da sve bude veselije, počeo sam
da mu verujem. Odnedavna, naime,
zapažam da, tu i tamo, neke motive variram.
Znači li to da paletu i kičice treba da odložim?

Sveto trojstvo mog bića beše:
Ljubav, putovanje i stvaranje.
U prva dva domena račune već svodim.
Da li i u trećem treba crtu da podvučem?

TVRĐAVA OD UNIKATĀ

Neću rezignaciji dati maha!
Prijateljima odavno govorim
da ću i kao slikar i kao arhitekt
stvarati do poslednjeg daha.

Ako povremeno neke detalje
na platnima, pa i na zdanjima,
obrađujem kao samosvojne varijacije,
to nije znak presušivanja imaginacije.

Ponavljanje, putem variranja,
svojih originalnih specifičnosti,
može se tretirati i kao potvrđivanje
samosvojnosti stvaralačke ličnosti.

Kao što su moja ulja, pasteli,
pa i akvareli, pedigrirani unikati,
tako će i na zdanjima koje projektovah
moju ruku znalac odmah prepoznati.

Pokatkad pustim mašti na volju,
te sva svoja čeda, rasuta po svetu
(na okupu samo u monografijama),
vidim u tvrđavi opasanoj zidinama.

DRUŽILI STE SE S OBLACIMA

Ti promenljivi, šaroliki
sublimati magle i vatre
behu i čudesni i čudovišni,
već kako ih definisahu etikete.

Tek kad su se posmatrači
pomešali s protagonistima,
pokrenuta je višesmerna potraga
za pravim i lažnim vrednostima.

Vi ste često naglašavali
da je u vizuelnom svetu
privlačno ono što je pikturalno,
praktično ono što je skulpturalno.

U auditivnom svetu, rekli ste,
forma talasa je supstancijalna,
bez obzira na to što nekompetentni
smatraju da je sadržina esencijalna.

U najširem, materijalnom svetu,
u plićacima praznine i prolaznosti,
pokušavali ste da, poput upornih traperera,
pronađete makar zrnca trajnih vrednosti.

Naizgled najeteričnija sublimacija,
govorili ste, svet duha i senzibiliteta,
i po vertikali i u horizontali prevazilazi
sva čudesa, pa i prethodna tri sveta.

Pozivao sam vas da pokušamo
takvu sublimaciju da izgradimo.
Jedni od vas kao da su se dvoumili,
drugi se na predloge nisu ni osvrtali.

Jeste li zbunjeni zbog haosa
koji nas sve direktnije davi?
Košmar je uobičajen u snovima,
ali je kontraproduktivan na javi.

Minorni demijurzi među vama
rade na tome (katkad nehotice)
da se naš svet nastani gubavcima
i strvinarima, nakazama i zlotvorima.

Možda lepote doista opijaju.
Zamandaljene čak uspavljaju.
Ali kad bude minuo neželjen san,
njegov će plod osvetliti novi dan.

IZ SKICENBLOKA V

Kažu neki: U završnici života,
kad se svode integralni računi,
zbirna vrednost svih čovekovih putanja
najviše zavisi od odgovora na dva pitanja:

Koliko sam zemalja, krajeva,
reka, mora i gradova video?
S koliko sam divnih, meni lepih, osećajnih,
uzbudljivih i uzbuđenih žena ljubav vodio?

Ja živim u nadi (možda u iluziji)
da sam tek na početku završnice.
Ipak, dva retrospektivna pitanja mi se
jednom smeše, drugi put keze u lice.

Ne obuzima me seta dok odgovaram
na prvo pitanje. Naprotiv, veseo sam
kad mi neki prijatelji, pomalo zavidnim glasom,
govore kako sam i previše vandrovaao svetom.

Nisam tužan ni kad, sebi samome,
podastirem odgovor na drugo pitanje.
Nežnosti, strasti, radosti koje davah i primah
poodavno su najdragocenije moje imanje.

Setan sam jedino kad mi,
tokom meditacija, ili naglas
oslikanih sećanja na putovanja i ljubovanja,
padne na pamet da upotrebljavam perfekt.

Ranije sam pred svako putovanje
zamišljao predstojeće doživljaje.
Pripremao sam se na razne načine,
osećao zadovoljstvo i uzbuđenje.

Kad sam se, pre nekoliko meseci,
još jednom spremao za putovanje,
nisam se radovao, niti očekivao da će dani
koji su preda mnom u bilo čemu biti izuzeci.

Za mene, izgleda, više ne važi aforizam
Sigmunda Grafa: *Najvrednije i najlepše
od putovanja doživljava se kod kuće:
delimično pre, delimično posle njega.*

Izbegoh, Klodi, zahvaljujući tebi,
splašnjavanje u drugom domenu.
Ne zameri mi što ću zadržati u sebi
jučerašnju zgodu na Sen Žermenu.

“Imaš facu setnog, ne baš
srećnog, ali smirenog lafa”,
reče i brižno i veselo bivša prijateljica,
s kojom se dve decenije nisam video.

“Jao, faca setnog, smirenog.
To je, sele, prevarna maska
nekad poletnog, svega gladnog,
danas počesto zasićenog tipa.

Svašta sam, sele, iskusio.
Svakojake želje ostvario.
Na kraju sam, iza maske,
sa svojim nemirom ostao.”

Ne zameri mi, Klodi, što ću
zadržati u sebi celu skasku
o ženi koja se, dok je bila devojka,
vitka lepojka, zvala Anjes Gijone.

Povremeno mi je pozirala.
I druge slikare je opsluživala.
Od obnaživanja (i tucanja s majstorima)
u ono nezaboravno vreme lutka je živela.

Kurajber se u nju tako zacopao
da joj je razne želje ispunjavao.
Jedna od njih beše da lutka vidi Havaje.
Molokaj, Lanaj, Maui, Oahu, Honolulu.

U podnožju vulkana Mauna Loe
zamolila me je da budem drug.
Dok sam ja slikao, reče, njoj se na plaži udvarao
Džozef iz Atlante. Na kraju joj je i brak predložio.

“Beli udovac” nije dugo tugovao.
Već nakon par dana upoznao se,
na istoj plaži, sa krhkom Misako Hajaši.
Skroz sam poludeo. Zamalo je zaprosio.

Ona beše tako snishodljiva.
Ni dodir, a kamoli poljubac,
za onih nekoliko dana nije mi dopustila.
Plaža blizu Mauna Loe penom se kitila.

Četvoro aktera tvrdog porniča,
koje smo sinoć, Klodi, nas dvoje
u predigri gledali, tucali su se baš onde
gde smo se Misako i ja nekad upoznali.

Ako u prva dva čarobna domena,
istraživanju prirodnih lepota sveta,
i istraživanju duša i tela anđeoskih bića,
samo delimično ostvarih vlastite snove,

u trećem domenu, stvaralaštvu,
postigoh, čini mi se, znatno više.
Problem je u tome što sam na vulkanu
lavu oblikovao mlazevima zlatne kiše.

U dvodimenzionalnom iluzionizmu
nemam bogzna šta da sebi zamerim.
Još dodajem, eksperimentišem, sanjarim,
ali ništa bitno onde ne želim da izmenim.

Zaboravih, Anjes, juče da ti kažem
da je "Mauna Loa gleda svoje jutro"
jedna od dojmljivih nadrealističkih čarolija.
Možda ćemo još jednom da se sretnemo.

U trodimenzionalnim letovima
podosta snova sam ovaplotio.
Ali jedan, i to baš onaj koji je sve veći,
i (jao!) sve dalji, taj nisam oživotvorio.

Ne zameri mi, nežna Misako,
što tvog velikog sunarodnika
Kenza Tangea nema među mojim idolima.
Ne bih mahao krilima među metabolistima.

Ja sebi zameram što dizajniram
skoro isključivo individualističke,
takoreći malograđanske, turističke domove.
Njima neću dosegnuti neimarske vrhove.

Ni Antonio Gaudi nije, doduše,
sem nebeske "Svete porodice",
gradio monumentalna, javna zdanja.
Ali Otkaćeni je van svih upoređivanja.

Moji su ovozemaljski orijentiri,
mirisni trešnjin cvete, maštari
koji posejahu (neki još seju) samosvojna,
i manja, intimna, i golema, javna zdanja.

Paolo Portogezi, najveći maestro.
Na mom (nedosežnom) vidiku su
i Jeoh Ming Pei, Frenk Geri, Santjago Kalatrava,
Norman Foster, Pol Andre, Fon Spekelsen...

Na Helmuta Jana, kažu prijatelji,
čak i fizički, facom i stasom, ličim.
Zbog impresivnih staklenih monumenata
poodavno plejboju, priznajem, zavidim.

Helmute, miljeniče bogova!
Ovekovečen si na liku Čikaga!
Odakle ti, za onako čudesne megaobjekte,
podsticaji, ideje? Odakle ti hrabrost i snaga?

ONI SE NE PREDAJU

Kad grane sunce,
počinju da pevaju.
Kad dune vetar,
počinju da igraju.

Krševito poluostrvo su naselili
da bi se bar delimično usamili.
U okolinu, radi neophodne nabavke,
samo pet-šest puta godišnje odlaze.

Jedni posmatrači zgražaju se
pred scenama iz njihovog života,
drugima je zanimljiva i privlačna
svaka njihova nesuvisla rabota.

Putnike u nedoumicu baca
povremena napadna vriska.
Jedni govore da je u toku svadba,
drugi tvrde da je pri kraju sahrana.

Kad padne sunce,
počinju da igraju.
Kad stane vetar,
počinju da pevaju.

PORUKE U MORU VREMENA

Početak ovog leta, muvajući se
među bukinistima na obali Sene,
kupio sam "Trijumfalnu kapiju". Izdanje
s kraja četrdesetih godina minulog veka.

Krajem pedesetih je šegrtu
kod majstora Kirila Bindasa,
blagodušnog keresturskog kamenoresca,
taj roman otkrio niz prizora velikog sveta.

Ovog puta, u Parizu, nisam imao
strpljenja za više od deset stranica
nekad popularnog Remarkovog ostvarenja.
Promenio sam se. I svet se, izgleda, menja.

Bilo kako bilo, izbledela posveta
zaljubljene Ženevjev iz Grenobla
izazvala je jače treperenje nekih struna u meni
nego poznata mi sudbina romanesknih junaka.

*Mračne su, ali i svetle bile, Etjene,
ratne i poratne godine. Svetlećeš mi
čak i ako te život, poput morske struje,
jednom bude odneo daleko od mene.*

Hitlerovci u Francuskoj. Pokret otpora.
Iskrčavanje Saveznikâ u Normandiji...
Šta su u mladosti Ženevjev i Etjen preživeli!
Jesu li kasnije svoje želje i ideale ostvarili?

Deda Aron je, nakon istog mračnog
rata, na salašu za Visokim mostom
unucima pokatkad čitao odlomke iz knjige
panonskog maga Đule Ilješa "Svet pustara".

Tu čudesnu verbalnu slikovnicu
dedica je bio kupio u Somboru,
na pijaci ili vašaru. Često ih je obilazio.
(Deci je, dabome, poslastice donosio.)

Na početku knjige o birošima,
objavljene otprilike u isto vreme
kad i francusko izdanje "Trijumfalne kapije",
beše posveta fabričke sindikalne organizacije.

*Drugarici Jorgovanki, sa željom
da svojim samopregornim radom
i dalje bude svetao primer kako omladincima,
tako i pionirima, našim budućim udarnicima.*

Nestale su pustare. Poodavno su
nestali i salaši za Visokim mostom;
i socijalizam, drugarice i drugovi, mladost, udarnici...
Smešim se, a mogao bih sve to zaliti jednom suzom.

VATRE U SUŽIVOTU

Mnogo šta je drugačije izgledalo
pre mesec dana, kad sam napisao
i Rosu (i-mejlom, dabome) poslao
pesmu "Crni, smeđi, žuti, beli grad".

I upućeniji od mene mislili su
da će bunt severnoafrikanaca
u pariskim predgrađima biti prolazan.
Da van svog žarišta neće biti raširen.

Sada, kad su vatre socijalnih
i rasnih, civilizacijskih sukoba
liznule temelje evropskog multikulturalizma,
diskutuju i umereni, i apologeti radikalizma.

Zar čuveno francusko geslo
sloboda, jednakost, bratstvo
važi samo za odabrane, bele? pitaju se prvi.
Divljaci neka se odavde sele! uzvikuju drugi.

U mom vidokrugu najgorčeniji je
Žak Vernon. Kolega u "Kriskaru",
a i lični, kućni moj prijatelj. Bivši komunist,
danas desničar. Kolerik, pokatkad mrzitelj.

Sinoć je, u trećem, salonskom delu
mog ateljea, raspalio po, kako reče,
popustljivim zakonodavcima i vlastodršcima.
Nemilosrdan je bio prema svim političarima.

“Zapadnoevropske zemlje su,
šezdesetih godina prošlog veka,
grdno pogrešile kad su afričku i azijsku sirotinju
pustile u svoje gradove, u svoju mekanu utrobu.”

“Zapad je uvek robovao sebičnosti,
makar i po cenu vlastite propasti”,
setio se Rilion. “Kad su vam trebali rintaroši,
dobri su bili afrički, azijski i balkanski dođoši.”

“Rilke, ti ovim hoćeš mene da zavatlavaš?”,
reagovao je Žak žustro, ali se odmah smirio.
“Adaptirane imigrante, to znaš, nikad ne kritikujem.
Uostalom, s Alekom i s tobom se najradije družim.”

“Vlade evropskih zemalja su svojevremeno
želele da jednim udarcem ubiju dve muve”,
reče Kristofer. “I da dobiju jeftinu radnu snagu,
i da svoju, belu rasu revitalizuju svežom krvlju.”

“Prva polovina tvoje refleksije je ispravna,
druga nije”, odgovori Mark Orlović mirno.
“Ako je neko i priželjkivao izvesno mešanje krvi,
sveobuhvatnost tog procesa niko nije očekivao.”

Ja ovo ne iznosim kao zamerku Evropi.
Nijedna nacija, ni civilizacija, ne forsira
hibridizaciju vlastite rasno-etničke supstance.
Normalno je samo socijalno vrenje i mešanje.”

“Vrenja ima, ali ne i mešanja”, konstatovah.
“Obojeni su ovde potpuno marginalizovani.
Mi, beli imigranti, nemamo razloga za vajkanje.
Ako umemo i hoćemo da radimo, uspevamo.”

“E, vidiš, u tome je suština problema”,
reče Žak. “Među obojenima je mnogo
onih koji ne umeju, a neki i ne žele da rade.
Neobrazovan, lenčuga, najradije će da krade.”

“Ne pada mi na pamet da takve branim”,
otporu Mark. “Govorim samo o onima
koji žele da budu korisni, i ravnopravni članovi društva.
A ne mogu da se izvuku iz obespravljenog mnoštva.”

“Ponavljam ono što sam malopre rekao”,
oglasio se Rilke. “Dođoši behu dobrodošli
dok su gradili Francusku. Sada, kad su iskorišćeni,
Francuzi hoće da ih vrate tamo odakle su doneseni.”

“A ja tebi opet odgovaram: Oni koji
umeju i hoće da rade, nemaju čega
da se plaše”, uzvratu Žak. “Francuska je velikodušna.
Trpi čak i kritizere poput tebe, seljačino prostodušna!

Među obojenima je mnogo onih
koji više vole da se množe nego
da rade. Znaju da im zakoni svašta dopuštaju,
pa naš demokratski poredak zloupotrebljavaju.

Kroz stotina godina u Evropi će
biti onoliko obojenih koliko i belih.
A tada će socijalni, rasni, civilizacijski sukobi,
o kojima časkamo, ličiti na igre u dečjoj sobi.”

“Svetskoistorijski procesi se, prijatelju,
ne mogu zaustaviti”, reče Mark Orlović.
“Svaki narod, svaki region koji bi se začahurio,
ubrzao bi u svakom pogledu za drugima zaostao.”

“Japanska nacija je, znamo, jedna od najzatvorenijih, a istovremeno i narazvijenijih zajednica na svetu”, naumih da napomenem, bez želje da drugaru oponiram.

“U pravu si, Aljoša”, uzvratiti Mark.
“No Japanci su, kao i Kinezi, kao i neki drugi dalekoistočni narodi, priča za sebe. Oni jesu izolovani, ali sa mnogima i povezani.

Japanski jezik, i *modus vivendi*, toliko je specifičan da onamo teško prodiru čak i Kinezi, koji se svuda snalaze. No i jedni i drugi, s robom, a i sami, u svet izlaze.”

“Neki regioni sveta su, zbog ekonomskih, demografskih, geopolitičkih i inih razloga, izvoznici, drugi su uvoznici ljudske supstance”, reče Rilion glasom znalca planetarnih problema.

Rasprava se, dabome, tom prostom konstatacijom nije završila. Tekla je i dalje. Ne znam da li je šteta, ili je dobro što istorijskim zaključkom nije rezultovala.

XI

TVOJ JE I ZALET, I SKOK, I PAD

“O književnom stvaralaštvu dosad je napisano, šapuće mi stara soha, nekoliko hiljada pažnje vrednih studija, ukupno ih ima, ako im dodamo drugorazredne, trećerazredne i četvrtorazredne, nekoliko desetina hiljada (hm-hm!), a Rosvenir Glanko Šelgardon toj peščanoj planini želi da priloži još neka zrnca peska, o da, sitna zrnca pustinjskog peska, te na početak svakog ciklusa svojih pesama stavlja celinu putem koje izlaže lično, subjektivno, neretko iščašeno, pustinjačko viđenje poetskog stvaralaštva, vaskolikog i vlastitog”, reče pre neki dan Boris Hardi. “Čemu to, ekscentrični trogloditu, čemu govorenje o poetici i auto-poetici, kad su teoretičari odavno sve razjasnili, zagledaj se u svoje regale sa knjigama, prvenstveno u police sa književnoteorijskom literaturom, naći ćeš u toj lektiri bezbroj naučnih, stručnih, kompetentnih, a ne autodidaktičkih refleksija o problemima o kojima i sam kontaš.”

“Zar nismo više puta rekli da tomovi Knjige o nama nikome nisu potrebni, te moramo mi da budemo ne samo njihovi autori nego i njihovi čitaoci, analitičari, kritičari. I hvalitelji, naravno. (Ha-ha-ha!)”

“Divno zapažanje, oduševljavaš me svojim, odnosno našim stavom, baš mi je drago što tomove Knjige o nama (i o drugima) zasad čitamo samo mi, o da, ko zna zašto je to dobro, ja znam, dobro je zbog toga što su svi ljudi, ne samo mi, subjektivni, svako na svoj način doživljava jednu

umetničku tvorevinu, Rene Velek i Ostin Voren smatraju da čak i isti čitalac istu pesmu prilikom ponovljenih čitanja doživljava na različite načine, zavisno od raspoloženja i drugih okolnosti, kad bi umetnici znali kako se doživljavaju i interpretiraju neka njihova ostvarenja pali bi u apatiju, neki čak u depresiju, stoga, urbani pustinjače, uživaj u miru, samozadovoljstvu, u anonimnosti, u sjajnoj izolaciji, nećeš se sjajno osećati kad budu počeli da se nižu prikazi onoga što stvaraš (hm-hm!); godinama, decenijama kapaš nad romanesknim i poetskim tomovima, a neki prikan će ih u nekoliko poteza, što znači pasusa, saseći.”

“S pravom će to učiniti, ako sam loš pisac... Dok si govorio o razlikama u recepciji umetničkih ostvarenja, setio sam se sitne ali bitne epizode iz svog autorskog albuma. Kad je na rusinskom jeziku bila objavljena jezgrovita ‘Putanja’, jedan sunarodnik, nacionalno orijentisan, reče da mu se dopalo kako sam, u samo četiri strofe, prikazao sudbinu jugoslovenskih Rusina. Začudih se. Jest da poetski subjekt u toj pesmi upotrebljava prvo lice množine, ali meni, dok sam egzistencijalna kontanja, životna iskustva, te uzbudljiva i umirljiva osećanja u stihove raskivao, ni na kraj pameti nije palo da bi to mogla biti pesma o istorijskoj putanji, odnosno sudbini etničke zajednice kojoj, po volji Najviše Sile, pripadam. Imao sam na umu ličnu putanju mnoge individue.”

“I sam si kao čitalac subjektivan”, reče Boris.

“Tu konstataciju prihvatam. I ovim primerom potkrepljujem: Pošto decenijama mnogi teoretičari, kritičari i obični čitaoci na svim, skoro svim meridijanima ponavljaju da su najveći pesnici... zna se koji, ja sebi govorim da taj sud moram uvažavati. Ipak, i dalje ću najčešće čitati par stotina subjektivno odabranih pesama, u svetskoj kulturi uglavnom nepoznatih, ali meni zanimljivih, izuzetnih, dragocenih. Te ću pesme čitalačkim prijateljima prezentirati putem tri-četiri svoje male lične antologije – ako budem imao vremena da ih sastavim.”

VOLELA SI I OPOMINJALA

Pre četrdesetak godina,
kad bih, u mraku, u senci krošnje
lipe, zagrljenoj počeo da ti šapućem
da samo za tebe živim, da ću, ako želiš,
ogrlicu od zvezda s neba da ti sačinim,
gledala si me pravo u užagrene oči.
Prožeta srećom – ali i strepnjom.
Ponekad bi mi, tiho, nežno, patetično,
uzvratila stihovima svog sunarodnika,
romantičnog Verešmarti Mihalja:
Ne nézz, ne nézz, hát vágyaid távolába...
Ne gledaj, ne gledaj, u daljinu svojih želja,
nije ceo svet naša svojina.
Samo ono što u srce može stati,
samo to možemo našim smatrati.

Pre dvadesetak godina
nisam više nekontrolisano
govorio da ću svet osvojiti,
ali, bar pred tobom, ne skrivah
uverenje da ću ga promeniti.
Još si bila voljna da na moje
velike ludosti osmehom reaguješ,
a sitne grehove, za svet beznačajne,
za tebe bolne, da mi opraštaš.
S vremena na vreme bi me podsetila
da sam porodičan čovek, pa bi,
pre nego što ozbiljno krenem
svetske probleme da rešavam,
dobro bilo da bar pokušam
svojoj deci život da poboljšam.

Pre četrdesetak dana,
i pre dvadesetak, čini mi se,
a poslednji put pre dva-tri dana,
imala si, hvala ogolelim granama,
strpljenja da, tokom naše uobičajene
večernje šetnje, saslušaj još jedan monolog
o nesavršenosti sveta, i samoga čoveka,
o nevoljama koje već dugo lično trpim
zbog toga što u okrilju malog naroda
i neadekvatnog šireg miljea živim.
Staru priču, draga, nisi komentarisala.
Sada ti je, znam, najvažnije da deca
i unuci budu zdravi, bezbedni, srećni,
da ja što manje jedem, da se ne ugojim,
da te pre vremena samu ne ostavim.

JUGOSLAVIJO, TVOJA LUDA DECA

Rodila su te nakon Velike,
preporodila u toku Najveće,
ubila na početku Porodične tuče.
Pobednici su slavili Pirovu pobeđu,
poraženi potajno pripremali osvetu.
U miru su derišta retko vesela,
češće besna prilazila obedu.

Najveće se prema ostalima
zaštitnički ponašalo. Uvereno beše
da je u zajedničku kuću uvek
više unosilo no što je iz nje iznosilo.
Stoga mu nije bilo jasno zašto je
tako često averziju, mržnju,
otpor većine izazivalo.

Mržnja između onih
koji se krste sleva nadesno
i onih koji se krste zdesna nalevo
krvavim plamenom buknuła je
u jeku Najvećeg rata.
Za božje bezbožnike on beše
prilika za najveća klanja.

Klali su, i bili klani,
ne samo bezumni krstonosci
već i oni koje je, daleko pre
no što si se ti, nesrećnice, rodila,
turski jaram i handžar prisilio
da leđa okrenu krstu,
da priđu polumesecu.

Od troje tvoje sitnije dece,
voljena majko, omražena maćeho,
najpromišljenije, najsposobnije,
ali i najsebičnije beše derle
koje je pohađalo nemačke škole.
Ono je uvek gledalo svoja posla,
ne mareći da li ga ostali vole.

Čvršće od ovoga, za suprotan kraj
tvoje haljine držalo se prostodušno,
osunčano, siromašno dete,
koje te u normalnim okolnostima
nikad ne bi izneverilo. Tek kad su te
ostala derišta dotukla, i ono te je,
nimalo srećno, napustilo.

Najmanje je uvek bilo
i najponosnije. Ostalo ti je verno
i nakon divljačke Porodične tuče.
Tek sada, u dronjavom, kriminalnom,
mafijaško-pljačkaškom miru, ono nastoji
da se oslobodi zagrljaja najkrupnijeg,
koje ga smatra svojim blizancem.

Jugoslavijo, tvoja ćaknuta deca
rodila su te, potom volela i mrzela.
U tvom okrilju su se gložila, svima
pokazujući da te nisu zaslužila. Kad su te,
uz pomoć nekoliko belosvetskih mahera,
ubila, jedna su plakala, druga slavila.
Zbog tebe su se sva osramotila!

SRBIJO, TVOJA DECA BEŽE

Sam, na većim putovanjima
uvek sam. To je udes čoveka
koji je sa životnom saputnicom
tek delimično kompatibilan.
Ono što nas spaja jače je
od onoga što nas razdvaja.
A razdvaja nas, pored ostalog,
odnos prema putovanjima.
Ona su potrebna i mom duhu,
i mojoj duši, i mojoj vokaciji.
Za Eniku su putovanja zamor,
ugrožavanje zdravlja (pa i života),
lakomisleno razbacivanje novca.
Zbog toga obično vandrujem sam.
Poput švalera, kera, udovca.

Krajem prošle godine bulki rekoh
da na licu mesta moram istražiti
još jednu umetničko-ljubavnu epizodu
iz života Aleka Vislavskog.
Malo se durila, ali je na kraju
odluku muža ipak prihvatila.
Novu godinu dočekah u Gaudijevoj,
Pikasovoj, Dalijevoj (i Alekovoj)
Barseloni. Usred velike, razdragane,
polupijane mase na Trgu Katalonije.
Prvog januara, posle podne, vodič je,
na obali mora, blizu spomenika
Kristoforu Kolumbu, grupu obavestio
da nas napušta Cole Vukić.
(Moj hotelski cimerkolega.)

“Ima ovde neke prijatelje,
oni će mu pomoći da legalizuje
boravak u Španiji, u Evropskoj uniji”,
reče zgodna Tina dok se Cole
(sa suzom u oku) opraštao od vršnjakâ.
“Španiji su potrebni mladi radnici,
naročito građevinci, pa će on uspeti.”
“Bože, kako je to tužno”, tiho će,
svojoj drugarici, gospođa Vranković,
kad se Cole izgubio u gomili šetača.
“Ode, sâm. Gde će, jadan, noćas da spava?”
“Ne brinite vi za njega, gospođo”,
uzvratila jedna iz grupe tinejdžera.
“Taj momak ima hrabro srce.
Tvrda je to i pametna glava.”

U oktobru sadarki opet rekoh
da na licu mesta moram istražiti
deo života svog književnog junaka.
Neko vreme se opirala, ali moj poziv
da mi pravi društvo nije prihvatila.
Devetodnevno putovanje autobusom, reče,
njeno telo ne bi moglo da podnese.
Ovog puta moj hotelski cimer beše
Zdravko Manić. Čutljiv, samosvojan mladić.
Iz Pariza se u svoj Srem nije vratio
sa grupom kojoj je neko vreme pripadao.
“Srbijo, majko, deca te napuštaju!”,
zavapi u jednom trenutku sedokosi
gospodin Ilić. “Šta ćeš, nesrećnice,
ako se ona sva po svetu raseju?”

POVRATAK U BARU

Putovanje, zna se, menja čoveka.
Dovoljno je da budeš desetak dana
van male, prljave, zabačene bare
u kojoj se decenijama brčkaš,
pa da, po ko zna koji put, ojača
tvoje uverenje da je razvašarena,
zatucana, učmala sredina
u kojoj si prinuđen da živiš.

Prošle sedmice si se, lunjajući
Milanom, Parizom, Minhenom,
više puta setio dugogodišnje želje
da svoj mentalni sklop sačuvaš
od muljevitih nanosa svakodnevice
u kojoj se, otkad znaš za sebe, batrgaš.
Na Marijenplacu zaključio si da je napokon
u tvom duhu došlo do dijalektičkog skoka,
da više nećeš, nakon povratka u domaju,
čitati novine, slušati radio, gledati televiziju,
da ćeš ignorisati i političarske buzdovane,
i bogataše-mafijaše i estradni šljam.

Te bagre, nema sumnje, ima i ovde,
pomišljao si, s vremena na vreme, kad bi,
umoran od špartanja velegradom, u hotelskoj sobi
nemarno gledao koji od tamošnjih tv programa.
“Prednost turističkog doživljavanja sveta”, veli Alek,
“jeste u tome što milje u kome trenutno boraviš
možeš radoznalo da posmatraš, a ne moraš
mane lokalnog života da podnosiš.”

Prvih par dana zaista je, kod kuće,
proteklo na olimpijskoj, belosvetskoj
visini. Tvoj duh je i dalje bio van bare,
ispunjen prizorima viđenim na čuvenim
trgovima, avenijama, bulevarima,
u jedinstvenim katedralama i muzejima,
na pitomim i surovim predelima duž autoputeva
kojima je glatko klizio turistički autobus.
Trećeg dana poželeo si da vidiš
šta ima novo u sredini u kojoj živiš.
Kupio si novine, slušao neke radio emisije,
uveče si počeo u mali ekran da zuriš.

“Kao što je, duhom, dušom, karakterom,
celim bićem vezan za svoju porodicu,
tako je čovek mnogostrukim nitima vezan
i za sredinu u kojoj živi”, voli da kaže
Boris Hardi, dobroćudni mudrijaš.

“Možeš ti čeznuti za velikim svetom,
možeš povremeno onamo i da pobegneš,
ali ćeš svojoj bari uvek da se vratiš.”

NI POGODAK NE BI ISKUPIO PROMAŠAJE

U životu si toliko puta grešio,
lutaš, huljama verovao,
ubrzavao, posrtao, zakašnjavao,
krupne poduhvate započinjao,
pa praznih ruku ostajao,
da sve te promašaje sad ne bi
ni pun pogodak iskupio.

Šta bi ti, recimo, vredelo
da stekneš materijalno bogatstvo?
(Nisi rob banknota, ali se novcem
mogu pribaviti prave čari života.)
Zar se u trećoj mladosti
može nadoknaditi ono što je
propušteno u prve dve?

Četrdesetak godina kivan si na sebe
što nisi otperjao na Zapad.
Da napokon dobiješ dozvolu
za život i rad u Evropi ili Americi,
ne bi bio u stanju da je iskoristiš.
Niti bi mogao u kompaniji da rintaš,
niti bez svojih unuka da živiš.

Permanentno čezneš za putovanjima.
Da si matori Amerikanac, mogao bi
da vandruješ često (s penzionerima).
A pošto putuješ ređe no što želiš,
utehu nalaziš u konstataciji:
Toliko turista svake godine strada
u svakojakim nesrećama.

Ko nije žudeo za ljubavno-erotskim
doživljajima? Ali, avaj, kome je danas,
u epohi side, do erotskih avantura?
Hvala sidru, ti si u ova opasna vremena
ukotvljen u mirnoj, bezbednoj luci.
Bdi nad tobom anđeo čuvar,
tvoja dobra, debela žena.

U borbi za karijeru, za uspeh u pozivu,
najveći deo života si potrošio.
Nisi bogzna kako daleko dogurao,
ali si službovanje kraju priveo.
Da je bilo bolje, danas ne bi uživao, nego bi,
kao i svi značajni koji su gurnuti
u mirovinu, tiho patio.

Sve u svemu, greške, promašaje, padove
sad zaista ni pun pogodak ne bi nadoknadio.
Ali, i da je mnogo šta bilo drugačije,
životni krug bi se opet zatvorio,
ti bi danas u istoj koži bio,
i, zadovoljan ili ne, strpljivo bi
Lep Završetak iščekivao.

XII

NA SOFI, U NIGDINI, NA ULICI, U SUDBINI

“Moj brat od ujaka dosad je bar dvadeset dva puta rekao da su neke umetnosti već u ćorsokaku, jer njihovi protagonisti ne žele da idu utabanim putevima, a novi putevi ih nikud ne vode”, podsetio sam juče Rosvenira Koordinatora prilikom našeg peripatetičkog ćaskanja na dolmi Dunava. “To se najbolje vidi u savremenoj ozbiljnoj, umetničkoj muzici, koja se polako pretvara u kakofoniju sačinjenu od dreke dinosaurusa, te od režanja i cičanja, hučanja i treštanja kojekakve elektronske skalamerije; u ćorsokaku je i dobar deo slikarstva, jer mnogi protagonisti te umetnosti ne žele da se nadmeću sa tehnikom koja vizuelno reprodukuje stvarnost, a apstrakcija ih je odvela u nigdinu, u kojoj osim njih, njihovih mazarija i šake snobova nema nikoga; u ćorsokak ulazi i dobar deo književnosti, ne samo zato što od ‘konzumenata’ iziskuje vreme, koje oni ulažu u druge potrebe i atrakcije, nego i zbog toga što beletristika kao obrađivač bitnih fenomena stvarnosti gubi bitku u sve oštrijoj konkurenciji.”

“Ovi Alekovi pogledi su mi, naravno, poznati”, odgovori prikan. “Znam, a i ti znaš, kako on izbegava ćorsokak. Tako što svojim platnima, pastelima, akvarelima, tuševima i crtežima običnu stvarnost oneobičava poetskim realizmom, a apartne vlastite snove, vizije i stavove najradije otelotvoruje nadrealizmom. Već duže vreme i hiperrealizmom, kome se sve češće priklanja, valjda zbog toga što su ga dugogodišnja traganja za novinama

u domenu tematike, pa i forme, zamorila. Doduše, nije prestao da istražuje. Recimo, kaleidoskopom 'Šest aduta' – koji si ti, kako vidim, opevao poluapstraktnonadrealističkom papazjanijom – govori o bestragiji..."

"Rekao si da pesme s ključem ne treba da otključavamo, čak ni delimično, zato ostavimo Aleka, nije sad reč o slikarstvu, nego o poeziji, da, o njoj, besmrtnoj, ali danas bolešljivoj, neatraktivnoj, marginalizovanoj, mnogima čak nepotrebnoj, reci mi, Nepokolebljivi Poeto, kako da pesmom obradim ovaj ili onaj fenomen, kad sve fenomene stvarnosti, od najprostijih do naj-složenijih, sada obrađuje i nauka, i struka, i esejistika, i umetnost, i žurnalistika, o da, naročito audio-vizuelna žurnalistika, zvana televizija, ta opsenarka, vila, vračara, aždaja, guta sve ostalo, a najradije pažnju i vreme prostodušnih ljudi; kako da pesma, ta senzibilna, krhka, nepraktična, u priličnoj meri anahronična cura ili dama, opstane u tako oštroj konkurenciji?"

"*Svaka roba ima svoju mušteriju*, veli narod. Televizija je danas u životima običnih ljudi najrasprostranjenija paukova mreža. Stoga mi se dopada što taj fenomen i ti želiš da razmotriš, bar površno, u prvoj polovini poglavlja."

"Biće to zaista površna, parcijalna, jednostrana, neatraktivna obrada."

"Površna, parcijalna i jednostrana može da bude, jer ti nisi dužan, bar ovom prilikom, da fenomen audio-vizuelnog medija obradiš detaljno, ozbiljno, objektivno, kao naučnik ili stručnjak. Samo neatraktivna neka ne bude. Apartnost, iščašenost, oneobičavanje, rekli smo, spadaju u najbitnija obeležja umetnosti. Sećaš li se šta je Alek, pre mnogo godina, rekao u Minhenu, u ateljeu Konrada Grajfhagena? Relevantna umetnička dela su ona koja ne može stvoriti bilo ko, jer izuzetnu sposobnost poseduju samo kontemplativni i talentovani, radoznali i maštoviti, inteligentni i obrazovani, u tehniku stvaralaštva upućeni pojedinci. Najzad, izuzetna umetnička dela treba da sadrže, i isijavaju, neku, makar sitnu inovaciju, ako su već krupne retko dosežne... Tako je govorio tvoj ujčević, a ti sad razmisli, pa ćeš shvatiti zbog čega se umetnička obrada bitnih (i nebitnih) fenomena stvarnosti razlikuje od drugih vrsta obrade istih."

PRVA RUSKA TV ŽVAKA

Sa Alekom svaku tematiku koja nas
zaokuplja, inspiriše, obogaćuje, menja
(pa i mnoge probleme koji nas se ne tiču),
razmatram u proseku dvadeset dva puta,
sa Rosvenom bitne fenomene verbalno,
diskurzivno, takoreći naučno (hm-hm!),
obrađujem oko trideset tri puta,
a ako ovim mudrovanjima dodam
istovrsna ćaskanja sa Igorom, Jasenkom,
Teofilom, Jeremijom, sa bližim i daljim
rođacima, kolegama, prijateljima, susedima,
mogu reći da svaku problematiku
koja me zaokuplja, zabavlja i inspiriše
češljam ukupno četrdeset četiri puta.

Sa Rosvenom sam dosad
petnaestak puta razgovarao
o naučnoj, stručnoj, esejističkoj,
umetničkoj i žurnalističkoj obradi
bitnih fenomena stvarnosti,
i svaki put smo (uvek na drugi način)
zaključili da je naučna obrada najdublja,
najobuhvatnija i, za laike, najsuvoparnija,
da stručnjaci konkretizuju, razrađuju, u praksi
realizuju neke segmente naučnih spoznaja.
Umetnička obrada stvarnosti, govorili smo,
od naučne, stručne, pa i esejističke,
razlikuje se po tome što, osim širenja
"baze podataka", na ugodan način,
kroz estetska i druga zadovoljstva,
obogaćuje i oplemenjuje celokupan
čovekov mentalni sklop, koji čini
trojstvo: duh, duša i karakter.

Publicistička, feljtonistička,
žurnalistička, naročito televizijska
obrada prošlosti i sadašnjosti
neretko je površna, efemerna,
ali je po pravilu i živopisna.
Zato je u narodu tako raširena.

Čestica naroda zvana Boris Hardi
najradije gleda putopisne i takozvane
naučne tv emisije, i pri tom voli da kaže
kako putovanja kroz prostor naš život
obogaćuju neposrednim doživljajima,
putovanja kroz vreme naš duh
obogaćuju naknadnim saznanjima.

Ko ima dovoljno i novca i vremena,
može da sebi priušti obe vrste putovanja.
Ako ti je buđelar sparušen, a mašta bujna,
i radoznalost neutaživa, knjigu u šake,
pa putuj, bez karte, na sve strane.

Upoznaćeš predele, ljude i narode,
običaje, svakodnevne životne zgode,
videćeš ratne pohode, bitke, pogibije,
nakon njih mirovne konferencije.

Pisana reč je najbolja sonda
za istraživanje života, a pogotovo
svetlih i tamnih naslaga vremena,
jer su teza, dokument, refleksija
i interpretacija najpouzdanije alatke
u rukama arhivskog rudara.

Filmski i televizijski kaleidoskopi,
ekranizacije istorijskih dogodovština,
služe mi za dopunsko, kućno istraživanje
poluosvetljenih i zatamnjenih dubina.

Knjiga, moram i to reći, retko kad može
tako plastično, uverljivo da dočara
sukus događajâ, aromu epoha,
kao audio-vizuelna vračara.

Prožet prezirom prema
efemernim latinoameričkim
mehurima od sapunice ili žvake,
kojima su često prekriveni
mnogi jugoslovenski mali ekrani,
u poslednjih nekoliko godina
ne troših vreme i nerve ni na jednu
od tih mentalnih pantlijučara.

I tako bih, na nezagađenim intelektualnim
visinama, živeo možda još godinama,
da krajem zime, jednog predvečerja, nisam,
malo zbog dosade, malo iz radoznalosti,
prebirao po tv kanalima, i slučajno
naleteo na epizodu "Kneginje Anastazije",
prve, za mene kao tv gledaoca,
savremene ruske serije.

Rusija (kao i Srbija) svoj sjaj,
svoju veličinu i slavu vidi u prošlosti,
što ilustruje i pomenuta serija.

Car Nikolaj Prvi, carević Aleksandar,
generali, dvorske dame, svakodnevica
u raskošnim, smrtnicima nedostupnim odajama,
te u provinciji, na imanjima kneza Dolgorukog
i barona Korfa, spahije, kmetovi, sluškinje,
životne zavrzlake, ljubavni jadi, bračne razmirice,
i na vrhu i u podnožju društvene piramide,
sujete, prevare, spletke, borbe za karijere,
veštice, nesrećne devojke, sukobi lafova,
sve po šemi latinoameričkih sapunica.

Ipak me je (hm-hm!) mesecima držalo,
jer je Rusija devetnaestog veka
već odavno moja miljenica.

STO PRVA AMERIČKA TV ŽVAKA

Ako mi je Rusija, naročito ona carska,
monaška, spahijska, mužička, teška
(ali, iz današnje perspektive gledano,
nepatvorena Rusija devetnaestog veka),
od gimnazijskih dana miljenica,
Amerika uopšte, a naročito Njujork,
njena neformalna prestonica
(koja je ne samo čudesan konglomerat
što nudi milion mogućnosti već i lavirint),
za mene je privlačna nepoznanica.
Još pre petnaest godina, kad je buljuk svoje
tri sedmice prvi put kao bazu držao kuću
familije Arona Drugog, u Torontu, kad smo
neumorno lunjali Kanadom i Amerikom,
kao crvi sladismo se i Velikom jabukom.
Miron je, naime, insistirao da sledimo tragove
davne deda Aronove maršrute, a dedica je,
u epohi što liči na priču iz hiljadu i jedne noći,
Obećanom zemljom bio fasciniran, dabome,
već na prvi pogled, upućen Kipu slobode.

Onomad, sećajući se Menhetna,
a podstaknut i uživanjem u ruskoj
carsko-spahijskoj šećeruši,
počeh, na zaprepašćenje mog kolege
dr Jeremije Domovića, da trošim
još jednu rastegljivu žvaku.
"Seks i grad", *najgledanija svetska tv serija*,
tako su je mesecima reklamirali i autori,
i distributeri, i emiteri, zacemento i frizeri.
Reklame toliko mrzim da sve što one nude
a priori odbijam. No mesto radnje serije
beše pupak sveta, san svake lutalice.

Njujork, Amerika, golicava
tematika, čuvene glumice...
Očekivali smo, šurak Teofil i ja,
poslastice čak i za nas matorce;
ali već nakon prvih nekoliko epizoda
dosadila mi je družina slobodnih žena,
iako su na mahove zanimljivo pričale
o ljubavi i seksu, o braku, životu.
Neuverljiva mi behu njihova ekspresna
uspostavljanja i raskidanja veza s prikanima;
smenjivalo se, kao na brzoi traci, svašta,
od Njujorka nisam video skoro ništa.
Hvala sohi, termin emitovanja te serije
većim delom se poklapao s "Anastazijom",
pa sam u njujorški mikš uskakao samo kad bi
ruska priča bila presecana reklamama.

Letos, kad je emitovanje
obeju serija već bilo završeno,
na tezgi jedne knjižare primetih
knjigu Kendas Bušnel "Seks i grad".
Prelistah je i, razume se, kupih.
Već nakon prvih nekoliko stranica
sa zadovoljstvom konstatovah da se
beletristička pita (s jabukama) razlikuje
od brzometne, haotične tv papazjanije,
da to štivo čine zanimljive refleksije.
*Na Menhetnu i dalje ima mnogo seksa, ali onog
koji se završava prijateljstvom i sklapanjem poslova,
a ne romansom. Ovih dana, svi imaju prijatelje
i kolege; niko nema prave ljubavnike
– čak i ako spavaju zajedno.*
"Hladni, drveni Anglosaksonci",
prokomentarisao je diskretno moj šurak.
"Mene raspaljuju i obične prostitutke.
A kad se dočepam normalne švalerke,
sijam, plamtim – sasvim poludim!"

Nije moj šurak, zagoreo, napaljen,
u svoju Vesnu, ali i u buljuk drugih žena
zaljubljen prikan, tema ove pesme.
Sad želim da, dvadeset drugi, trideset treći,
možda i četrdeset četvrti put, razmišljam
o razlici između dva najbitnija, najprijatnija,
najatraktivnija, najdelotvornija medija:
o televiziji i knjizi, razume se.
Neću kazati ništa novo, ali moram reći
da je audio-vizuelna prezentacija stvarnosti
ne samo najživopisnija, najzanimljivija,
populusu najuverljivija, nego je
pokatkad i najobuhvatnija.
Ipak, knjiga, i zavodljiva i otrcana dama,
u poređenju s televizijom još ima, bar
u mojoj sobi, više prednosti nego mana.

Čovek, život, stvarnost, sav svet
može se prikazati putem najrazličitijih
dogodovština, prizora, zvukova,
reči u virovima dijaloških slapova.
Ali svaki detalj, kao i totalitet stvarnosti
najbolje se, najpotpunije može prikazati
verbalnim, intuitivno-diskurzivnim poljima,
koja ne podležu redukcionim kalupima.
Da je Kendas Bušnel u audio-vizuelnu verziju
"Seksa i grada" unela sve celine koje čine knjigu,
to ne bi bila *najgledanija svetska tv serija*,
nego razvučena, ubistvena papazjanija.
Da je u knjigu unela samo ono što, u vizuelnom
i verbalnom obliku, nudi serija, da među korice
nije unela mnoga zanimljiva, bitna zapažanja,
ja te stranice ne bih smatrao vrednim čitanja.

ŽELJE, OSTVARENJA, UTEHE, KAJANJA

Svako od nas tokom života,
naročito kad zađe u zrelo doba,
povremeno rezimira pređenu putanju:
pravu ili krivu liniju, deo elipse ili kruga.

Najsmešniji su mi trivijalni prikani, koji,
iako nisu odmakli daleko od polazne tačke,
ipak smatraju da su uspešne, značajne zverke.

Vinko Lisi, Alekov i Rilionov srednjoškolski drugar,
ostao je, kao tehničar, nadomak Kucure, u Vrbasu,
ali je sobom i svojim životom ipak zadovoljan,
jer je u preduzeću, veli, na dobrom glasu.

Samozadovoljnim mediokritetima ironično zavidim,
ali se s mnogo više zanimanja i analitičke pažnje
u životne putanje drugih prikana zagledavam.

Moj ujčević Aleksandar Vislavski
i na životnom i na stvaralačkom putu
postigao je, po mišljenju svih nas
koji ga poznajemo, veoma mnogo:

već ravno tri decenije živi u Parizu,
a dosad je svake godine bar jednom,
bar sedmicu-dve, boravio, kao slikar,
arhitekt, esperantist ili turist,

u kojoj evropskoj, severnoameričkoj,
južnoameričkoj, azijskoj ili afričkoj
metropoli ili varoši, o da, Alek uživa,
putuje, stvara, više vajdi spaja.

Ipak, nije sasvim zadovoljan ni plodovima
koje je okusio na životnom putu, ni onim
koje ubire na stvaralačkom polju, jer je
u mladosti imao malo drugačiju viziju.

Miron Vislavski, moj drugi ujčević,
nije se, za razliku od Vinka Lisija,
čak ni u opštinskom središtu skrasio,
nego se, sa diplomom metalostrugara,
iz Kule na salaš za Visokim mostom vratio.
Danas živi u svom (Alekovom, Rosvenovom i mom)
Keresturu. Kao što je deda Aron unucima nekad bio
prikežište, svetište, rajsko drvo, sidro na salašu,
tako je sad Miron braći utočište na Kurtom šoru.
O životnim uspesima i neuspesima retko razmišlja.
Voleo bi, priznaje, da su mu najmiliji: sin, nevesta,
dvoje obožvanih, već izđikalih unuka, "pri ruci",
ne u dalekoj, ogromnoj, bogatoj, hladnoj Kanadi,
ali utehu, on i Oksana, nalaze u ovdašnjim unucima,
trima anđelima, koji, sa mama Serafom i tata Živkom,
žive u obližnjoj Kuli. ("Tamo se ti, paoru", peckam
burazera, "nisi skrasio sa Natalijom Pašovom.")

Dr Boris Hardi, filozof istorije,
bez zapaženijeg naučnog dela,
ipak se odavno ogleda ne samo
na životnom već i na tvoračkom putu.
Čovek ne mora napisati značajno delo
da bi postao znamenit pisac, dovoljno je da se
znamenitim oseća, rekao sam nekoć Rosu.
Tešio sam ga, bodrio, a pomalo i zavitlavao,
lepo sam se, o da, baš lepo zabavljao.
Sada mogu da tešim, i zavitlavam, sebe,
jer naučne radove imam samo u fragmentima
i, kako Alek i Rosven kažu, u usmenim izdanjima.
Gledajući muke upravo ove dvojice ambicioznih,
većito gladnih, žednih, nezadovoljnih drugara,
zaključujem da u skromnosti čuči sreća.
A kad pomislim na one koje najviše volim,
znam da sreće imam i više no što želim.

Najčešće se zagledavam u putanju
prikana sa najdiskutabilnijim željama
i ostvarenjima: predmet moje pažnje je
Rosvenir Glanko (kao tvorac heuteranizma,
romansijer i pesnik, R. G. Šelgardon).
Malopre je moju sobu, nakon našeg podužeg,
čas opuštenog, čas nadahnutog ćaskanja,
napustio upravo on, Rosven Rastrzani.
Kad je došao, televizor beše uključen.
Htedoh da isključim opsenarsku škrinju,
što mi stalno nudi neku gumenu kosku,
što mi kvari imidž visokog intelektualca,
ali je dragi gost naložio da to ne činim.
Predložio je da samo ton isključim.
Dok smo razmatrali pojedine aspekte
Etičkog heuteranističkog principa,
na malom ekranu je krupna žena
"nemo" grdila smotanog tipa.

Rosven je, iako skoncentrisan
na tematiku naše rasprave,
uzeo daljinski upravljač i počeo
da pritiska tipku za promenu kanala.
Naleteo je na panoramske kadrove
planinske provincije negde u Italiji,
na obrađene vinograde u prvom planu,
na šumarke, pašnjake i planine u daljini.
Dok smo nas dvojica pokušavali da sagledamo
neke segmente morala, perimorala i antimorala,
preplanuo, mršav italijanski vinogradar je
nešto objašnjavao nevidljivom reporteru.
Snimatelj je s vremena na vreme
pogledom kamere lutao po obližnjim,
pa sve daljim, prelepim vinogradima,
šumarcima, pašnjacima, planinama.

Rastrzani je, slušajući me,
počeo pomno da zuri u fascinantne
provincijske vinogradarsko-stočarske,
pitome i divlje planinske predele.
"Kako zavidim ljudima što žive tamo!",
izbaci iz sebe čežnjivo, gotovo ljutito.
"Po ceo dan, tokom skoro cele godine,
na svežem su vazduhu, u prekrasnoj prirodi.
Jest, posao im nije lak – ali je, vrag neka me nosi,
ipak lakši od svakodnevnog višekratnog sedenja
za kompjuterskim stolom, od razbijanja glave
nad osvitnim heuteranističkim principima,
nad romanesknim i poetskim tomovima,
nad raznim dokumentarnim celinama."

Osmehnuh se, uživajući u mucu
dragog prijatelja, i u replici kojom ću ga
podjariti, kojom ću njegovu muku uvećati.
"Ko ti brani da batališ, bar s vremena na vreme,
svoje preokupacije, ambicije, pretenzije, šandrmacije,
da dođeš sa mnom kad god idem u mili nam Kerestur
da pet-šest dana, na Mironovim njivama, učestvujem
u setvi, žetvi, vađenju repe ili berbi kukuruza."
"Da, bilo bi lepo vratiti se u ruralnu idilu,
u nezaboravne dane našeg detinjstva",
uzvрати Rosven setno, kroz diskretan uzdah.
"Ali, pet-šest dana... Znaš li ti koliko ja stranica
dobrih knjiga za pet-šest dana mogu da pročitam,
koliko stranica nekog svog toma da napišem?
Uh, proklet sam! Deformisan, iz normale izbačen!
Krivo mi je što samo u monaškoj ćeliji dirinčim,
a više nisam u stanju kao čovek da živim!"

ŠEST ADUTA

Zastave koje sam, u civilizaciji
Aristotela, krstašâ, renesanse
i konclogorâ, pocepao,
maske koje sam raskomadao,
bile su samrtnički bele.

Kauboji koje si, u civilizaciji
Indijanaca, kratkih i dugih cevi,
zlatne groznice i neboderâ,
obožavao, silosi koje si aktivizmom punio,
kesoni mostova koje si hrabro gradio,
iznutra su mestimično bili crni.

Voda koju brkajlija, u civilizaciji
latifundista, slamova, narkodilerâ
i polupismenih marksista, zagađuje,
hunta koju povremeno favorizuje,
i dalje je nečovečno zelena.

Staza kojom, u civilizaciji
kopalja, strela, pustinja i prašuma,
poput pantera gipko hodamo,
trava savane u kojoj šapućemo,
danas je, kao i uvek, sumorno žuta.

Veselje koje će vas, u civilizaciji
handžarâ, minaretâ, burnusâ i kamila,
krepiti, učenje koje će ga potisnuti,
bezumlje koje će se u njega ugnezditi,
osvetničko kamenje koje će vas zasuti,
decenijama će biti krvavo crveno.

Džipovi kojima će, u civilizaciji
Aboridžinâ, kengurâ, pridošlica
i rasnih ovaca, žene upravljati,
zalivi koje će one gledati,
biće svetlucavo plavi.

Pošto sam na Švarcvvaldu
lekovito korenje sakupio,
potom ga, po savetu starice,
na tihoj vatri skuvao,
pošto si ti, u Arkanzasu,
mamce rasporedio,
i u šumi na kamionet
burad baruta natovario,
na planini blizu Kočabambe
geriljeros municiju sakriva,
tihim glasom budi saborce,
na zborište ih poziva.
Pocepana jedra mi večeras,
u smiraj vetra na Nilu, krpimo,
logorske vrane, što krešte
nad topovima, u izvidnicu teramo.
Vas trojica morate ovaj melem
na šestoglavom obronku prosuti,
iako ćete za koji dan možda,
u bici kod Kandahara, poginuti.
Ni ostalima bele devojke iz Adelaide
neće vodu donositi, rane vidati,
u nebo će se sami, proklinjući
neme zvezde, zagledavati.

SAMAC U MONTREALU

Obično su ruralni šorovi Telepa
ili travnate deonice dolme Dunava
ambijenti Rosvenovih i mojih
šetnih razmena mišljenja.

Kad prijatelju idem, državnički rečeno,
u uzvratnu posetu, sastajemo se
na bulevaru što razdvaja naša dva kvarta,
ispred novog supermarketa "Alba".

Pre nego što krenemo, pešačko-biciklističkom
stazom, u šetnju duž dvosmerne automobilske reke,
pre nego što zaronimo u sociološku, političku,
istoriografsku ili književnu tematiku,
ja uvek osmotrim jednu od tri petospratnice
preko puta supermarketa, i snuždeno se upitam:
Kako li se osećaju, o čemu sad razgovaraju
dvoje starih, koji sina i imaju i nemaju?

Dobriilo Jakić, tridesetpetogodišnji
introvertni momak, kolega mog Igora
u "Elektroopremi", iz one soliterske kuće
zaputio se u velikosvetsko bespuće.

Ovde je, u svom preduzeću, imao status
jedva primetnog, ali uvaženog iženjera,
i, u valuti slupane zemlje u tranziciji,
platu za popunu ovećeg buđelara.

Otac i majka, bolešljivi penzioneri,
živeli su samo za svog jedinca,
a Dobrilu se činilo da njegov život
u Novom Sadu nema smisla.

Odlučio je, poput mnogih pripadnika
jugoslovenske izgubljene generacije,
da svoj put nađe na drugom kraju sveta,
u golemoj, pustoj, bogatoj, hladnoj Kanadi.

Tu je, među prikanima, često
bio gađan epitetima smetenjaka,
smotanka bez atraktivnog društva,
šonje bez ljubavnice, čak i bez prijateljice.
“U službi fahidiot, u privatnom životu
čistokrvni idiot”, govorili su šereti.

U Montrealu, u kome duvaju ledeni, surovi,
kapitalistički, čemerom tuđine prožeti vetrovi,
Dobri je osetio uvećanu težinu svojih hendikepa;
uskoro će biti dve godine kako je preleteo Baru,
a još se, na arktičkoj promaji, što brije ravnice,
smrzava u kombinezonu elektromontera
(teže mu pada praznina samačkog stana).

“Zar si se zato, sine, školovao?”, govori otac u slušalicu.

“Reci Kanađanima da si elektroinženjer, ne monter!”

I-mejlom se Izgubljeni sve ređe javlja drugovima,
a telefonski razgovori s roditeljima natopljeni su
prekorima iskazanim i rečima i uzdasima.

“Dobro sam, sine, sve je u redu”, govori majka.

“Samo mi ti, čedo, budi dobro. Oženi se, i dovedi je,
makar bila strankinja. Tako bih volela unuka...”

“Ja sam, uzdaniče, preuzeo slušalicu, jer su mamu
zagušile suze”, veli otac. “Ispuni joj želju što pre.

I duša i telo boluje, svakim danom je sve gore.

Moram da te podsetim: Plakali smo stalno,
i patili, kad si bio na frontu kod Vukovara.

I sada nas, sine, golema patnja razara.

Tada smo strepeli da nam se nećeš
živ vratiti, a sada, Dobri naš, strepimo
da mi tebe nećemo živi dočekati.”

BALKAN U VOJVODINI

Rosvenova i moja peripatetička
razmena refleksija, ideja, stavova,
te informacija o novostima u velikom,
i u našem malom, lokalnom svetu
uvek počinje na završetku bulevara
koji se oficijelno zove Futoški put,
na početku dvosmerne automobilske reke
koja se oficijelno zove Novosadski put,
a narod je već desetak godina naziva Krajiški bulevar,
o da, Krajiški, jer su s obe strane saobraćajne magistrale
nanizane kuće i firme biznismena, trgovaca, preduzetnika
izbeglih iz Bosne i Hrvatske tokom Jugobalkanskog rata.
Iza tih zgradurina su, i levo i desno, na donedavnim poljima,
takođe, duž ulica formiranih mimo urbanističkog plana,
narojene kuće Krajišnika, Ličana... Srba iz svih krajeva
u kojima su pucale puške, sevale oštrice noževa.

“Hajde, ostavimo po strani bezumlje
dobrovoljnih, i nesreću prinudnih učesnika
u krvavom, sramnom Jugobalkanskom ratu”,
reče Rosven pre par sati, u predvečerje.

“Ali zašto su svoju iracionalnost, aljkavost,
nesposobnost da sebi životnu sredinu urede
u skladu s elementarnim civilizacijskim normama,
sa divljih brda preneli u pitomu Vojvodinu?

Baci pogled na ulice što se protežu u daljinu, s obe strane
vašarski oivičene magistrale kojom šetamo. Uzane su,
bez trotoara, travnatih pervaza i drvoreda. Na kolovozima
pešaci su izloženi pažnji i nepažnji vozača automobila.

Ovo, koliko znam, jeste takozvana divlja gradnja,
i arhitektonska i urbanistička. Ipak, zar ovi nesrećnici
ne behu u stanju da, individualno i kolektivno, razmišljaju
da će u ovim kućama i ulicama celog života da stanuju?”

“Dosad sam bar četrdeset puta učestvovao u dijalozima, i u širim raspravama o balkanizaciji Vojvodine”, uzvratih spokojno, udišući opojan miris pečene jagnjetine, što se širio iz pečenjare postavljene ispred drumske mehane.

“Pojedinci, grupe, pa i veće etničke skupine, imaju pravo da se, u potrazi za boljim životom, seljakaju s kraja na kraj sveta, ili kontinenta, a pogotovo iz regiona u region države u kojoj žive. I Jugobalkanci imaju, poput Mađara, Rusina... znatno rasejanje svoje populacije na Zapadu, ali se sa brdâ odavno sele i u panonsku ravnicu.

Samo tokom minulog veka dogodile su se tri velike seobe Srba sa juga na sever: naši dedovi behu mladi u vreme njihove migracije nakon Prvog svetskog rata, naši očevi behu mladi u vreme kolonizacije Vojvodine nakon Drugog svetskog rata, mi smo bili relativno mladi u vreme dolaska izbeglica tokom i nakon Jugobalkanskog rata.

Srbi, koji su pre pedesetak godina činili polovinu stanovništva naše pokrajine, sada čine tri četvrtine; što i nije loše, jer su osvežili njenu ostarelu krv, a oni imućniji, poput vlasnikâ ovih kućerina i firmi, pojačali su njenu privredu. Prema tome, prikane, ne jedi se zbog nove demografske slike Vojvodine, nego daj da u jednoj od čari Balkana uživamo: da sednemo za sto na tremu drumske mehane i da se pečenom jagnjetinom sladimo.”

ČEŠAGIJA, NATEGAČA, VEJALICA, OPAKLIJA

Pradedu je, u hataru,
očistio ralo, plug ubacio
među lotre, cimnuo kajase
i konje pognao prema salašu.

Zaustavio ih na neomeđenom gumnu,
skinuo plug sa kola, uneo ga u kolnicu,
pomerio, stenjući, krezubu drljaču,
žitom dopola napunio mericu.

Prababa je izvadila kalem iz čunka,
još jednom snažno povukla brdilo,
pogladila izatkanu prugastu krparu,
jeknula, i okrenula leđa razboju.

U kuhinji je obrisala masnu stapajicu,
iz stapa izvadila četiri grudve maslaca,
prazne čupove za mleko, oslikane ružama,
natakla, duž ograde, na vrhove letava.

Deda je, u selu, poneo kosir,
svratio, ukraj dvorišta, u kačaru,
preместio dva prazna vinska bureta,
sa klina skinuo pršnjak i šubaru.

Došepao je do kamare u dnu kućišta,
kljukom-udicom načupao naramak slame,
ubacio ga u korlat, među krave.

Baba je samlela nekoliko pregršti čvaraka,
umesila testo za dve tepsije pogače,
iz štaloga donela uvezan snop ogrizina
i raspirila vatru u zemljanoj peći.

Petrolejom je napunila stakleni trbuh lampe,
zabradila lice, ponela ispražnjenu flašu,
i obrela se na pustom sokaku.

Otac je, u varošici, ispratio
mušteriju, složio saračke alatke,
iznutra zaključao vrata radionice,
pihtiju na trem izneo iz pivnice.
Nakon ručka, i podužeg dremeža,
otišao je da pregleda iskidan sersan
kod paora na Obodnom sokaku.
Majka je, opravši posuđe, i naćve,
isekla rudu stvrdnutog, juče skuvanog
domaćeg sapuna, nakljukala guske,
ispeglala vezene ručnike.
U bašti je najpre zaposlila motičicu,
a zatim probirljivo ubrala povrće
koje će sutra odneti na pijacu.

Sin je, u velegradu,
popravio preslicu,
kolima se, sa ženom,
i dragim antikvitetom, odvezao
u Jugoistočni kvart, kod sestre,
znajući da će dobiti pohvale.
Kćerka (i sestra) telefonom je
prijatelje pozvala na otvaranje
kućnog etnografskog muzeja.
Pegla koju zagrevaju žeravice,
lampa sa fitiljem u trbuhu, gnalo,
preslica, džega, kovrčalo...

IŠČEZAVANJE NARODIĆA

*Aljoša, moj belosvetski ujčeviću,
nas dvojica učestvovali smo u pisanju
svih Rosvenovih romanesknih i poetskih
tomova, da, baš svih, a danas pre podne,
prvog dana treće dekade novembra,
taj prikan učestvuje u pisanju
ove moje i-mejl epistole.*

*Nebo je sivo, prepodne tmurno, na Telepu,
i u većem delu Vojvodine, provejava prvi sneg,
to mog daljeg suseda (sa Novog naselja)
čini srećnim, o da, njemu je, kao što znaš,
vreme utoliko lepše ukoliko je drugima ružnije,
on voli teške sive oblake, kišu, vetar, sneg,
obožava kišurinu, vetruštinu, vejavicu,
danas mu je lekovito jesenje-zimsko sivilo
naročito potrebno, jer je kod mene došao
sumoran, moglo bi se čak reći mračan.*

*Nikad ranije ga, kaže, nije tako pogibeljno
opaučila tragična činjenica da pripadamo
malom narodu, mikroetnosu koji iščezava,
kao sinoć, u središtu rodnog nam Kerestura,
u dugačkoj, zadovoljavanju potreba tela,
duha i duše namenjenoj sali Restorana,
na promociji antologije rusinske poezije
"Oslepljen slavuj", u koju je antologičar,
akademik Tamaš, uvrstio i njegov
ciklus "Iščezavanje zavičaja".*

*Na toj promociji, kojoj smo, razume se,
prisustvovali i nas četvoro: Oksana i Miron,
Jasenska i ja, Rosven nije pročitao nijednu
svoju pesmu iz pomenutog ciklusa, nego,
Aljoša, tvoj novopečen stihovan zapis
"Susreti s mrtvim besmrtnicima I".*

*“Sve bi to bilo lepo, ugodno, veselo,
da u delu sale namenjenom auditorijumu
nije bilo mnogo praznih stolica”, reče malopre
interpretator tvog besmrtnog ostvarenja.*

*“Naši sunarodnici retko imaju mogućnost
da na jednom mestu gledaju i slušaju
najbolje svoje pesnike. Keresturci sinoć
tu mogućnost ipak nisu iskoristili.”*

*Osmehnuh se, spokojno, dajući time prikanu
na znanje da ne delim njegovo nezadovoljstvo,
potom krenuh u opravdavanje meštana
najdražeg nam i najvažnijeg sela na svetu,
nisu oni drugačiji od meštana bilo kog drugog sela,
zacelo ni od građana bilo kog grada na planeti,
a velika većina meštana selâ i građana gradova
uveče najradije sedi kod kuće, ispred malih ekrana,
televizija, televizija, neodoljiva je njena magija,
govore i opčinjeni i intelektualno nadmeni.*

*“U redu, televizija. Ona puni, najčešće ispraznostima,
no ponekad i respektabilnim vrednostima, sijaset soba,
neizmerno mnoštvo lakih, ali i mnogo otežalih glava”,
uzvratu Rosven. “Ona zadovoljava devedeset devet posto
informativno-političko-kulturno-umetničko-zabavnih potreba
običnih ljudi. Ne leži, međutim, sva krivica na opsenarki.
I pre dvadesetak godina su postojale čarobne kutije,
a ipak je bilo mnogo više ljudi na mitinzima poezije.”*

*Složih se, nekad je zaista, u okvirima festivala “Crvena ruža”,
na mitinzima poezije “Strune srca” bilo po dvesta-trista duša,
bilo pa prošlo, vremena se menjaju, svi znamo, i ponavljamo,
a kada to kažemo, imamo na umu da se menjaju ljudi,
da se menja njihov život, unutrašnji i spoljašnji,
on je donedavna bio u svakom pogledu, mentalnom
i materijalnom, siromašniji, mnogi meštani bili su prožeti
plemenitom naivnošću, razdoznalošću, optimizmom,
entuzijazmom, nije taj entuzijazam bio ravan onom
iz vremena obnove zemlje nakon Najvećeg rata,
ali je bilo, više nego sada, zajedništva i poleta.*

“Neke moje kolege, srpski pesnici, svake sedmice nastupaju bar na jednoj književnoj priredbi”, nastavi Rosven.

“A ja sam, za četrdeset tri godine bavljena književnim stvaralaštvom, u Keresturu nastupio dva puta. Oba puta pred svega četrdesetak dobrih duša.”

Ponovo se spokojno osmehnuh, želeći da svog turobnog gosta, koji je jutros, čini mi se, kod mene došao na par sati razgovorne terapije, navedem da naš nacionalno-individualni udes posmatra s vedrije strane, gorčinom se ništa ne može ispraviti, treba smireno prihvatiti činjenicu da Srba ima sedam-osam miliona, sa dijasporom na Zapadu čak desetak miliona, a nas Rusina u Vojvodini ima petnaestak hiljada, svega nas, sa dijasporom u Evropskoj uniji, Kanadi i Australiji, ima dvadesetak hiljada.

“Jadno, da jasnije ne može biti”, nastavi Sumorni.

“Naravno, nikoga zbog tog udesa ne možemo kriviti.

Naši preci su se, pre dvesta šezdeset godina, od matice na Karpatima odvojili i u južne krajeve Panonije preselili.

Zatim ih je bujica vremena i istorijskih procesa toliko udaljila od prapostojbine da mi danas ne znamo kojem od većih etnosa pripadamo.

Jedni kažu da smo grančica ukrajinskog naroda, drugi su uvereni da smo deo stabla autohtone karpatorusinske etničke zajednice.”

Mi, obični ljudi, uzvratih terapeutski smireno, koji ne želimo da svet oplemenjujemo i menjamo romanima, pesmama i heuteranističkim principima, možda i ne osećamo svu tragiku naše etničke situacije. Običnim ljudima ne treba više od dobrih prinosa na njivama, dobrih kapljica u flašama, dobrih emisija na tv ekranima; a ako se smatraju intelektualcima, poput Borisa Hardija, tvog sabesednika, potrebne su im još i dobre naučne, stručne, esejističke i beletrističke knjige na policama.

*"I obični ljudi osećaju tragiku
naše etničke situacije", reče Pesnik.
"Evo, Kerestur se sve brže prazni,
jer stariji ljudi umiru, a mlađi su otišli,
ili se spremaju da otperjaju u Kanadu.*

*Dovoljno je da tvoju i svoju porodicu pogledam,
pa da se, već melanholičan, još više sneveselim.
Alek je u Parizu, Leonka, i kćerka joj, u Geteborgu,
druga u Kopenhagenu, Verunka uzdiše u Užgorodu,
Vanda, Joakimova miljenica, uživa u Hamburgu,
Mižo pliva na drugom kraju sveta, u Melburnu,
Filumen i Aron Drugi žive i rade u Torontu.*

*Moji roditelji, da su još živi, imali bi sedmoro unuka
i osmoro praunuka. Od tih petnaest čeda samo troje su
Rusini. Sedmoro su Srbi, četvoro Mađari, jedan će
(sin mog sina i Engleskinje, koji se, u Londonu,
rodio pre osam dana) zacement biti Englez.*

*Neki naši sunarodnici govore: Održali smo se dva i po veka,
održaćemo se još hiljadu godina. Ne vide, s glavom u pesku,
da su sada druga vremena. Mi se seljakamo, sa drugima
mešamo, i zato naglo, sve brže kao etnos iščezavamo."*

*Tako, Aljoša, moj belosvetski ujčeviću,
Rosven i ja ovog prepodneva ćaskamo,
mudrujemo, melanholišemo, kukamo.*

Znam da i tebe povremeno hvata seta;

*Rosvenu sam malopre ispričao kako si u jednoj
i-mejl epistoli, na moje pitanje kad ćeš u Keresturu
imati izložbu svojih likovnih i arhitektonskih remek-dela,
odgovorio: "Kad Rosvenir Glanko Šelgardon bude imao
samostalno književno veče. To će reći, nikad!*

*Rusinska etnička grudva brže se topi
no što sagledava dimenzije i značaj dela
A. Vislavskog i R. G. Šelgardona."*

XIII

SIC TRANSEUNT IUVENTA ET GLORIA MUNDI

Svetozar Petrović, jedan od istaknutih jugoslovenskih proučavalaca stihova, reče da *nitko – osim najnaivnijih – nije nikad mislio da se učenjem metrike može postati pjesnikom*. Paus u kome je ovo kazano profesor završava konstatacijom da su pesnici *uvijek, tvoreći stihove, čuvali u svijesti nešto skepse i prema vlastitim metričkim shvaćanjima, spremni – spremni redovito mada ne uvijek – da u kritičnom slučaju prepuste odluku svojoj intuiciji*.

Intuicija, specifičan osećaj, talenat, ono što je pesnik od Prirode dobio, neretko se, dakle, smatra važnijim od onoga što je učenjem...

Opet me, kao što se vidi, muči relacija: vezan stih – slobodan stih. A sa te relacije mašu mi, poput izazovanih vragolanki, ove činjenice:

Klasični sistemi versifikacije do dvadesetog veka su pesnicima pružali mogućnost – štaviše, primoravali su ih – da stvaraju ritmične, melodične, eterične stihotvorine. No neretko su ta pitka, pevljiva, za školsku lektiru pogodna ostvarenja bila, upravo zbog prenaplašenog ritmovanja i rimovanja, suviše artifičijelna; u vodama klišea, trivijalnosti, donekle i infantilnosti okupana.

Zbog toga, a i zato što u našem svetu ništa nije okamenjeno, nego sve teče (začudo, baš kao u vreme Herakli-

ta Mračnog), nijednom pesniku koji je usklađen sa duhom današnjeg vremena ne pada na pamet da doživljava, emocije, reminiscencije, impresije, refleksije uliva u stihove onako kako su ih nekada ulivali zarobljenici sistemâ versifikacije. Stihotvorački sistemi su sada razvezani – u poeziji na svim stranama sveta dominira slobodan stih.

Taj stih savremena poetska ostvarenja ne oslobađa od površnosti, trivijalnosti, infantilnosti. Daleko od toga. U modernoj (i postmodernoj) poeziji navedenih falinki neretko ima onoliko, a u nekim slučajevima, odnosno ostvarenjima, i više nego u klasičnoj. Ali...

Pomiriti tradicionalno i moderno (i postmoderno).

Svuda tražiti, odasvud uzimati ono što je najbolje.

Ta želja odavno prožima i moje saradnike i mene.

Boris se velikim majstorima klasične poezije divi, Alek ih ne mari. Ja ih respektujem, ali se na njih ne ugledam. Osećam otpor prema suviše krutim kanonima, prema suviše jednoobraznim kalupima.

Ritmovanje i rimovanje svrstavam – to je, valjda, već jasno svima koji su upoznali moju stihotvoračku poetiku – među najbitnija obeležja pesme, bez obzira na to da li je izvedena u vezanom ili u slobodnom stihu.

No, da variram ono što malopre nabacih: ako je ritam odviše pravilan, i ako je rimovanje odviše učestano, ako su strofe sladunjave kao pusle, kao čaše limunade, ako su odviše pitke, stičem utisak da su plitke, bez obzira na dubinu sadržaja. Pitkost daje, bar naizgled, plitkost.

Ne prija mi ni druga krajnost (u koju često zapadaju protagonisti moderne i postmoderne poezije): odsustvo ritma i rima.

Za testiranje savremenih stihotvorina koristim se jednostavnom metodom. Stihove pesme koju želim da ispitam poređam u redove i pasuse proznog oblika, pa ih čitam. Najpre bezglasno, potom naglas. Ako se – u ravni refleksija, emocija, imaginacije, atmosfere, apartnosti, ritma, rima, melodičnosti i jezika – ne razlikuju od običnih proznih pasusa, ne smatram ih poezijom.

KOJA JE EFEMERA MOĆNIJA?

Emocionalna bujanja, najzanosnija
u rascvetanim čestovima ljubavisanja,
isijavanja odgonetljivih pogleda, osmeha,
ravnina i oblina glatke, mirisne kože,
smeđivala su se s praznim danima,
bolnim noćima, neuspelim pokušajima,
s patnjama, ogorčenjima i očajanjima.
Zašto je, ipak, to doba – zeleno,
šareno, nedorečeno – za nas sada
u celosti sjajno, pozlačeno?

Znamo: uspomene su onaj amalgam
kojim je sve, odavno minulo, prevučeno.
Jest, mnoge želje se *već tada* nisu ostvarile,
mnoge žudnje su tokom godina splasnule,
mnoge iluzije i nade su decenijama vegetirale,
da bi tek u punoj (ili poznoj) zrelosti uvenule.
Još jednom, poput nepopravljivih grešnika,
rasejano gledamo ono što bejaše zeleno,
što je sada pozlačeno. I pitamo se:
Šta je u njemu najčudesnije?

Svežina se podrazumeva.
Ljubav je takođe neophodna.
Ali šta je to što doba naše mladosti
najviše razlikuje od zrelosti, i starosti?
Perspektiva je najčudesnija čarolija!
U doba cvetanja pitali smo se koliko ćemo
emocionalnih i egzistencijalnih bura iskusiti,
kuda ćemo putovati, šta ćemo, u moru, u okeanu
vremena koje imamo na raspolaganju, doživeti.
Sada se pitamo koliko ćemo još živeti.
Hoćemo li sve poslove završiti?

Mladi i zdravi često nisu svesni
vlastitih prednosti, i mogućnosti.
Matori i bolni često su zaokupljeni
mogućnostima otklanjanja,
ili bar ublažavanja, neminovnih
posledica Zakona života.
Pitamo se: Kako nadomestiti
hendikepe koji su zapisani
u poglavljima Knjige sudbine,
zasnovane na prolaznosti?

Zrelo, pa i prezrelo doba,
teši nas pomisao, neretko je
sadržajnije od mladosti-ludosti.
Sada smo sređeniji, znatno mudriji,
i imovno su neki od nas bogatiji,
i zbog toga mirniji... Ma, imamo
mного razloga da danas
budemo srećniji.

Neki od nas uvereni su
da će vrlo mnogo postići,
i prednosti mladosti dostići,
ako budu ostvarili još jednu želju:
ako budu stekli neprolaznu slavu.
Oh, starosti-ludosti! Ko će
oprati tu sedu glavu?

VAN SVETLOSTI REFLEKTORÂ

Onomad sam, s podsmehom na licu,
pogledom pratio, u centru Novog Sada,
voditelja popularne tv emisije.
Čuo sam kako, nezadovoljan,
nemarnim šetačima bezglasno dovikuje:
Hej, bedni anonimusi, ne shvatate
koga možete uživo da gledate!

U holu pozorišta sam, izgleda,
samo ja prepoznao čuvenog naučnika.
(O njegovom boravku u našoj zemlji
izveštavala su sva sredstva informisanja.)
U očima mu zapazih čuđenje, i pitanje:
Zar ova pučina, ma koliko primitivna bila,
ne gleda televiziju, ne čita novine?

Treći put sam, ušavši s kolegom
u elitni restoran, video, za tri stola,
družinu zastrašujućih pajtaša,
i samog moćnog biznismena-mafijaša.
Začudo, nisu bili rezervisali separe.
Jesu li želeli da osete bilo smrtnikâ?
Tja, smrtnici za boga ne mare!

U Beogradu, na Sajmu knjiga,
jedan od velikih svetskih pisaca
potpisivao je primerke svog romana.
(Taj događaj beše najavljen u novinama.)
Šetkao sam, blizu stola, desetak minuta.
Niko iz uskomešane mase lutalaca
nije prišao asu i grupi pratilaca.

UROKLJIVE OČI PROLAZNOSTI

Rekli su da zauvek odlaze,
a jesenas, kad su se vratili,
niko ih nije upitao
zašto su likvidirali brata
koji ih je dočekaao.

Četa njihovih saboraca,
rekoše sikofanti, obeležava
livade, brda, puteve od kamena.
Leševi su, celi i raskomadani, većinom
zakopani, ali preživeli još tragaju
za odbeglim razlomcima vremena.
Pod ruševinama su ostala
samosavladaavanja, ogledala
i neiskorišćena imena.

Ako su onamo ljudi hodali,
ako cveće svuda jednako miriše,
ako su dani opet sve duži,
možemo, pomislili su,
izdeljati nove drške za ašove,
obeležiti parcele na ledini
i početi da kopamo temelje.

Oni koji su, nakon orgija,
još mamurni, u šarenom kolu
večeras neće igrati.
Svoje bližnje će nemo,
s nevericom posmatrati.

PRODAVANJE ESTRADNE SLAVE

Sveopšte ludilo, koje je rezultat
maloumnosti, kratkovidosti, sebičnosti
ljudskog bića, a koje svakodnevno širom sveta
proizvodi anomalije, nepravde i nesreće,
na muzičkoj, filmskoj i sportskoj estradi
benigno se ispoljava putem fabrikovanja starova,
a sve s ciljem da se opelješi blentava rulja,
koju čine obožavaoci, navijači, fanovi.
Kakve su ništarije, radi ubiranja profita,
postale idoli, boginje ili bogovi!

Krajem februara u Beogradu je održan
netakmičarski filmski vašar zvani FEST.
Iskompleksirani, zbog međusobnih omraza,
klanja i proganjanja na kraju dvadesetog veka
prezreni Jugobalkanci, srećni kad im bilo ko
iz velikog sveta pokloni mrvicu pažnje, simpatije,
pozvali su u goste hladnu, šezdesetdvostraničnu
filmsku divu Katrin Danev. Dvumila se.
Organizatori FEST-a su na mahove strepeli,
novinari se zabavljali. Svi su iščekivali.

Smilovala se. Doletela, otvorila festival,
održala konferenciju za štampu. Bila je, kažu,
arogantna, zbog foto i tv snimateljâ se nervirala,
neprijatna pitanja je naprosto ignorisala.
“Mogu da pretpostavim šta misli o Srbima,
kad se devedeset devete, navodno, zalagala
za NATO bombardovanje Beograda”, reče Teofil.
“Zato se i dvumila. Na Balkan joj se nije išlo,
a, s druge strane, dvadesetak hiljada evra,
za dva dana, tetki je dobro došlo.”

O obožavaocima filmskih diva
nemam, priznajem, visoko mišljenje.
Ali oni su jagnjad u poređenju s navijačima
na stadionskim tribinama. Ne znam koje parole
uzvikuju divljaci na visokocivilizovanom Zapadu,
ali znam da se od urlanja divljaka na Balkanu
normalnom čoveku ledi krv u žilama.
Nakon realnih ustaško-četničko-balijskih klanja,
oni razbraću i dalje kolju – parolama, pesmama.
“Navijanje je”, govori Dulence Mutić,
“strast nezrelih, neobrazovanih,
neinteligentnih zvekana.”

Za prostake, pa i za pojedine
zevzeke višeg mozgovnog kvaliteta,
navijačko statiranje je šupljikava pasija.
Za mahere, sport je polje krupnih plodova.
Već godinama na fudbalskim travnjacima
jedna od najpopularnijih zvezda je sudija
Pjerluidi Kolina. Buljav ćelavac, vrlo ružan,
ali dobroćudan i karakteran, moralan čova.
Zbog kvaliteta, i popularnosti, dopušteno mu je
da arbitrira i nakon probijanja starosne granice.
No on je pristao da, za osamsto hiljada evra,
reklamira “Opelove” automobile. Tako je
zbog dobro unovčene estradne slave,
skraćena sjajna sudijska karijera.

KUPOVANJE ČITULJSKE SLAVE

Pre više od trideset godina,
u velikoj, Titovoj Jugoslaviji,
bio je istaknut politički funkcioner.
Dva-tri puta mesečno njegova fotografija,
i neka izjava, bila je u novinama. Često je
gostovao u radio i tv emisijama.
Mnogim građanima se na vrh glave popeo,
iako direktno na njihov život nije uticao.
Naprosto, dosadilo im njegovo
nametljivo prisustvo u javnosti.

Onda je nestao. Nije gromoglasno pao,
kao što se neretko događa s političarima.
Neprimetno je, ko zna zbog čega, iščezao.
Nijedan novinar nije se više za njega zanimao.
Ja bih se, jednom u pet-šest godina, upitao:
Gde je sada taj gnjavator? Da li je ambasador
u nekoj dalekoj zemlji, predsednik neke
zabačene opštine, direktor kojeg preduzeća,
ili kunja u svom stanu, kao zaboravljen,
bolešljiv, mrzovoljan penzioner?

Jutros sam napokon njegovu fotografiju
ugledao u novinama. Na strani s čituljama.
Tri ih je dobio. Jedna je – od supruge, sinova,
braće, snaha i unuka – nešto krupnija, druge dve,
od drugova iz Saveza boraca i Saveza penzionera,
spadaju u kategoriju najmanjih, najjeftinijih.
E pa, brajko, ovaj zaborav bi, da si živ,
teže podneo no što su nekada tvoji rivali
podnosili iznenadne, gromoglasne smene.
Evo, poslednji pozdrav imaš i od mene.

Na narednoj strani, na celom listu
velikog formata, jedna jedina čitulja.
U sredini tog belog, uokvirenog polja
poveća fotografija baba Stanojle Margudić.
Ispod nje dirljive reči zahvalnosti i oproštaja.
Imena dvojice sinova, triju kćeri, te snaha, zetova,
devetoro unuka, babinih sestara i nekih rođaka.
Da li je, pitam se, hvalospev mršavoj, zboranoj
osamdesetdvođodišnjoj starici sastavljala
jedna glava, ili pak čitava družina?

E, baba Stanojla, ne znam čime si zaslužila
ovako golemu (doduše, jednodnevnu, posthumnu)
slavu – da li dobrotom koju si svima oko sebe
za života poklanjala, ili nasledstvom koje si
deci i unucima ostavila – ali mi je drago
što si bivšeg moćnika, koji neko vreme beše
među prvih dvadeset u državi, ubedljivo nadmašila.
Evo, i ja dajem doprinos tvojoj pobedi:
njegovo ime sa zadovoljstvom ignorišem,
a tvoje u istoriju književnosti unosim.

SADRŽAJ

Preleti nebo	7
Prepešači zemlju	8
Preplivaj okean	9

I OČAJANJE, OGORČENJE, SAMOLEČENJE

Da sam mozgao, da nisam grešio	12
Očevi, majke i dečica pod tušem	14
Očevi, majke i dečica pod nožem	16
Očevi, majke i dečica pod ledom	18
Jesam grešio, ali nešto i stvorio	20

II ŽUDNJA ZA NOVIM PRIZORIMA

Dotaknuta divljina	24
Opasnosti prepuštam ludacima	25
Montenegrinska egzotika	26
Iz skicenbloka III	28
Drugde je lepše	33
Neizbrisivo i neupisivo	34
Nebeski prizori, zemaljski doživljaji	36
Zemaljski prizori, nebeski doživljaji	42

III CVEĆE IZ VRTA BEZ OGRADE

Perunika	50
Āugenvilija	51
Šafran	52
Zvezdan	53
Amarilis i narcis	54
Bokori u busijama	56
Bokori u lejama	57

IV NAROD, PEVANKA, POET, UZLET

Āar, Āemer, prokletstvo, veliĀina stepe	60
Stara slava ište mnogo mladih glava	62
NaĀetvoro rastrgnut	64
SamomuĀenje I	66
Tri vrha Āarobna, Āesto i kobna	72
Prvo i poslednje pribežište	74
NajĀeše su Pirove pobeĀe	76
Prolazi, plamti	78

V SULAVEZI, BLIZU SUMATRE

Borneo	82
Amureta	83
Venac	84
Zimsko predveĀerje u Veneciji	92
Poslanica sa bespuĀa	93
SamomuĀenje II	94
San mladog oficira	100
Uvek ŀive u nama	101
Smeh nad Novim Sadom	102

VI TU, KOD KUĆE, U TUĐINI

Vodič u dve domaje	112
Susreti s mrtvim besmrtnicima I	114
Autorovo veče s junacima	116
Na Ajfelovom tornju	120
Na Velikom luku	121
Iz skicenbloka IV	122
Pregorevanje košmarnih ploha	127
Susreti s mrtvim besmrtnicima II	128
Belogardejci, Nina i ja u Bijankuru	130
Crni, smeđi, žuti, beli grad	131
Samomučenje III	132

VII ČEKAJU, A ONO NE DOLAZI

Počeci, središnjice, završeci	140
Uzbrdice, visine, prečice	141
Reperi možda nadolazećeg	142
Pokatkad, zapravo nikad	143
Valcer utroje	144
Pasodoble utroje	145

VIII JOŠ JEDAN JUGOBALKANSKI KRUG

Male nacije su karikatura istorije	148
Šta im čine, šta oni čine	152
Ljubav, tolerancija i nasilje	156
Besmrtan je naš drug Tito	158
Poražena budućnost	162
Pouke za budućnost	165
Manastirska rakija	168

Svi smo smrdljiv sir	170
Peti oktobar, pet godina posle	173
Za novu političku akciju	176
Na nekadašnji Dan Republike	180
Odselilo se deset milijardi dolara	183

IX ŽUTO, SA SIVO-CRNIM PRELIVIMA

Nekultivisani, tek pokatkad valjani	188
Marengo pelerina	190
U liftu V	192
U liftu VI	193
Na trotoaru uz magistralu	194
Cajtnot	196

X RASEJANO, PONEŠTO I IZGUBLJENO

Umnožavanje nevidljivog	200
Tvrđava od unikatâ	201
Družili ste se s oblacima	202
Iz skicenbloka V	204
Oni se ne predaju	209
Poruke u moru vremena	210
Vatre u suživotu	212

XI TVOJ JE I ZALET, I SKOK, I PAD

Volela si i opominjala	218
Jugoslavijo, tvoja luda deca	220
Srbijo, tvoja deca beže	222
Povratak u baru	224
Ni pogodak ne bi iskupio promašaje	226

XII NA SOFI, U NIGDINI, NA ULICI, U SUDBINI

Prva ruska tv žvaka	230
Što prva američka tv žvaka	233
Želje, ostvarenja, utehe, kajanja	236
Šest aduta	240
Samac u Montrealu	242
Balkan u Vojvodini	244
Češagija, nategača, vejalica, opaklija	246
Iščezavanje narodića	248

XIII SIC TRANSEUNT IUVENTA ET GLORIA MUNDI

Koja je efemera moćnija?	254
Van svetlosti reflektorâ	256
Urokljive oči prolaznosti	257
Prodavanje estradne slave	258
Kupovanje čituljske slave	260

Vladimir Kirda Bolhorves
heuteranističko-beletristički venac
SNEVAJUĆI ZVEZDU HEUTERANIJE
petnaesti beletristički tom
PUTOVANJE VETROM I VATROM
poezija

Autorovo izdanje

Recenzenti

Akademik Julijan Tamaš
Dr Stevan Konstantinović

Kompjuterska priprema

R. G. Šelgardon

Štampa

“Maxima graf”, Petrovaradin

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Biblioteka Matice srpske, Novi Sad

821.163.41-14

KIRDA BOLHORVES, Vladimir, 1942.
Snevajući zvezdu Heuteranije, Tom 15,
Putovanje vetrom i vatrom : poezija / Vladimir
Kirda Bolhorves. – [1. izdanje]. – Novi Sad,
V. K. Bolhorves, 2012. (Petrovaradin : Maxima
graf). – 261 str. 21 cm.

Tiraž 300.

ISBN 978-86-915321-5-4

COBISS.SR-ID 273451783